

Ruben Willaert
restauratie & archeologie
decoratie

GEEFT HET VERLEDEN EEN TOEKOMST

Plein 13 (Kortrijk, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2021E290

mei – oktober 2021

RAPPORTERING OPGRAVING

DEEL 2: VERSLAG VAN RESULTATEN VAN DE OPGRAVING
EINDRAPPORT

Voorafgaand:

- Verslag van resultaten bureauonderzoek (2019K233)
- Programma van maatregelen (2019K233)
- Landschappelijk bodemonderzoek (2020L145)
- Verslag van resultaten proefsleuvenonderzoek (2021C362)
- Programma van maatregelen (2021C362)
- Archeologierapport (2021E290)

Colofon

Ruben Willaert nv
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteurs: Bruno Polfliet & Emiel Vandewalle

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Ruben Willaert nv, OE/ERK/Archeoloog/2016/00069

© Ruben Willaert nv, Sint-Michiels-Brugge, 2024

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert nv.

Ruben Willaert nv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

1	Archeologierapport	9
2	Verslag van resultaten van de opgraving.....	9
2.1	Beschrijvend gedeelte	9
2.1.1	Administratieve gegevens.....	9
2.1.2	Archeologische voorkennis	11
2.1.3	Onderzoeksopdracht	12
2.1.3.1	Onderzoeksvragen	13
2.1.4	Beschrijving van de geplande herinrichting	14
2.1.5	Beschrijving van de uitgevoerde werken.....	15
2.1.5.1	Motivering van de onderzoeksstrategie.....	15
2.1.5.2	Organisatie van de opgraving.....	16
2.1.5.3	Beschrijving en motivering van eventuele afwijkende methodiek en bijstellingen van de oorspronkelijke strategie	18
2.1.5.4	Motivatie van de selectie van de vondsten	19
2.1.5.5	Motivatie voor de selectie van de stalen	19
2.1.5.6	Inbreng specialisten	20
2.1.5.7	Algemene wetenschappelijke advisering	20
2.2	Assessmentrapport.....	21
2.2.1	Gehanteerde methoden, technieken en criteria	21
2.2.1.1	Assessment van de vondsten	22
2.2.1.2	Assessment van de stalen	22
2.2.1.3	Conservatie-assessment.....	23
2.2.1.4	Assessment van de sporen, spoorcombinaties en archeologische structuren 23	
2.2.1.5	Assessment van de archeologische site	23
2.2.2	Potentieel voor natuurwetenschappelijk onderzoek, aard en waardering.....	24
2.2.3	Strategie	24
2.2.3.1	Strategie voor verwerking	24
2.2.3.2	Conservatiestrategie	24
2.3	Interpretatie van het onderzochte gebied	25
2.3.1	Algemene beschrijving van het kader van de archeologische site	25
2.3.1.1	Landschappelijke situering.....	25
2.3.1.2	Tertiaire lithostratigrafie.....	28
2.3.1.3	Quartaire lithostratigrafie	29
2.3.2	Historische en archeologische voorkennis.....	30
2.3.2.1	Historische context	30
2.3.2.2	Archeologische indicatoren en cartografische bronnen	34
2.3.2.3	Overzicht van de gekende archeologische waarden.....	40
2.3.2.4	Huidige gebruik en verstoringen	42
2.3.3	Bodemkundige beschrijving	45
2.3.3.1	Bodemtypes	45

2.3.3.2	Algemene bodemopbouw	46
2.3.4	Voorlopige beschrijving van de archeologische site op basis van het sporen- en vondstenbestand	48
2.3.4.1	Analyse van de opbouw van de archeologische site.....	48
2.3.4.2	Analyse van archeologische structuren, spoorcategorieën, spoorcombinaties en individuele sporen	48
2.3.5	Bespreking van de resultaten gekoppeld aan het uitgevoerde natuurwetenschappelijke onderzoek.....	67
2.3.5.1	Beschrijving van de analysemethoden en technieken	67
2.3.5.2	C14.....	67
2.3.5.3	Waarderend onderzoek macroresten	67
2.3.5.4	Dendrochronologisch onderzoek	67
2.3.6	Beschrijving van de vondsten die op basis van selectie bij het assessment verder onderzocht werden.....	68
2.3.6.1	Onderzoeksmethode van de vondsten	68
2.3.6.2	Beschrijving van de typologische, chronologische en ruimtelijke indeling van de vondsten.....	68
2.3.7	Datering en interpretatie van de archeologische site	91
2.3.7.1	Datering op basis van de vondsten	91
2.3.7.2	Absolute datering op basis van natuurwetenschappelijke dateringstechnieken	91
2.3.7.3	Datering op basis van historische kaarten en orthofoto's.....	91
2.3.7.4	Relatieve datering op basis van het sporenbestand	91
2.3.7.5	Tafonomische opbouw en formatie van de archeologische site	92
2.3.8	Synthese	92
2.3.8.1	Gemotiveerde interpretatie van de vondsten, vondstcategorieën, sporen, spoorcombinaties, spoorcategorieën, archeologische structuren, en activiteitenzones .	92
2.3.8.2	Confrontatie van de bevindingen met eerder uitgevoerd onderzoek	94
2.3.8.3	Verwachtingen ten aanzien van nog niet opgegraven archeologisch erfgoed op het onderzochte terrein.....	94
2.3.8.4	Besluit.....	95
2.3.8.5	Belang en betekenis van de archeologische site binnen de bestaande kennis	95
2.3.8.6	Zones waar geen archeologisch erfgoed aanwezig is.....	95
2.3.9	Beantwoording van de onderzoeksvragen	96
2.3.10	Samenvatting van het onderzoek voor een gespecialiseerd publiek	99
2.3.11	Samenvatting van het onderzoek voor een niet-gespecialiseerd publiek.....	99
2.4	Gemotiveerd voorstel over het bewaren of deponeren van het archeologisch ensemble.....	100
2.5	Bibliografie.....	101
2.6	Bijlagen.....	103
2.6.1	Fotolijst	103
2.6.2	Sporenlijst	103
2.6.3	Vondstenlijst	103
2.6.4	Stalenlijst.....	103
2.6.5	Natuurwetenschappelijk onderzoek	103

FIGURENLIJST

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de kadastrumnummers.	10
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België.....	10
Figuur 3: Procesverloop.....	12
Figuur 4: Sleuvenplan met aanduiding van de advieszone.....	12
Figuur 5: Geplande werken	14
Figuur 6: Vondstenkaartje	17
Figuur 7: Werkput met vlakken 1 & 2.....	18
Figuur 8: Positie van het assessment bij opgravingen	21
Figuur 9: Opeenvolgende stappen van het assessment.....	21
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart	25
Figuur 11: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen.....	26
Figuur 12: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de waterlopen	26
Figuur 13: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen.....	27
Figuur 14: Hoogteverloop, N-Z	27
Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart.....	28
Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart	29
Figuur 17. Kortrijk in de Karolingische periode (9 ^{de} eeuw). Het winterkamp van de Noormannen is aangeduid in groen, de limiet van de waterrijke zone in blauw (DESPRIET 2008, fig. 9).....	31
Figuur 18: Situering van de middeleeuwse stadskern met het grafelijk domein (geel), de dwangburcht (geel), de O.L.V-kerk (geel) het begijnhof (rood). Toestand ca. 1350. (DESPRIET 2008, fig. 10).....	32
Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, ca 1560	35
Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de Sanderuskaart, ca. 1640	35
Figuur 21: Projectgebied weergegeven op een ongedateerd Frans militair plan van de periode 1707-1750	36
Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777	36
Figuur 23: Plan van Kortrijk uit 1780.....	37
Figuur 24: Projectgebied bij benadering weergegeven op een plan van 1828	37
Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840	38
Figuur 26: Projectgebied weergegeven op het plan van 1854.....	38
Figuur 27: Projectgebied bij benadering weergegeven op de topografische kaart van 1910 ...	39

Figuur 28: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970.....	39
Figuur 29: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2018 met aanduiding van de CAI	40
Figuur 30: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971	42
Figuur 31: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990.....	43
Figuur 32: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003.....	43
Figuur 33: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011.....	44
Figuur 34: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2018	44
Figuur 35: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart	45
Figuur 36: Profiel 7 (proefsleuven).....	46
Figuur 37: Vlak 1	47
Figuur 38: Vlak 2	47
Figuur 39: Thematische kaart vlak 1	48
Figuur 40: Thematische kaart vlak 2	49
Figuur 41: S43.....	49
Figuur 42: S46.....	50
Figuur 43: S6 (Romeins).....	51
Figuur 44: S26 (Romeins).....	51
Figuur 45: S27 (late middeleeuwen).....	52
Figuur 46: S19 (13 ^e -16 ^e eeuw).....	52
Figuur 47: Detail grondplan ter hoogte van de waterputten op vlak 3.	53
Figuur 48: S33/S53	55
Figuur 49: S33/S53	55
Figuur 50: S33/S53	56
Figuur 51: S22/S57	57
Figuur 52: S22/S57 in vlak 4	57
Figuur 53: S22/S57	58
Figuur 54: S20/S52	59
Figuur 55: S20/S52 in vlak 4	59

Figuur 56: S20/S52	60
Figuur 57: S11/S50	61
Figuur 58: S11 /S50	62
Figuur 59: S35	63
Figuur 60: S35	64
Figuur 61: S40 in vlak	65
Figuur 62: S40 in coupe.....	65
Figuur 63: S40 op Villaret-kaart (1745-1748).....	66
Figuur 64: S40 op de Ferrariskaart (1777)	66
Figuur 65: Thematische kaart met vondstlocaties	69
Figuur 66: VNR 172: 2 fragmenten metatarsus rund, 1 fragment metacarpus rund, teenkootjes rund, fragment bovenkaak rund en 1 metatarsus van een schaap.....	72
Figuur 67: VNR 173: maalsteen (tefriet) en stukken kalksteen (?)	73
Figuur 68: VNR 180: maalsteen (kwartsitische zandsteen).	73
Figuur 69: Verhouding van de vormen Romeins bouwmateriaal (n=102).....	74
Figuur 70: VNR 157	75
Figuur 71: VNR 40	76
Figuur 72: VNR 175	76
Figuur 73: VNR 79	79
Figuur 74: Tekening VNR 79	79
Figuur 75: VNR 147	80
Figuur 76: Tekening VNR 147	80
Figuur 77: VNR 147	81
Figuur 78: VNR 162 (Dr. 37 met versiering)	81
Figuur 79: VNR 151	82
Figuur 80: tekening VNR 151 (kom in lokaal/regionaal grijs gedraaid aardewerk)	82
Figuur 81: Tekening VNR 151	83
Figuur 82: Tekening VNR 151 (mortarium Bavay-Famars met scoring)	83
Figuur 83: VNR 60	85
Figuur 84: VNR 60	86
Figuur 85: Tekening VNR 60	86
Figuur 86: Tekening VNR 61	87
Figuur 87: VNR 178.....	88
Figuur 88: Opgravingsplan met de sporen per periode (vlak 1).....	92

Figuur 89: Opgravingsplan met de sporen per periode (vlak 2)	93
Figuur 90: Opgravingsplan met de sporen per periode (vlak 3)	93

TABELLENLIJST

Tabel 1: Administratieve gegevens.....	9
Tabel 2: Hoogtes van de vlakken ter hoogte van de waterputten. Op Vlak 3 werden de sporen in oktober teruggevonden.	16
Tabel 3: Informatie werkputten	17
Tabel 4: Overzicht en aantallen van de verschillende vondstcategorieën	19
Tabel 5: Stalen	20
Tabel 6: Geselecteerde stalen.....	22
Tabel 7: Te deponeren stalen	22
Tabel 8: Archeologische sporen.....	23
Tabel 9: Te deponeren stalen en hun kennispotentieel	24
Tabel 10: Archeologische sporen.....	48
Tabel 11: Datering kuilen	51
Tabel 12: Geselecteerde stalen.....	67
Tabel 13: C14.....	67
Tabel 14: Overzicht en aantallen van de verschillende vondstcategorieën	68
Tabel 15: Aantallen aardewerkfragmenten per periode	70
Tabel 16: Romeinse aardewerksoorten en hun aantallen.....	70
Tabel 17: Laatmiddeleeuwse aardewerksoorten hun aantallen	71
Tabel 18: Romeinse aardewerksoorten en hun aantallen.....	78
Tabel 19: Romeinse aardewerksoorten en aantallen.....	84
Tabel 20: Romeinse aardewerksoorten en hun aantallen.....	89

1 Archeologierapport

Zie Deel 1: Archeologierapport (ID1619)

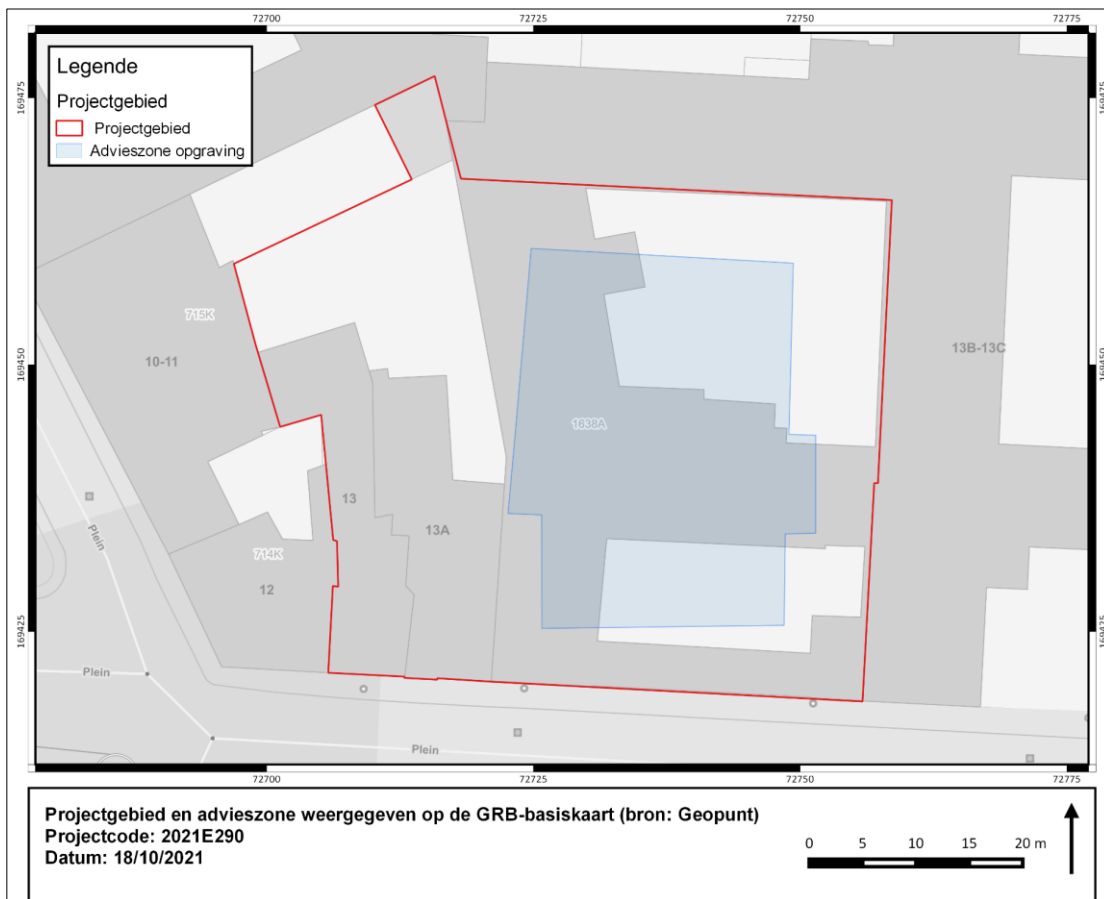
2 Verslag van resultaten van de opgraving

2.1 Beschrijvend gedeelte

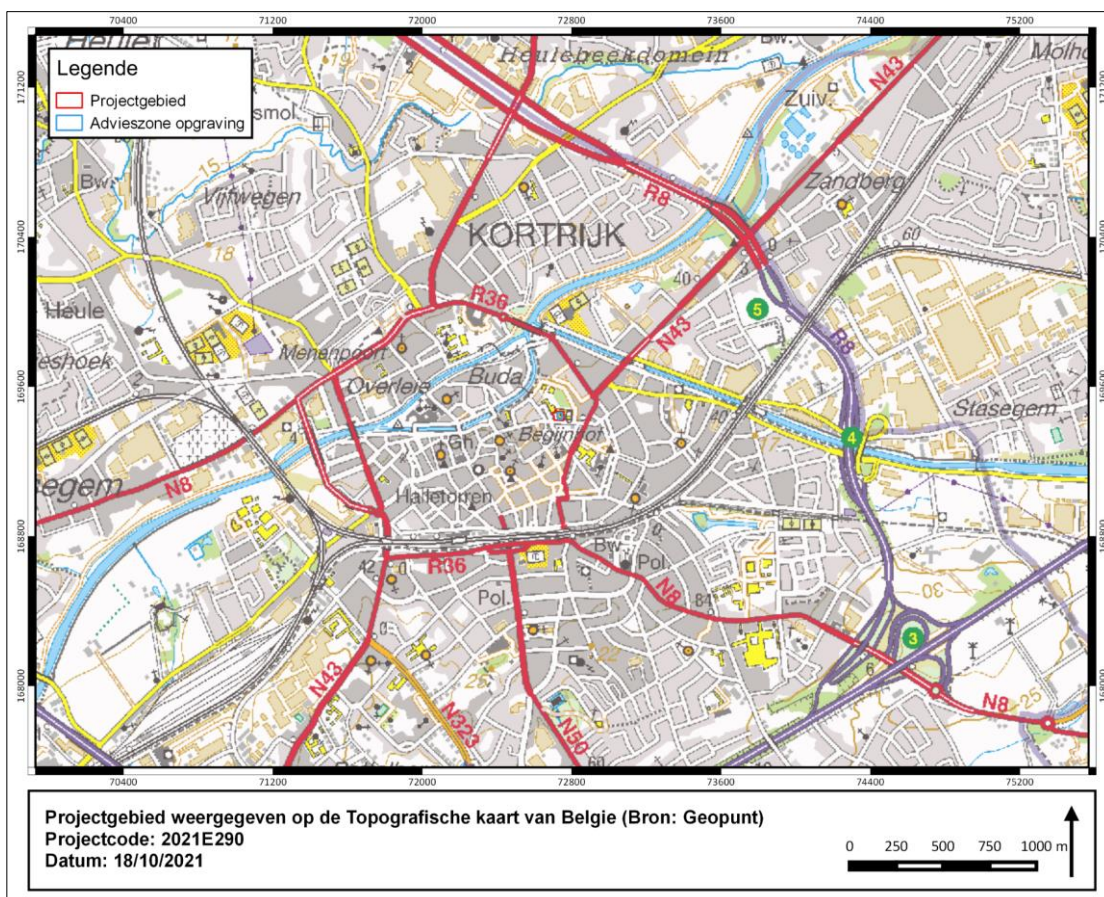
2.1.1 Administratieve gegevens

a) Projectcode	2021E290	
b) De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog	Ruben Willaert nv OE/ERK/Archeoloog/2015/00069	
c) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	West-Vlaanderen
	Gemeente	Kortrijk
	Deelgemeente	/
	Postcode	8500
	Adres	Plein 13
	Toponiem	Plein 13
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	X _{min} = 72669 Y _{min} = 169408 X _{max} = 72782 Y _{max} = 169487
d) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Kortrijk, Afdeling 3, Sectie H nr. 1638A Zie Figuur 1	
e) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Zie Figuur 2	
f) Alle betrokken actoren en specialisten	Jeroen Vanhercke (veldwerkleider) Bart Bot (veldwerkleider) Elenora Vanbrabant (RTS) Fedra Slabbinck (RTS) Bruno Polfliet (archeoloog / rapportage) Branco Lannoy (archeoloog) Arno van den Dorpel (dierlijk botmateriaal) Jason Van Tilborgh (veldmedewerker) Emiel Vandewalle (aardewerk / rapportage) Sofie Vanhoutte (AOE, Ugent) (aardewerk) Tomasz Goslar (Poznan C14) Liesbeth van Beurden (BIAX) R.A. Grabowski (BIAX) P. Doeve (BAAC) Balten De Temmerman (metaaldetectorist).	
g) De begin- en einddatum van de uitvoering van het onderzoek	31/05/2021 tot 07/06/2021 & 04/10/2021 tot 07/10/2021	

Tabel 1: Administratieve gegevens

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de kadasternummers.

Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België.

2.1.2 Archeologische voorkennis

Bureauonderzoek¹:

De gegevens uit het bureauonderzoek wijzen erop dat het projectgebied relevante archeologische informatie kan bevatten:

De situering binnen de *vicus Cortoriacium*, die zich vanaf de 1ste eeuw n.Chr. ontwikkelde op beide oevers van de Leie, brengt een hoge verwachting met zich mee. Zo werden de voorbije decennia ook in de onmiddellijke nabijheid van het projectgebied sporen van Romeinse bewoning aangetroffen.

Op de Deventerkaart (ca. 1560) is bebouwing waar te nemen binnen de projectgrenzen. Het stratenpatroon op de kaart toont weinig gelijkenis met de huidige toestand. Ook op de Sanderuskaart (ca. 1640) is bebouwing weergegeven. Op een niet gedateerde kaart uit de periode 1707-1750 is ter hoogte van projectgebied een versterking waar te nemen. Op de kaart wordt deze versterking aangeduid met de letter D '*nouveaux retrenchement fait 1706*' wat erop wijst dat deze versterking in 1706 zou gerealiseerd zijn, in het kader van de Spaanse Successieoorlog. Het zogenaamde Fort binnen de projectgrenzen betreft een aarden versterking omgeven door water. Deze aarden versterking fungeerde vermoedelijk als esplanade of oefenterrein en werd aangelegd als grote open ruimte voor de citadel om de vijand te zien naderen. Het projectgebied wordt aangesneden door een gracht die is omgeven door escarpe en contrescarpe. Rondom het geheel is een fijne waterloop waar te nemen. Mogelijk is de huidige kenmerkende driehoekige contour van het Plein ten zuiden van het projectgebied een restant van de contour van het bastion. Op de Ferrariskaart (1771-1777) is de driehoekige contour van het plein duidelijk waarneembaar. De ligging van de grachten op de Ferrariskaart verschilt licht van de ligging op het plan van 1707-1750. Vermoedelijk is het oppervlak van de aarden versterking gedurende de 18^e eeuw in omvang afgenomen. Dit zou volledig passen in de politiek onder Maria Theresia (1748-1780) waarbij de oude verloederde militaire installaties werden afgebroken om het uitzicht van de stad te verfraaien. Het fort zou volledig verdwijnen in 1782. Op de kadasterkaart van 1828 is het fort inderdaad niet langer waar te nemen. In het zuidwestelijk deel is wel bebouwing zichtbaar. De Atlas der Buurtwegen geeft een gelijk beeld weer. In 1840 koopt de congregatie van de zusters van liefde van Jezus en Maria een stuk grond op de voormalige locatie van het fort. Kort daarop volgt de aanvang van de bouw van een klooster met meisjespensionaat. Dit klooster wordt voltooid in 1843 en situeert zich precies ten oosten van het projectgebied. Gedurende de 19^e en de 20^e eeuw zal het gebouwenbestand van de school uitbreiden.

Proefsleuvenonderzoek²:

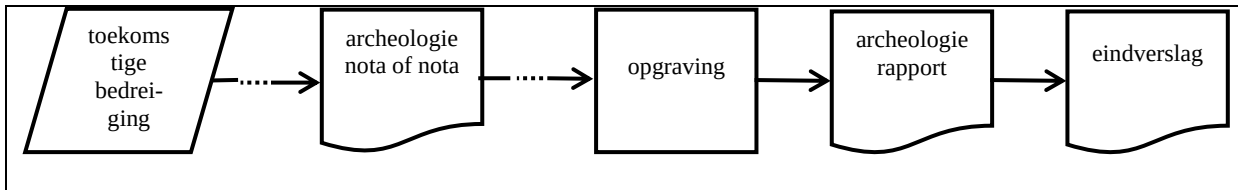
Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden onder een dik ophogingspakket (20^e-21^e eeuw) relevante archeologische sporen aangetroffen. Het betrof 9 sporen die in de 1ste tot 3de eeuw n.Chr. gedateerd worden op basis van aardewerk. De sporen werden voorlopig geïnterpreteerd als kuilen of zandwinningskuilen waarin nederzettingsafval werd gestort. Naast aardewerk werd ook bouwmateriaal, bot, glas en metaal verzameld uit deze periode. Daarnaast werden ook kuilen uit de late middeleeuwen geregistreerd, die vermoedelijk eveneens wezen op de zandwinning. De sporen waren enerzijds gevuld met laatmiddeleeuws vondstmateriaal en anderzijds met Romeinse vondsten, welke vermoedelijk werden opgespit.

¹ Zie Verslag van resultaten van het bureauonderzoek met projectcode 2019K233

² Zie Verslag van resultaten van het proefsleuvenonderzoek met projectcode 2021C362

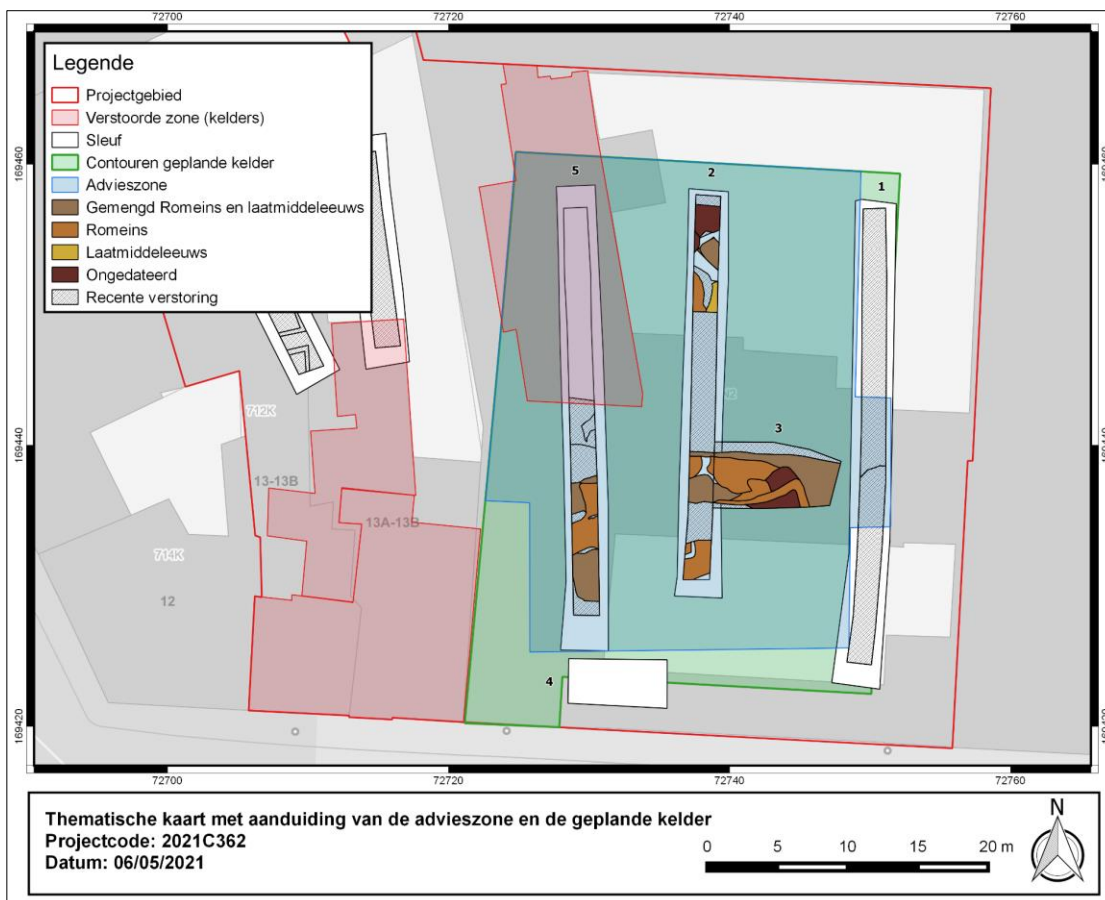
2.1.3 Onderzoeksopdracht

Deze archeologische opgraving kadert binnen een stedenbouwkundige aanvraag voor de geplande realisatie van een nieuw woonproject bestaande uit zeven wooneenheden, een kantoorruimte en een ondergrondse parkeergarage. Het projectgebied wordt in deze studie Kortrijk Plein 13 genoemd. Met deze opgraving wordt een laatste stap gezet in het kader van de Code van de Goede Praktijk. In dit kader en volgens het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013 werd een bekrachtigde archeologienota (bureauonderzoek) en nota (proefsleuvenonderzoek) verkregen die bepaalde dat een archeologische opgraving diende te worden uitgevoerd aan Plein 13 te Kortrijk. Vervolgens werd deze opgraving gerapporteerd in een voorlopig archeologierapport om nu als laatste stap tot een eindverslag te komen

Figuur 3: Procesverloop

Zoals hierboven aangehaald werd deze vlakdekkende opgraving geadviseerd op basis van het proefsleuvenonderzoek. Tijdens het proefsleuvenonderzoek (30-31 maart 2021) uitgevoerd door Bart Bot en Elenora Vanbrabant werden relevante Romeinse en laatmiddeleeuwse sporen aangetroffen. Er werd bijgevolg een vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving geadviseerd over een oppervlakte 879 m², waarvan de resultaten worden besproken in onderstaand verslag.

Figuur 4: Sleuvenplan met aanduiding van de advieszone

2.1.3.1 Onderzoeksvragen

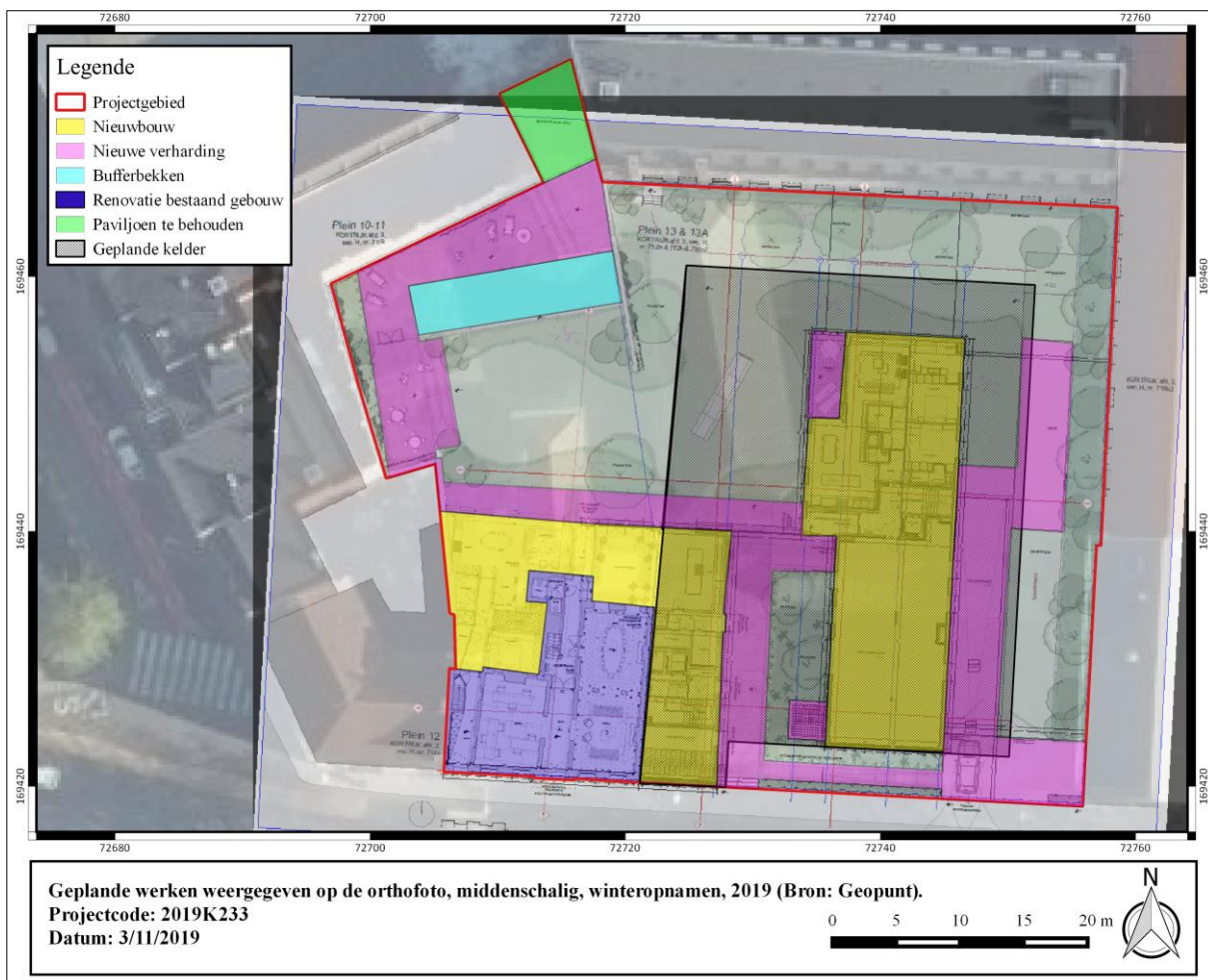
Het archeologisch onderzoek dient antwoord te geven op onderstaande vragen:

- a) Landschappelijk en bodemkundig
 - Wat is de relatie tussen de aangetroffen resten, de vastgestelde stratigrafie, de bodemgesteldheid en het landschap (geomorfologie en reliëf)?
- b) Bewoningssporen algemeen
 - Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de sporen?
 - Worden naast de winningskuilen nog andere sporen herkend?
 - In hoeverre kunnen er gebouwplattegronden worden herkend en kunnen er uitspraken gedaan worden met betrekking tot typen plattegronden en functionele en constructieve aspecten van de gebouwen?
 - Welke bijdragen en nieuwe inzichten leveren de specialistische onderzoeken van de verschillende materiaalcategorieën t.a.v. de bestaande kennis over de bewoning en economische activiteiten, het gebruik van het landschap en de natuurlijke vegetatie, de opbouw van de huizen en de aanpalende erven, het gebruik en herkomst van bouwmaterialen en brandstof, de bestaanseconomie en de culturele achtergronden van de bewoners?
- c) Ambachtelijke activiteiten
 - Worden er resten gevonden van ambachtelijke activiteiten binnen het plangebied?
 - Hoe uiten deze activiteiten zich in het sporenbestand (bakstenen structuren, lagen met organisch materiaal)?
- d) Materiële cultuur
 - Wat is de aard en datering van het vondstmateriaal?
 - Wat is de conserveringsgraad van de verschillende materiaalcategorieën (inclusief aanwezig archeobotanisch en archeozoologisch materiaal)? Zijn er verschillen op te merken tussen de verschillende opgravingzones?
 - Levert het vondstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van de site?
 - Is aan het vondstmateriaal informatie te ontleen over de voormalige bewoners/gebruikers van de bebouwing en hun eventueel uitgevoerde activiteit of ambacht?
 - Is op grond van deze informatie een uitspraak te doen over de maatschappelijke status van de bewoners?
 - Wat kan er op basis van het organisch vondstmateriaal gezegd worden over de functionele indeling, het voedselpatroon en de bestaanseconomie van deze bewoning?
- e) Algemeen
 - Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis van de stadsgeschiedenis/stadsontwikkeling van Kortrijk?

2.1.4 Beschrijving van de geplande herinrichting

Het archeologisch onderzoek werd uitgevoerd naar aanleiding van de geplande realisatie van een nieuw woonproject bestaande uit zeven wooneenheden, een kantoorruimte en een ondergrondse parkeergarage. Het geheel zal aansluiten bij een bestaand burgerhuis, dat wordt omgebouwd tot een woning, polyvalente ruimte en een meergezinswoning met drie wooneenheden. Er zullen aanzienlijke bodemingrepen plaatsvinden bij de realisatie van dit project. Het archeologische bodemarchief kan met andere woorden niet in situ bewaard blijven.

Op het niveau -1 voorziet de opdrachtgever een ondergrondse parkeergelegenheid over een oppervlakte van 1060 m². Deze parkeergelegenheid zal in het westen aansluiten op de bestaande kelder onder het aanpalende burgerhuis. Dit nieuwe ondergrondse niveau wordt aangelegd tot een diepte van ca. 3,45 m-mv, exclusief vloerplaat. Op het gelijkvloers niveau plant de opdrachtgever de realisatie van wooneenheden en kantoorruimte. De footprint van deze nieuwbouw bedraagt 577 m². Het nieuwbouwgedeelte zal gefundeerd worden door middel van sleuffunderingen tot vorstvrije diepte (ca. 90 cm -mv) en een vloerplaat. Bijkomend zal ca. 582 m² van het terrein verhard worden. In het noordelijk deel van het projectgebied wordt een bufferbekken aangelegd over een oppervlakte van ca. 65 m². Het overige deel van het terrein zal worden heringericht als groenzone. Voor deze buitenaanleg (verharding en groenzone) wordt een bodemingreep voorzien van ca. 50 cm -mv. In het uiterst noordelijk deel wordt een bestaand paviljoen (ca. 42 m²) behouden. De zone van de geplande werken (exclusief het paviljoen (42 m²) en de te renoveren woning (185 m²)) bedraagt ca. 2336 m² binnen een projectgebied van 2563 m².

Figuur 5: Geplande werken

2.1.5 Beschrijving van de uitgevoerde werken

2.1.5.1 Motivering van de onderzoeksstrategie

Het terreinwerk werd uitgevoerd van 31/05/2021 tot 07/06/2021 & 04/10/2021 tot 07/10/2021. Dit door het archeologisch projectbureau Ruben Willaert nv. Jeroen Vanhercke (erkend archeoloog/veldwerkleider), Fedra Slabbinck (GPS/RTS/archeoloog), Bruno Polfliet (erkend archeoloog) en Jason Van Tilborgh (veldmedewerker) voerden het eerste deel van het terreinwerk uit in mei/juni 2021. De waterputten werden in oktober 2021 opgegraven door Bart Bot (erkend archeoloog, Bart Bot Archeologie), Elenora Vanbrabant (archeoloog/GPS/RTS), Arno Van den Dorpel (archeoloog) en Branco Lannoy (archeoloog). Het machinale grondverzet werd uitgevoerd door De Pourcq bv uit Deinze. Metaaldetectie werd uitgevoerd op al de aangelegde archeologische vlakken, afwisselend door Bruno Polfliet (erkend archeoloog en metaaldetectorist) en Balten De Temmerman (erkend metaaldetectorist).

De opgraving had noodgedwongen plaats in twee fasen. De eerste fase duurde van 31 mei 2021 tot en met 7 juni 2021. Op de eerste dag van het onderzoek werd gestart met de aanleg van het vlak. De afgegraven grond werd binnen het projectgebied maar naast de opgravingszone gestockeerd, in het noordwesten van het terrein. De start van het afgraven vond plaats in de noordoostelijke hoek van de advieszone en er werd in enkele oost-west georiënteerde stroken gewerkt tot ongeveer 2/3 aangelegd was. Het zuidelijk gelegen deel (ongeveer 1/3) werd enkele dagen later afgegraven, namelijk op 3 juni 2021. Het aanleggen van de werkput nam in totaal anderhalve dag in beslag en werd opgesplitst om de verwijderde grond te kunnen stockeren. Vanaf de tweede dag werden de meetgegevens van de voorgaande dag uitgelezen en verwerkt tot een grondplan dat digitaal beschikbaar was en dagelijks werd bijgewerkt met de nieuwste data. Na de aanleg en de registratie van het archeologische vlak (vlak 1) werd metaaldetectie uitgevoerd over het volledige oppervlakte. Het couperen, bemonsteren en afwerken van de sporen begon op 1 juni en werd afgerond op 7 juni. Op meerdere plaatsen werden zones verdiept naar een dieper niveau (vlak 2). De timing was afhankelijk van de bewegingsruimte van de kraan en de ligging van de reeds afgewerkte zones. Tijdens de eerste fase werden vier waterputten herkend in het opgravingsvlak (S11, S20, S22, S33). S22 en S33 konden op vlak 1 al afgelijnd en herkend worden (15,10 – 15,17 m TAW). S11 en S20 daarentegen werden door vroegmoderne en moderne puinpakketten oversneden en konden pas op vlak 2 duidelijk afgelijnd worden (14,41 – 14,55 m TAW). In elk van de waterputten werd een manuele boring geplaatst. Die toonden aan dat de sporen nog tot 2 à 3 m dieper bewaard waren. Het onderzoek van deze waterputten kon dan ook enkel uitgevoerd worden na het plaatsen van een bemalingssysteem. In afwachting werden de overgebleven sporen afgedekt met plastic zeilen en werd de werkput tijdelijk weer gedicht. Gedurende dit eerste deel van de opgraving waren de weersomstandigheden gunstig (zonnig en droog). Enkel op 4 juni moest het werk kort gestaakt worden door twee intense regenbuien in de namiddag. Door de hevige regenval vormden zich op korte tijd enkele grote plassen, die op dat moment het terreinwerk echter niet hinderden.

De tweede fase vond plaats van 4 oktober 2021 tot en met 7 oktober 2021 en werd uitgevoerd met een nieuwe bezetting. Het opgraven van de waterputten kon van start gaan na de plaatsing van een berlinerwand en een bemalingssysteem. Het onderzoek van de waterputten was daarnaast gebonden aan enkele restricties met betrekking tot veiligheid en de stabiliteit van de bodem die gesteld werden door zowel architect als stabiliteitsingenieur. De berlinerwand werd uiteindelijk aangezet tot op een niveau van 13,00 m TAW, dat zich 4,90 m onder de nulpas bevindt. De filterbemaling werd aangelegd tegen de berlinerwand aan de binnenzijde van de bouwput en werd gedimensioneerd en vergund om het grondwaterpeil te verlagen tot op 13,00 m TAW. De diepte van het archeologische onderzoek werd gebonden aan dit niveau. In de

gesprekken voorafgaand aan de opgraving van de waterputten werd meermaals om advies van het Agentschap Onroerend Erfgoed gevraagd. Het archeologische team dat het veldwerk uitvoerde, zou zich echter genooddaakt zien deze beperkingen te aanvaarden en het tweede deel van de opdracht aan te vatten met 13,00 m TAW als eindpunt. Daarmee was al zeker dat de vier waterputten niet volledig opgegraven konden worden.

Ondanks het afdekken van de sporen op 9 juni en het doorsturen van grondplannen met de TAW-waarden van het vlak naar alle betrokkenen, bleek bij de aanvang van de tweede fase dat de site zwaar geleden had onder de werkzaamheden die intussen waren uitgevoerd. Zo bleek een deel van het vlak gewoon afgegraven. Ter hoogte van S33 was 106 cm van de ondergrond verdwenen. Bij S22 was dit 96 cm, bij S20 was dit 32 cm en bij S11 was eveneens 32 cm afgegraven van het niveau waarop de sporen het laatst gezien waren. Deze afgegraven delen van de sporen zijn met andere woorden ongeregistreerd verloren gegaan tussen juni en oktober. Bovendien waren S20 en S22 nog meer verstoord door de aanwezigheid van respectievelijk één en drie funderingspijlers die dwars door de vullingen van de sporen geboord waren. Het machinale grondverzet dat nodig was voor het onderzoek van deze sporen werd hierdoor behoorlijk gehinderd. S11 werd uiteindelijk slechts onderzocht tot op een maximale diepte van 12,86 m TAW. Voor S20 was dit 13,09 m TAW, voor S22 een diepte van 13,26 m TAW en voor S33 bedroeg deze diepte 13,09 m TAW.

De eerste dagen van oktober 2021 werden gekenmerkt door tamelijk natte omstandigheden, die het terreinwerk bemoeilijkten en ondergrond moeilijk begaanbaar maakten. Op de middag van 5 oktober werd het terreinwerk gestaakt om het de volgende dag te hervatten.

Spoor	Hoogte Vlak 1 (m TAW)	Hoogte Vlak 2 (m TAW)	Hoogte Vlak 3 (m TAW)	Diepste punt (m TAW)
S11	15,01	14,55	14,23	12,86
S20	15,17	14,41	14,09	13,09
S22	15,17	/	14,21	13,26
S33	15,10	/	14,04	13,09

Tabel 2: Hoogtes van de vlakken ter hoogte van de waterputten. Op Vlak 3 werden de sporen in oktober teruggevonden.

2.1.5.2 Organisatie van de opgraving

Naar aanleiding van het proefsleuvenonderzoek werd een vlakdekkend archeologisch onderzoek met een oppervlakte van 879 m² aanbevolen. Op deze manier kon de potentieel aanwezige kenniswinst maximaal geregistreerd en onderzocht worden. De opgraving werd uitgevoerd met het programma van maatregelen en de Code van Goede Praktijk als leidraad.

Bij de uitvoering de opgraving werd één werkput aangelegd. Zoals hierboven beschreven werd in twee delen gewerkt om op die manier de afgegraven grond te kunnen stockeren. De werkput had uiteindelijk een oppervlakte van 773 m². Het verschil met de advieszone valt te verklaren in de buffer die genomen moest worden ten opzichte van de bebouwing die grensde aan het projectgebied. Er was enige afwijking tussen uitgetekende advieszone op de GRB-basiskaart en de situatie op het terrein, waar de grenzen toch te dicht (ca. 2 m) bij de muren kwamen, zeker gezien de diepte van de werkput. Mede door de aanleg van een schuine putwand kon het archeologisch onderzoek in veilige omstandigheden afgewerkt worden. Verder waren er geen obstakels te vermelden op het terrein.

Het belangrijkste archeologische niveau (vlak 1) werd aangelegd op een absolute hoogte tussen 15,01 en 15,32 m TAW. In de oostelijke helft van het terrein lagen de waarden tussen 15,06 en 15,15 m TAW. In de westelijke helft waren meer onregelmatigheden ten gevolge van

verstoringen en schommelden de hoogtes tussen 15,01 en 15,32 m TAW. Daarnaast werd in verschillende zones een tweede archeologisch niveau aangelegd (vlak 2). Deze vlakken bevonden zich in zones waar grote verstoringen aanwezig waren en de moederbodem niet zichtbaar was. De mogelijke bewaring van archeologische resten onder de verstoringen werd met het tweede niveau gecontroleerd. Ook bij het couperen van een aantal sporen werd de aanwezigheid van onderliggende sporen nagegaan. Op de plaatsen waar de moederbodem al in vlak 1 werd aangesneden, werd geen dieper niveau aangelegd. De totale oppervlakte van vlak 2 bedroeg 184 m². Bij het opgraven van de waterputten werden de werkzones rond de waterputten nog benoemd als vlak 3 en uiteindelijk vlak 4, zoals hierboven vermeld. Deze zones werden niet meer opgenomen in het grondplan.

Werkput	Oppervlakte (in m ²)	Opmerking
1	773	Vlak 1
1	184	Vlak 2
Opgraving	773	/
Advieszone	879	/
Projectgebied	2563	/

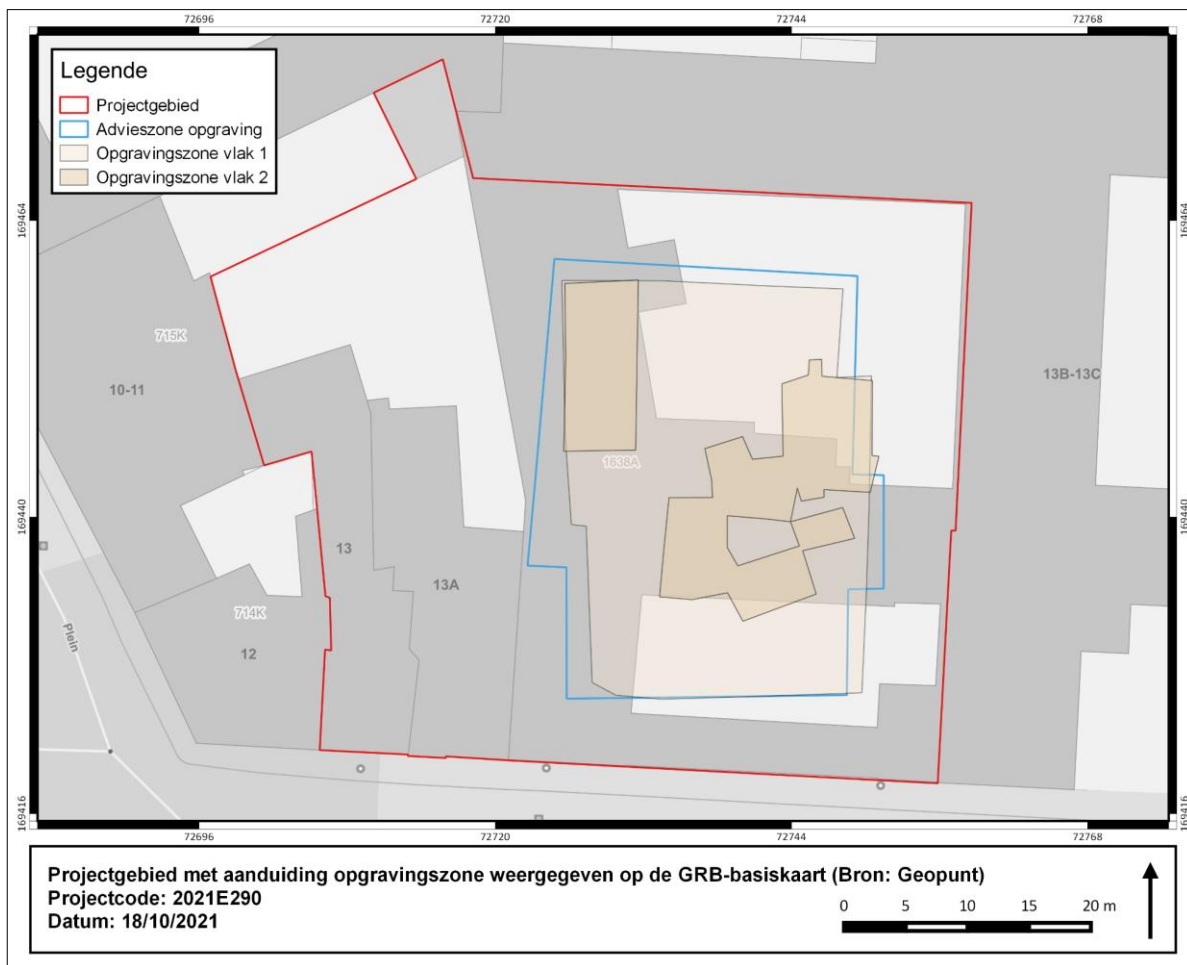
Tabel 3: Informatie werkputten

Het afgraven gebeurde in enkele fases, na het uitzetten van de advieszone aan de hand van een RTS-toestel (Trimble R6). Aangezien het archeologische niveau gekend was uit de boringen en het proefsleuvenonderzoek, werd eerst 50 cm afgegraven. Daarna werd tot op vlak 1 verdiept. De aanleg van het archeologisch vlak gebeurde met behulp van een rupskraan van 26 ton (Caterpillar 325 F L) met een platte graafbak van 2 m breed en vond plaats onder aanwezigheid van het archeologische team. Bij het aanleggen en opschonen van het archeologisch vlak werden de archeologische sporen ingekrast en geregistreerd door middel van overzichtsfoto's, detailfoto's en beschrijvingen. De sporen werden geregistreerd en gefotografeerd met een NIKON Coolpix AW120 camera waarbij de dimensies en oriëntatie werden aangeduid met een noordpijl en schaalbalk. De rest van de gegevens (projectcodes, werkput, spoornummer, datum) werd achteraf digitaal toegevoegd, zodat geen klassiek fotobord gebruikt moest worden. Het fototoestel was gelinkt met een GETAC-tablet, waarop de foto's opgeslagen werden en het grondplan bewaard werd. Vervolgens werden de aangeduide sporen, eventuele vondsten en hoogtes van het vlak ingemeten met behulp van het RTS-toestel. Na het afgraven van het vlak werd met de metaaldetector op zoek gegaan naar metaalvondsten. De vondsten die op die manier aan het licht kwamen, werden op hun exacte locatie ingemeten.

De archeologische sporen werden na de registratie van het vlak gecoupeerd. De coupes werden telkens gefotografeerd, getekend op schaal 1/20 en beschreven. Nadat alle coupes gezet waren, werden de sporen manueel leeggehaald om mogelijk aanwezig vondstenmateriaal te kunnen recupereren. Ook dat vondstmateriaal werd telkens op de aangetroffen locatie ingemeten. Bij enkele sporen werden ook stalen van de vulling genomen. Er werden voor het benoemen van vondsten en stalen voorgedrukte vondstenkaartjes gebruikt met onderstaande gegevens:

Projectcode: 2021E290 KORP-21	VNR (vondstnummer)	Ruben Willaert restauratie & archeologie
Put:		
Vlak:		
Spoor:	Soort:	
Profiel:	Verzamelwijze:	
Laag:	Datum:	

Figuur 6: Vondstenkaartje

Figuur 7: Werkput met vlakken 1 & 2.

2.1.5.3 Beschrijving en motivering van eventuele afwijkende methodiek en bijstellingen van de oorspronkelijke strategie

Er vonden tijdens deel 1 van de opgraving geen noemenswaardige afwijkingen plaats ten aanzien van het programma van maatregelen. De enige uitzondering is, zoals eerder aangehaald, de iets kleinere oppervlakte van de werkput ten opzichte van de afbakening van de advieszone. Er was ook geen sprake van afwijkingen van de bepalingen in de Code van Goede Praktijk of opmerkelijke keuzes die moesten gemaakt worden.

Hetzelfde kan niet gezegd worden over deel 2. Zoals hierboven beschreven werd het onderzoek van de waterputten door meerdere factoren verhinderd. Deze vier sporen, die onder andere omstandigheden een grote hoeveelheid aan informatie hadden kunnen opleveren over bepaalde aspecten van de Romeinse *vicus*, konden slechts deels en in sterk verstoorte toestand onderzocht worden. Bepaalde vraagstellingen konden bij een aantal deels beantwoord worden.

2.1.5.4 Motivatie van de selectie van de vondsten

Tijdens het archeologisch onderzoek werden verschillende vondsten aangetroffen. Dit gebeurde in eerste instantie via metaaldetectie. Daarnaast werden zowel tijdens het aanleggen van het archeologische vlak als tijdens het manueel en/of machinaal bewerken van de sporen (couperen, afwerken en uithalen van de tweede helften) vondsten gerecupereerd. Deze vondsten werden voorzien van een vondstenkaartje met daarop alle nodige informatie. Nadien werden deze ook ingemeten, teneinde een exacte locatie te hebben. Het aantal vondsten was beperkt waardoor alles kon worden ingezameld.

In totaal werden 218 vondsten gerecupereerd. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de verschillende aantallen per materiaalcategorie.

Materiaalcategorie	Aantal
Aardewerk	112
Keramisch bouw materiaal	29
Hout	1
Glas	2
Dierlijk bot	20
Metaal	37
Natuursteen	12
Slak	1
Pijp	4
Totaal	218

Tabel 4: Overzicht en aantallen van de verschillende vondstcategoriën

Voor een gedetailleerd overzicht van de verschillende vondsten, wordt verwezen naar de vondstenlijst in bijlage.

2.1.5.5 Motivatie voor de selectie van de stalen

Tijdens het onderzoek werden 21 vondstnummers uitgeschreven voor stalen. Daaronder vallen alle bulkstalen voor macroresten / C14 dateringen (13), een pollenstaal (1) en enkele houten planken van twee waterputten (7). De sporen die zo onderzocht kunnen worden aan de hand van natuurwetenschappelijke analyses zijn S5 (kuil), S35 (silo), S11 (waterput) en S33 (waterput). Na het zeven van de bulkstalen kon een inschatting gemaakt worden van de stalen die in aanmerking komen voor verdere analyse. Het beperkte hout uit de waterputten werd apart genummerd (één vondstnummer per stuk hout/plank). Het werd vervolgens gewassen, gecontroleerd op tekens en bewerkingssporen en tot slot geselecteerd voor verder natuurwetenschappelijk onderzoek (dendrochronologie / C14). Door het beperkte onderzoek op de waterputten zijn nauwelijks stalen voorhanden voor deze sporen. Onderzoek erop lijkt ook weinig meerwaarde te hebben door het gebrek aan gegevens rond de opbouw en de opvullingssequentie.

Spoornummer	Vondstnummer	Soort	Volume
S5 (laag 1)	57	Monster algemeen	10l
S5 (laag 3)	56	Monster algemeen	10 l
S35 (laag 1)	121	Monster algemeen	10 l
S35 (laag 1)	122	Monster algemeen	10 l
S35 (laag 2)	119	Monster algemeen	10 l

S35 (laag 3)	117	Monster algemeen	10 l
S35 (laag 4)	120	Monster algemeen	10 l
S35 (laag 5)	115	Monster algemeen	10 l
S35 (laag 6)	118	Monster algemeen	10 l
S35 (laag 7)	116	Monster algemeen	10 l
S35 (laag 8)	114	Monster algemeen	10 l
S11 (laag 6)	154	Monster algemeen	10 l
S11 (laag 5-6)	155	Pollen	Pollenbak
S11 (laag 7)	176	Monster algemeen	1 l
S11	146	Hout	plank
S11	163-168	Hout	plank
S33	177	Hout	plank
Totaal	21	/	/

Tabel 5: Stalen

2.1.5.6 Inbreng specialisten

- Emiel Vandewalle (Ruben Willaert NV): aardewerk
- Sofie Vanhoutte (AOE, Ugent): aardewerk
- Arno van den Dorpel (Ruben Willaert NV): dierlijk botmateriaal
- Tomasz Goslar (Poznan Radiocarbon Laboratory): C14
- Liesbeth van Beurden (BIAX): macroresten
- R.A. Grabowski (BIAX): selectie hout
- Petra Doeve (BAAC): dendrochronologie
- Balten De Temmerman (erkend metaaldetectorist): metaal

2.1.5.7 Algemene wetenschappelijke advisering

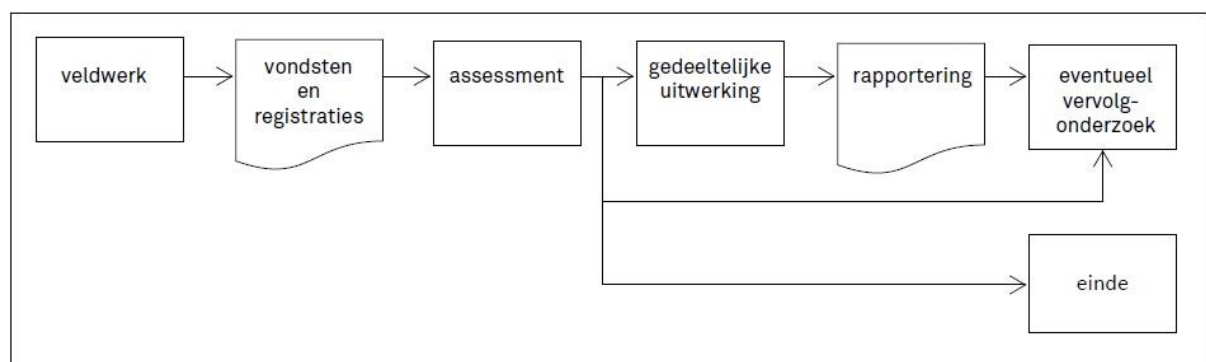
- Nancy Lemay (Agentschap Onroerend Erfgoed)

2.2 Assessmentrapport

2.2.1 Gehanteerde methoden, technieken en criteria³

Voor het assessmentrapport werd gebruik gemaakt van ‘Assessment. Een handleiding voor elke archeoloog’, uitgegeven door het Agentschap Onroerend Erfgoed. Hierbij wordt gestreefd om een inschatting van het wetenschappelijk potentieel van de archeologische site te maken. Dit assessment moet een motivering bieden voor de gemaakte keuzes.

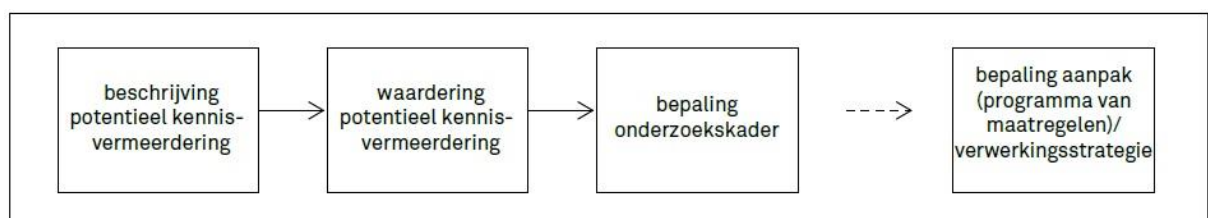
Het assessment vindt plaats tussen het veldwerk en de rapportering. Het assessment kan echter reeds beginnen tijdens de uitvoering van het veldwerk. Het gebeurt wel voorafgaand aan het opmaken van het eindverslag, en de verwerking die daartoe leidt, omdat het assessment bepaalt welke verwerking binnen het project noodzakelijk is en wat er in de rapportering zal terecht komen. Dit assessment wordt neergeschreven in het assessmentrapport, dat deel uitmaakt van het eindverslag.

Figuur 8: Positie van het assessment bij opgravingen

De eerder geformuleerde onderzoeksvragen binnen het archeologisch project vormen het vertrekpunt voor het assessment (hierbij moet er wel worden rekening gehouden met de mogelijkheid dat deze eerder geformuleerde vragen gewijzigd kunnen worden). Het assessment heeft als hoofddoel aan te geven wat voor soort onderzoek er verder nog kan gebeuren op het ingezamelde archeologische ensemble. Dit kan dan niets zijn, of een gedeeltelijke of volledige verwerking met het oog op het beantwoorden van de eerder gestelde onderzoeksvragen. Het is eveneens mogelijk dat er een aantal onderzoeksvragen werden geformuleerd waarop geen antwoord kan geformuleerd worden binnen het huidige onderzoekskader, maar eventueel wel in een ander, toekomstig kader. Op basis van deze informatie wordt de uiteindelijke onderzoeks aanpak binnen het archeologisch project bepaald.

Het uiteindelijke assessment bestaat uit 4 onderdelen:

Figuur 9: Opeenvolgende stappen van het assessment

³ Erynck, Debruyne en Ribbens 2015: 7-12 & 15.

2.2.1.1 Assessment van de vondsten

Alle vondsten worden rudimentair uitgewerkt en alleen op de meest interessante sporen / contexten wordt dieper ingegaan. Dit valt te verklaren doordat het overgrote deel van de sporen (zowel Romeins als laatmiddeleeuws) werd vergraven door latere bodemingrepen en zodanig gemixte contexten betreffen.

2.2.1.2 Assessment van de stalen

In afweging met het voorziene budget werden enkele stalen geselecteerd voor effectieve analyse. Volgende stalen werden onderzocht met het oog op het beantwoorden van de gestelde onderzoeksvragen:

Onderzoek	Spoornummer	Vondstnummer
C14	S33 (waterput)	VNR 177
Waardering macroresten	S35 (silo)	VNR 121
Dendrochronologisch onderzoek	S11 (waterput)	VNR 146 & 166

Tabel 6: Geselecteerde stalen

VNR 121 werd door Ruben Willaert NV gezeefd en aan de lucht gedroogd. Het zeefresidu is door BIAx onderzocht met behulp van een opvallend-lichtmicroscop met een vergroting van maximaal 50 maal. Op basis van de concentratie, conserveringstoestand en informatiewaarde van de plantenresten in het staal is bepaald of verder onderzoek (analyse) van de staal kan bijdragen aan het beantwoorden van de onderzoeksvragen, zoals gesteld in het programma van maatregelen. Dit onderzoek is uitgevoerd door L. van Beurden.

De twee houtstalen (VNR 146 & 166) zijn door BIAx onderzocht op de mate van geschiktheid voor dendrochronologisch onderzoek op basis van de houtsoort, het aantal jaarringen, de aanwezigheid van spint en het groeipatroon. Dit onderzoek is uitgevoerd door R. Gabrowski. Houtstaal VNR 166 is vervolgens geselecteerd en opgestuurd naar het dendrochronologisch laboratorium van BAAC te 's-Hertogenbosch. Het dendrochronologisch onderzoek is uitgevoerd door Petra Doeve.

Van houtstaal VNR 177 is door BIAx geschikt materiaal voor ^{14}C -datering geselecteerd. Dit onderzoek is uitgevoerd door R. Gabrowski. Het materiaal is opgestuurd naar het *Poznan Radiocarbon Laboratory* in Polen waar het is gedateerd onder leiding van Prof. dr. hab. Tomasz Goslar.

Uit de waardering van macroresten blijkt dat de stalen van S35 (silo) niet geschikt zijn voor analyse. C14 kan echter wel nog een optie zijn. Daarom is het interessant om het staal van de oudste laag (de basis) te behouden. Verder kunnen de reeds onderzochte stalen worden afgestoten voor bewaring aangezien hun kennispotentieel maximaal werd benut. Hieronder wordt een overzicht gegeven van de stalen die moeten bewaard blijven.

Vondstnummer	Soort
56	Monster algemeen
57	Monster algemeen
122	Monster algemeen
154	Monster algemeen
155	Pollen
176	Monster algemeen (boorstaal)

Tabel 7: Te deponeren stalen

2.2.1.3 Conservatie-assessment

Ten einde de bewaringstoestand en eventuele behandelingsmethoden te kunnen vaststellen, werden alle archeologische artefacten na het einde van het veldwerk onderworpen aan een eerste visuele inspectie. Hierna kon een strategie opgesteld worden die aangeeft welke conserverende behandelingen dienen uitgevoerd te worden op de verschillende vondsten en vondstcategorieën. Hieruit blijkt dat alle vondsten, buiten de te verwachten verwerking, als stabiel kunnen beschouwd worden. Het vondstmateriaal werd dan ook gereinigd en verpakt volgens de regels van de kunst, ten einde de reeds aanwezige verwerking tot een minimum te beperken.⁴

2.2.1.4 Assessment van de sporen, spoorcombinaties en archeologische structuren

Tijdens de archeologische opgraving werden over de volledige advieszone sporen vastgesteld met een grotere concentratie in de oostelijke helft. In totaal werden 47 spoornummers uitgedeeld, waarvan er 19 als recente verstoring kunnen beschouwd worden. De meeste sporen zijn zichtbaar op het grondplan, namelijk op vlak 1. S25 was enkel zichtbaar in een profiel. Een aantal was enkel zichtbaar op vlak 2 en enkele diepere sporen waren zowel op vlak 1 als vlak 2 te zien. Duidelijk recente verstoringen werden tot slot onder S999 ingemeten.

Archeologische sporen	
Aard	Aantal
Waterput	4
Kuil	19
Paalspoor	2
Gracht	2
Silo	1
Totaal	28

Tabel 8: Archeologische sporen

Zoals eerder aangehaald zijn verschillende sporen vergraven door latere bodemingrepen en zodanig minder interessant om uit te werken. Bijgevolg wordt er binnen het budget voor gekozen om dieper in te gaan op de waterputten, de silo en een versterkingsgracht.

2.2.1.5 Assessment van de archeologische site

De gegevens uit het bureauonderzoek wezen erop dat het projectgebied relevante archeologische informatie kon bevatten. De situering binnen de *vicus Cortoriacium*, die zich vanaf de 1ste eeuw n.Chr. ontwikkelde op beide oevers van de Leie, bracht een hoge verwachting met zich mee. Daarnaast wezen de vroegmoderne historische en cartografische bronnen op de aanwezigheid van een 17^e/18^e eeuwse versterking. Op basis van het landschappelijk bodemonderzoek kan gesteld worden dat er zich archeologische sporen in de moederbodem kunnen bevinden. Dit laatste is duidelijk aangetoond door het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek. Er werden in de proefsleuven archeologisch relevante sporen aangetroffen. Ze konden 9 sporen in de Romeinse tijd gedateerd worden op basis van aardewerk. De sporen werden voorlopig geïnterpreteerd als kuilen of zandwinningskuilen waarin nederzettingsafval werd gestort. Naast aardewerk werd ook bouwmetaal, bot, glas en metaal verzameld uit deze periode. Er werden ook kuilen uit de late middeleeuwen geregistreerd, die vermoedelijk eveneens wezen op zandwinning. De sporen waren gevuld met laatmiddeleeuws en Romeins vondstmateriaal, dat vermoedelijk uit de oudere sporen naar boven werd gebracht bij het graven naar zand.

⁴ Cools A., 2009

Tijdens de uitgevoerde opgraving werden de sporen bevestigd. Het betref inderdaad sporen met Romeinse en laatmiddeleeuwse oorsprong. Naast mogelijke zandwinningskuilen konden ook waterputten, een silo en een versterkingsgracht worden onderscheiden.

De genomen stalen, gerecupereerde vondsten en sporen helpen bij het beantwoorden van de verschillende onderzoeksvragen. Dit alles laat toe de site te plaatsen in tijd, aard en landschap. Zo kan de archeologische site bijdragen tot kenniswinst in het algemeen en de geschiedenis van Kortrijk in het bijzonder.

2.2.2 Potentieel voor natuurwetenschappelijk onderzoek, aard en waardering.

Zie 2.2.1.2

De te bewaren stalen hebben potentieel voor volgend natuurwetenschappelijk onderzoek:

Vondstnummer	Soort	Onderzoek
56	Monster algemeen	Waardering / analyse macroresten C14
57	Monster algemeen	Waardering / analyse macroresten C14
122	Monster algemeen	C14
154	Monster algemeen	Waardering / analyse macroresten C14
155	Pollen	Waardering / analyse pollen
176	Monster algemeen (boorstaal)	Waardering / analyse macroresten C14

Tabel 9: Te deponeren stalen en hun kennispotentieel

2.2.3 Strategie

2.2.3.1 Strategie voor verwerking

Verwerking en rapportage zijn van start gegaan daags na het veldwerk. Tijdens deze verwerking zijn alle opgravingsdata geadministreerd en gedigitaliseerd. Foto's werden in een database verwerkt. De foto's die gebruikt worden in het rapport worden voorzien van een digitaal fotobordje. Het vondstmateriaal werd gewassen, geteld, gewogen, gedetermineerd en eventueel getekend. De meetresultaten werden verwerkt tot een sporenplan, waarbij eventuele dateringen en fasering werden toegevoegd. Verschillende sporen werden bestudeerd en uitgewerkt. De coupes en profieltekeningen werden gedigitaliseerd en verwerkt tot afbeeldingen in Adobe Illustrator. Tot slot werden stalen uitgeselecteerd voor natuurwetenschappelijk onderzoek en de resultaten van hun analyse verwerkt in het eindrapport. Op basis van deze gegevens werd getracht om een zo goed mogelijk beeld te vormen en antwoord te bieden op de vooropgestelde onderzoeksvragen.

De vondsten werden tijdens deze verwerking bewaard in het depot van Ruben Willaert nv. Alle ingezamelde archeologische vondsten en data zijn, conform de overeenkomst tussen Ruben Willaert nv en de opdrachtgever, eigendom van Building Stories bvba. Na indiening van het eindverslag zal het archeologisch ensemble worden overgedragen aan de opdrachtgever, welke zal instaan voor het beheer van het archeologisch ensemble volgens artikel 5.2.1. van het Onroerenderfgoeddecreet. Het archeologisch ensemble zal bewaard worden in het regionaal erfgoeddepot Trezor.

2.2.3.2 Conservatiestrategie

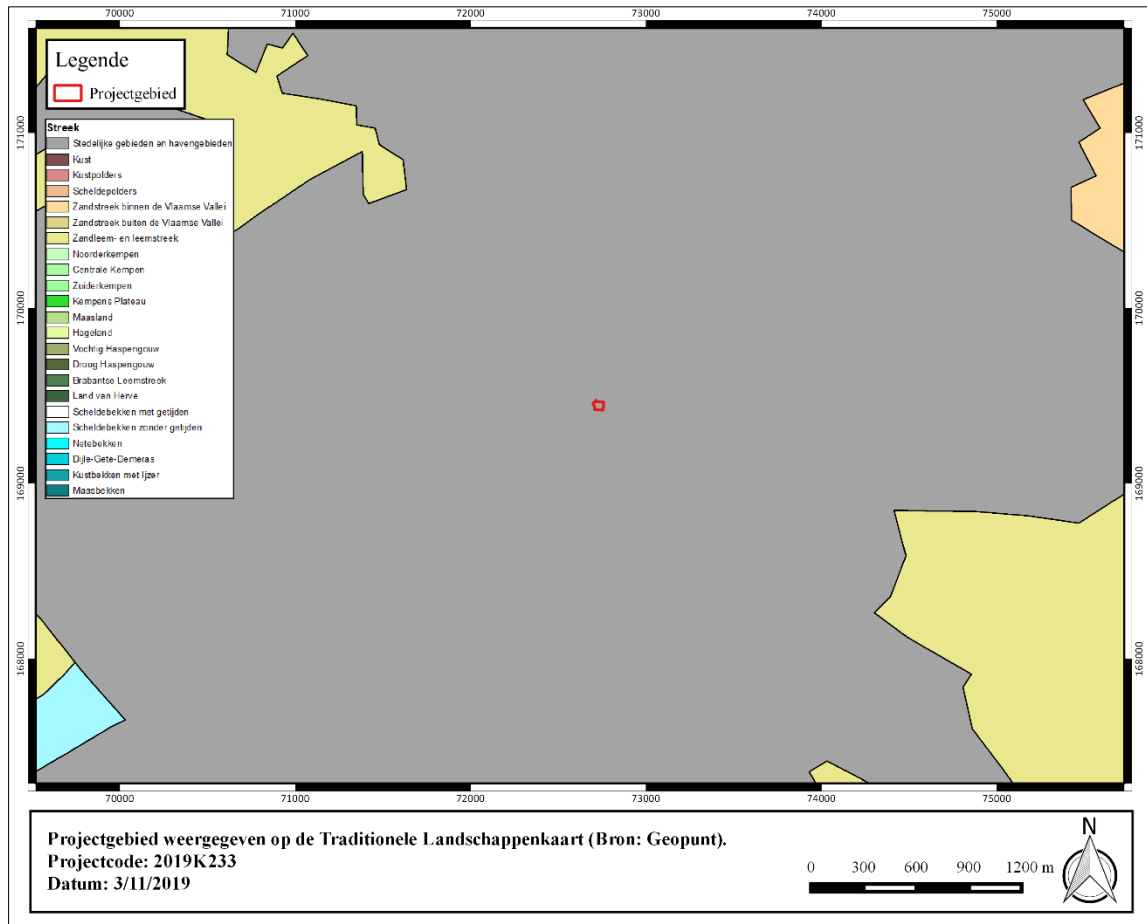
Niet van toepassing

2.3 Interpretatie van het onderzochte gebied

2.3.1 Algemene beschrijving van het kader van de archeologische site⁵

2.3.1.1 Landschappelijke situering

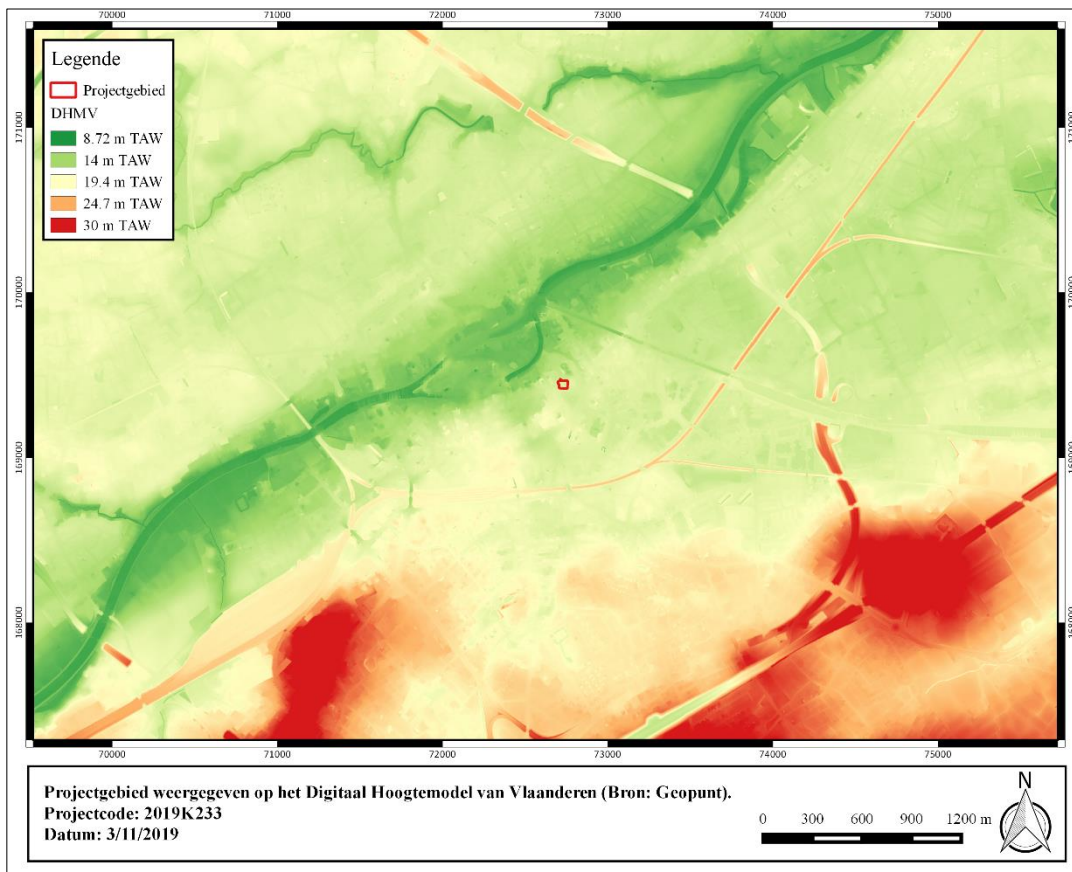
Het projectgebied situeert zich binnen stedelijke gebieden en havengebieden.

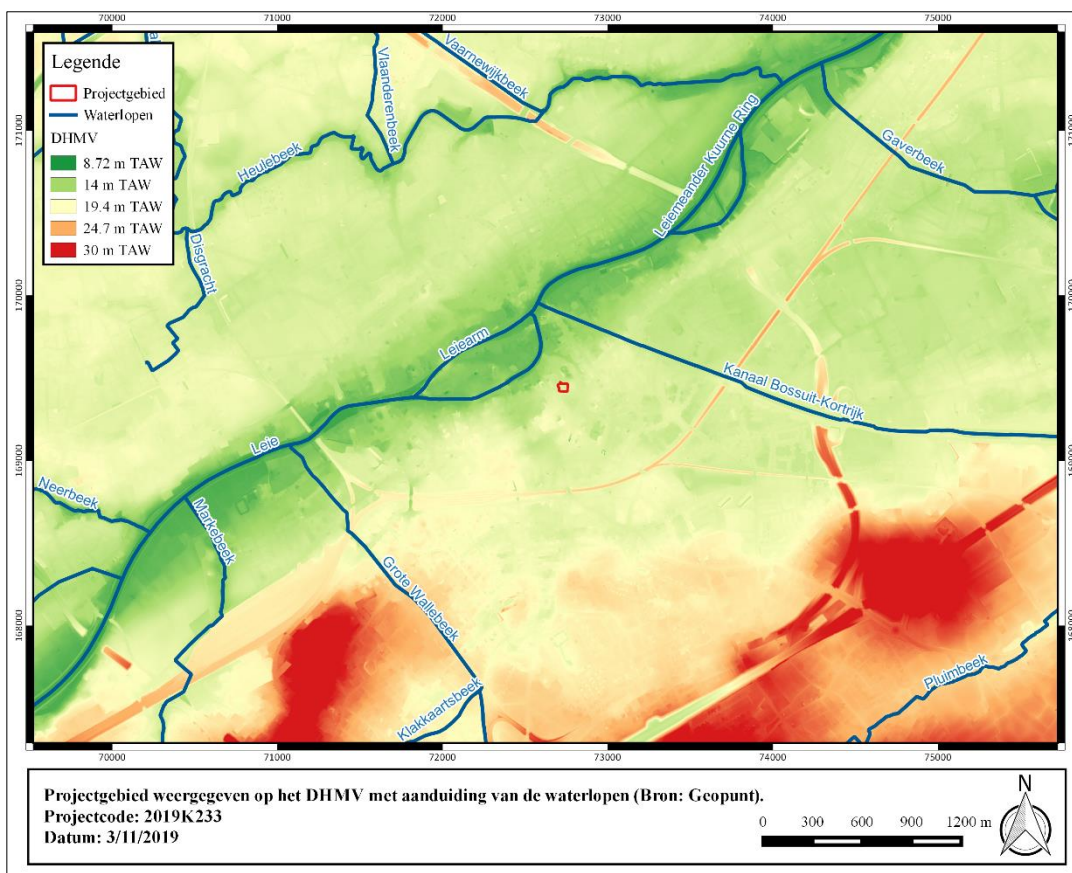
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart

Het projectgebied is gelegen op een pleistoceen rivierterras op de oostelijke oever van de Leie. De vlakte van de Leie wordt van haar huidige alluviale vlakte gescheiden door een steilrand die duidelijk zichtbaar is in het landschap. De vlakte van de Leie maakt deel uit van de Vlaamse Vallei die morfologisch gekenmerkt wordt door een relatief vlak reliëf. Tijdens de beginfase van het Peniglaciaal heeft de Leie een grote laterale uitbreiding gekend waardoor de volledige breedte van de vallei werd ingenomen. Aan dit sedimentatiepatroon komt een eind in het Tardiglaciaal dat wordt gekenmerkt door een beduidende klimaatsverbetering, op enkele koude fases na. Belangrijk is een hervatting van fluviatiele activiteit met in een eerste fase een uitschuring van de huidige valleien. De rivieren nemen een meanderend patroon aan waarbij de Leie een underfit river wordt die in een bovenmaatse vallei vloeit. Binnen de brede Leievallei zijn op het microreliëf wel lichte hoogteverschillen waar te nemen. Ten zuiden van het projectgebied situeren zich uitlopers van de Vlaamse Ardennen. De afwatering gebeurt in essentie vanaf deze zuidelijke heuvels richting de Gaverbeek en de Leie. Hydrografisch is het gebied gelegen in het Leiebekken met debietbekken Grensleie.

⁵ Zie bureauonderzoek met projectcode 2019K233

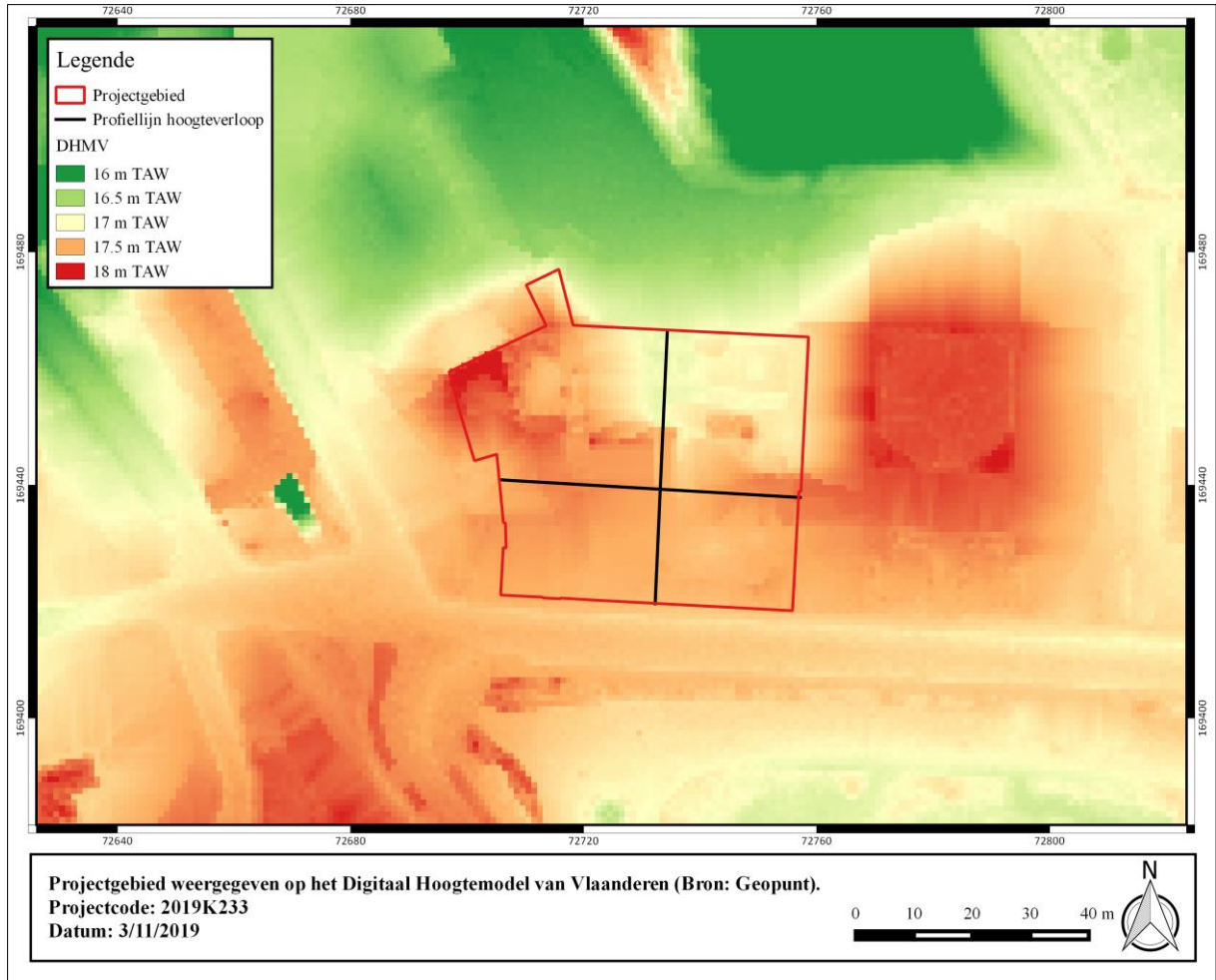

Figuur 11: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen

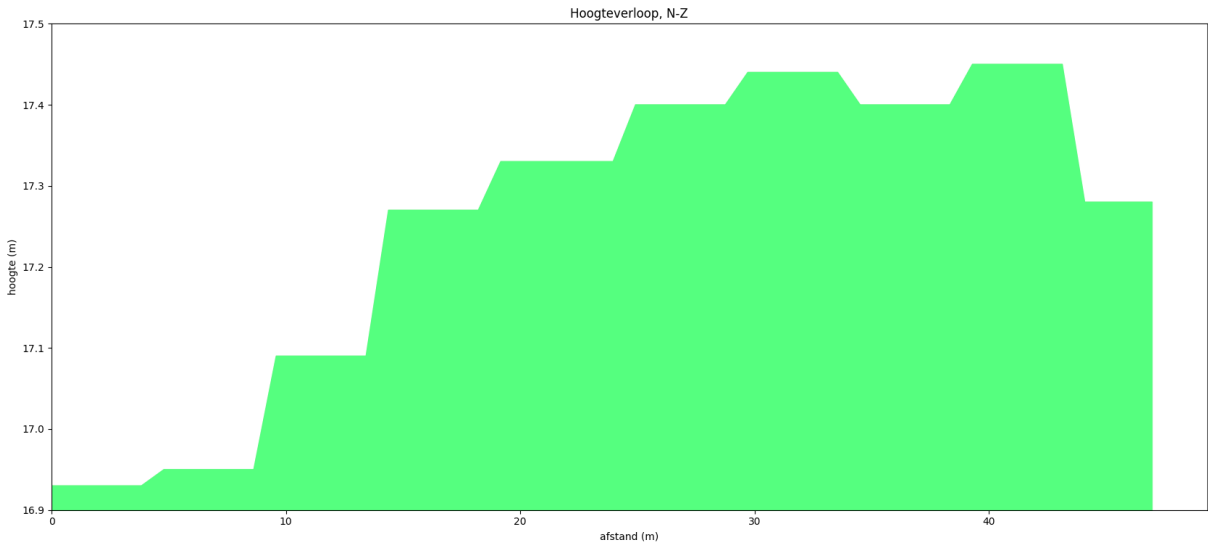

Figuur 12: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de waterlopen

Het projectgebied is gelegen op een hoogte van 16.9 – 17.6 m TAW en kent een licht dalend verloop in noordelijke richting.

Figuur 13: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen

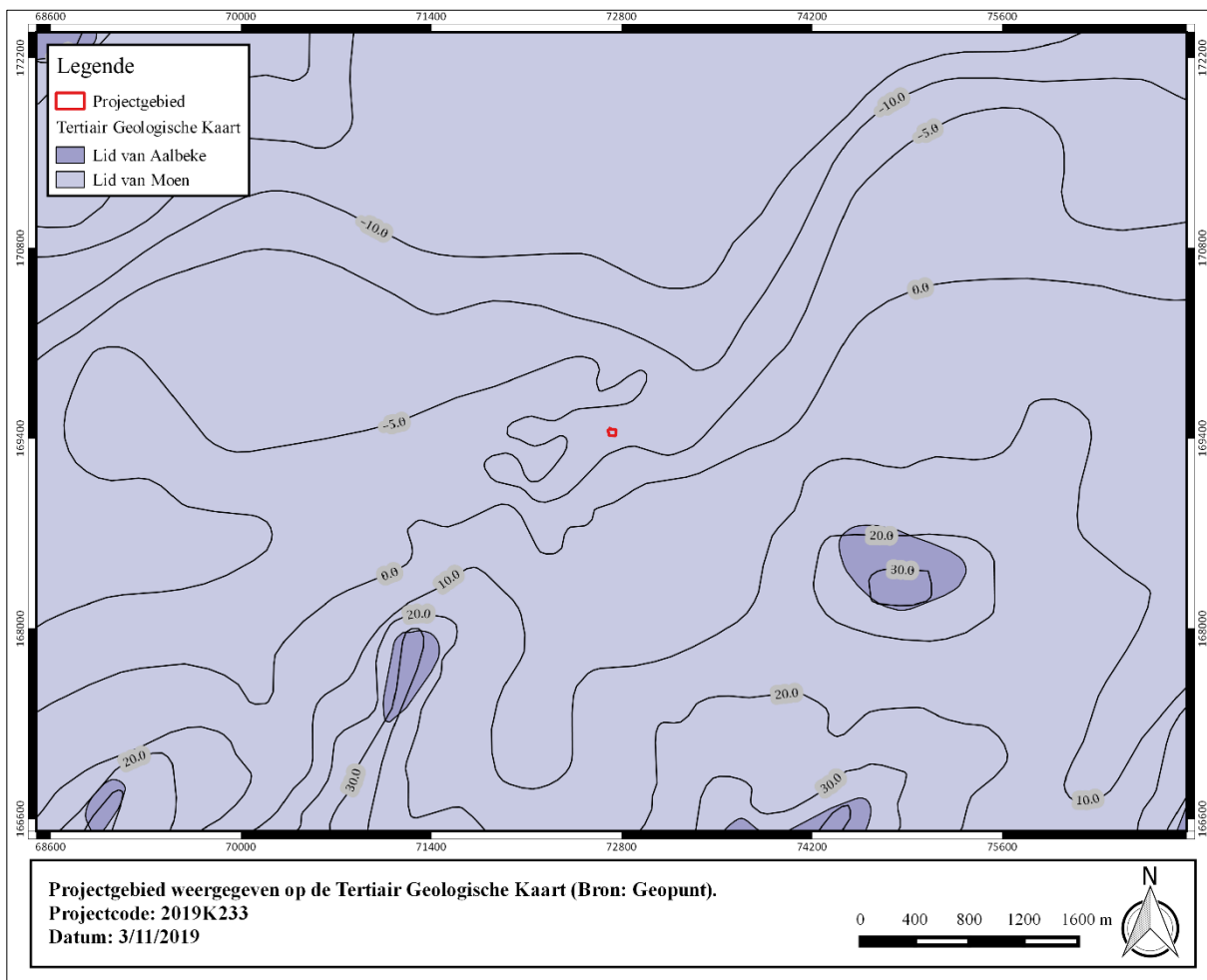

Figuur 14: Hoogteverloop, N-Z

2.3.1.2 Tertiaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in het **Lid van Moen (Formatie van Kortrijk)**. Deze formatie bestaat hoofdzakelijk uit mariene kleiige sedimenten, die weinig macrofossielen bevatten en is de eerste afgezette formatie van het Vroeg-Eoceen (54,8 Ma – 49,0 Ma). Over het algemeen worden de afzettingen siltiger of zandiger (ondieper afzettingsmilieu) naar het zuidoosten toe en homogeen kleiiger naar het noorden en noordoosten toe (dieper afzettingsmilieu). De Formatie van Kortrijk wordt ingedeeld in vier leden; van onder naar boven: het Lid van Mont-Héribu, het Lid van Saint-Maur, het Lid van Moen en het Lid van Aalbeke. Het Lid van Mont-Héribu rust op de Groep van Landen.

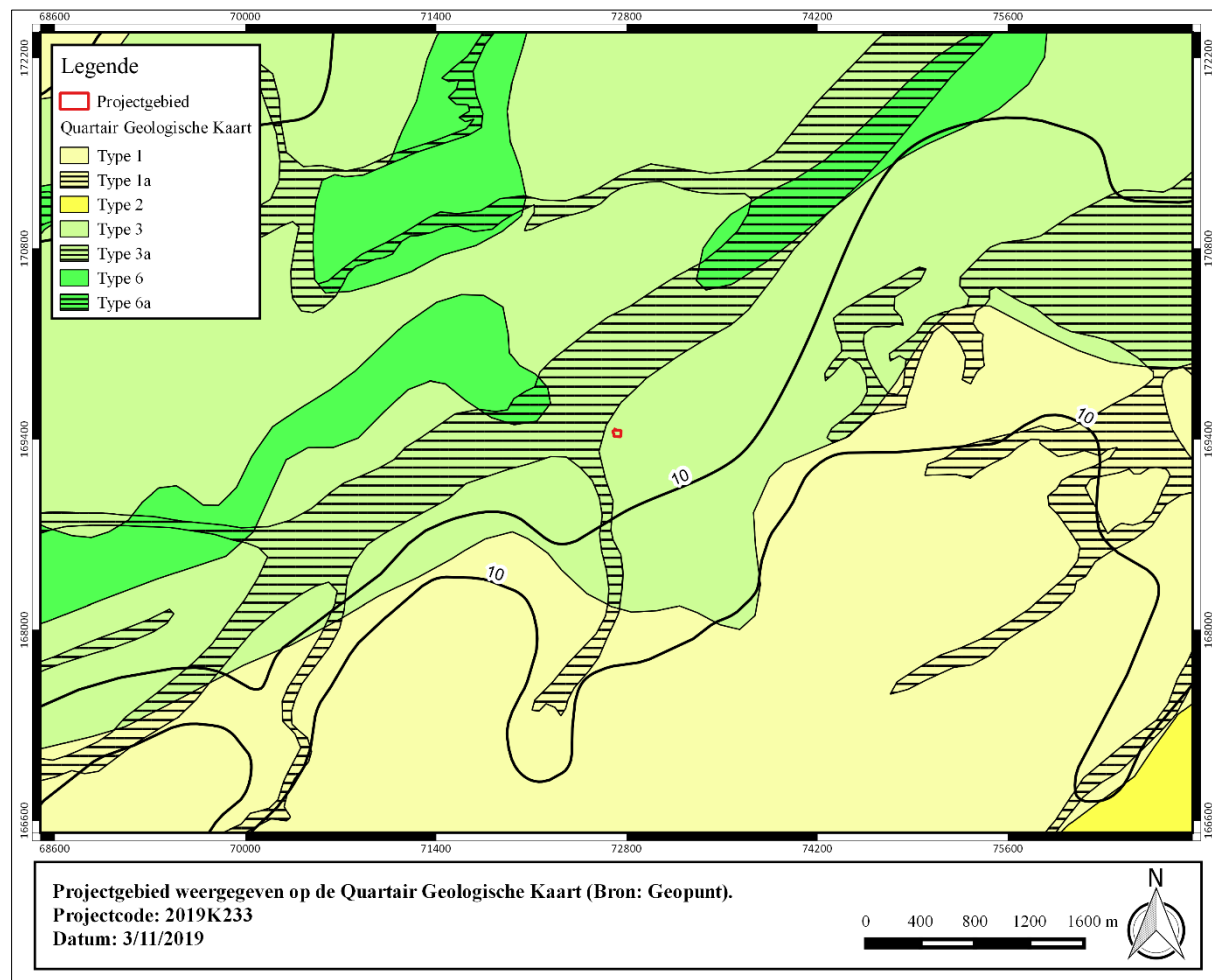
Het Lid van Moen is afgezet tijdens een periode van zeespiegelschommelingen, wat resulteerde in een heterogeen sedimentpakket. Het is een grijze kleiige silt, waartussen intercalaties voorkomen van zand met grof glauconiet of gebroken schelpresten. Deze grove lagen zijn vermoedelijk afgezet tijdens stormperiodes (tempestieten). Naar het noorden en noordoosten toe gaat deze eenheid over naar een meer homogene kleiigere afzetting.

Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart

2.3.1.3 Quartaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in het Quartair **Type 3**. Dit type bestaat uit een basis van fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan gevolgd door een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen (zandleem tot leem). Deze afzetting kan eventuele hellingsafzettingen bevatten van het Quartair.

Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart

2.3.2 Historische en archeologische voorkennis

2.3.2.1 Historische context

Door de vruchtbare zandleembodem en de aanwezigheid van de Leie werd de regio van Kortrijk reeds zeer vroeg bewoond. Archeologische vondsten ten noorden van de Gavermeersen wijzen op bewoning tijdens het Mesolithicum. De continuïteit van de bewoning wordt bevestigd door vondsten die dateren uit het Midden-Neolithicum, het Laat-Neolithicum, de Bronstijd en de La Tène-periode. De bewoning situeert zich hoofdzakelijk op de vruchtbare akkergronden langs de Leieoevers, de Gaverbeek, de Heulebeek, de Markebeek, de Mosscherbeek en de Neerbeek.

Nog voor het midden van de 1ste eeuw voor Christus ontwikkelt zich op beide oevers van de Leie reeds de *vicus Cortoracium*. De oudste vermelding van de naam ‘Cortoracium’ dateert uit de 4de of 5de eeuw, wanneer melding wordt gemaakt van de ruitereenheid ‘de *Milites Cortoracenses*’. De *vicus* ontstond op het kruispunt van de heirbaan Boulogne-Tongeren en de heirbaan Doornik-Oudenburg en strekte zich op de linkeroever van de Leie uit over een afstand van 250m van west naar oost én 500m van zuid naar noord; op de rechteroever van de Leie van oost naar west over een afstand van 1150m.

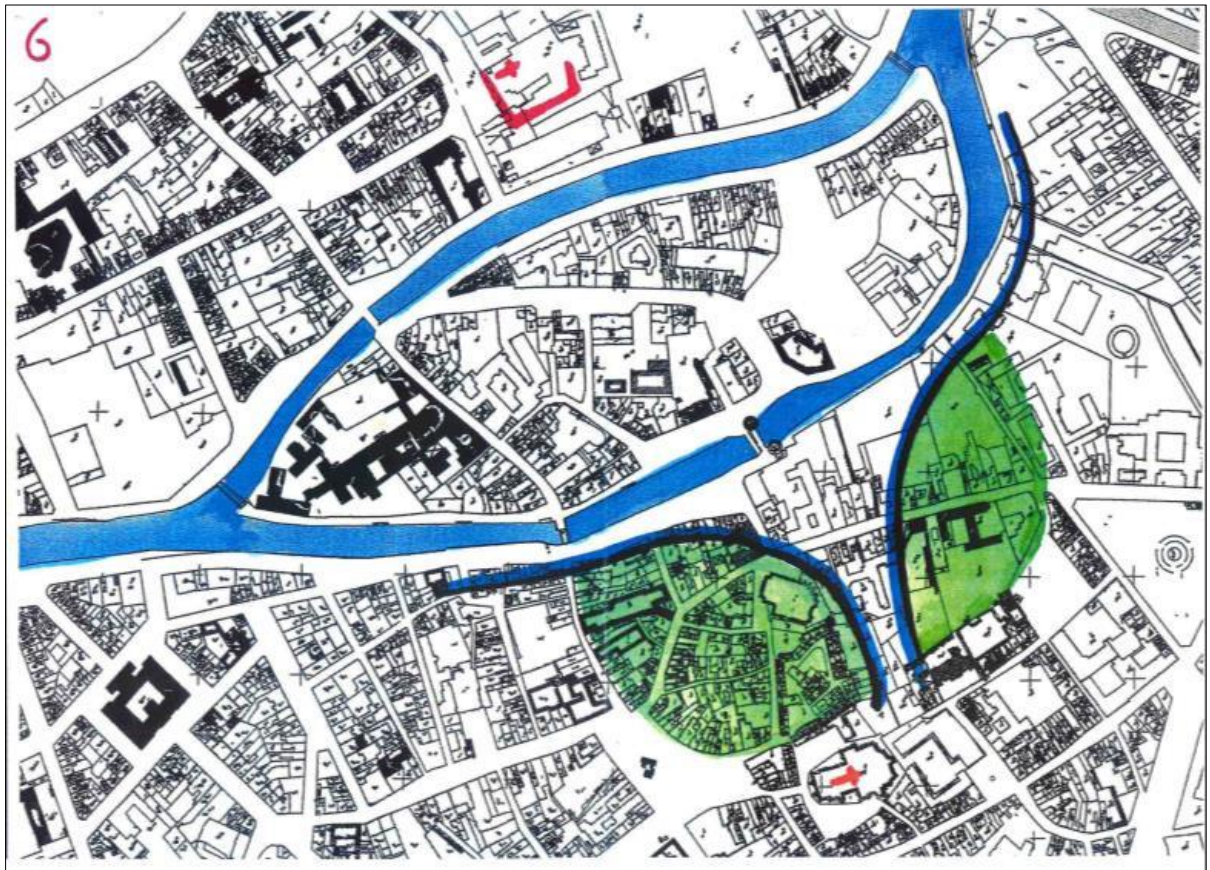
Deze vroege bewoning in de nabije omgeving van het onderzoeksterrein werd geattesteerd door o.a. de vondst van een vroeg-Romeinse grafstructuur (incineratiegraf) precies ten oosten van het plangebied⁶ en de lokalisering van een vroeg- Romeins militair marskamp ten zuidoosten.⁷

T.g.v. Germaanse invallen werd de *vicus* gedeeltelijk verlaten. Desalniettemin kan aan de hand van archeologische vondsten afgeleid worden dat het Romeinse Kortrijk zich ontwikkelde tot een vroegmiddeleeuwse bewoningskern. Onder de Merovingische vorsten wordt Kortrijk een *municipium* dat reeds in de 7de eeuw een uitgebreide christianisatie kent. Sint-Elooi sticht omstreeks 650 een kapel ter ere van Sint-Maarten op de plaats waar later de Sint-Maartenskerk zal verrijzen. Sint-Amandus zou een kapel gesticht hebben, gewijd aan Onze-Lieve-Vrouw, waarrond de proosdij van Sint-Amand ontstond. In 847 schenkt Karel de Kale 30ha grond aan de Sint-Amandsabdij te Kortrijk. Een muntatelier, dat onder zijn bewind in Kortrijk is opgericht, slaat munten met de afbeelding van Karel de Kale en het opschrift ‘*Curtiaco*’.

Op het einde van de 9de eeuw komen op de zuidelijke oever van de Leie enkele halfcirkelvormige zones voor, die volgens Ph. Despriet als winterkamp werden ingericht door de Noormannen (880-881). Het kamp zou begrensd worden door de Leiestraat, de boogvormige zijde van de Grote Markt en de zuidelijke begrenzing van het begijnhof.

⁶ De Landsheer, K., 1982, pp. 199-200.

⁷ Leva, C. & Mertens, J. 1960, p.419.

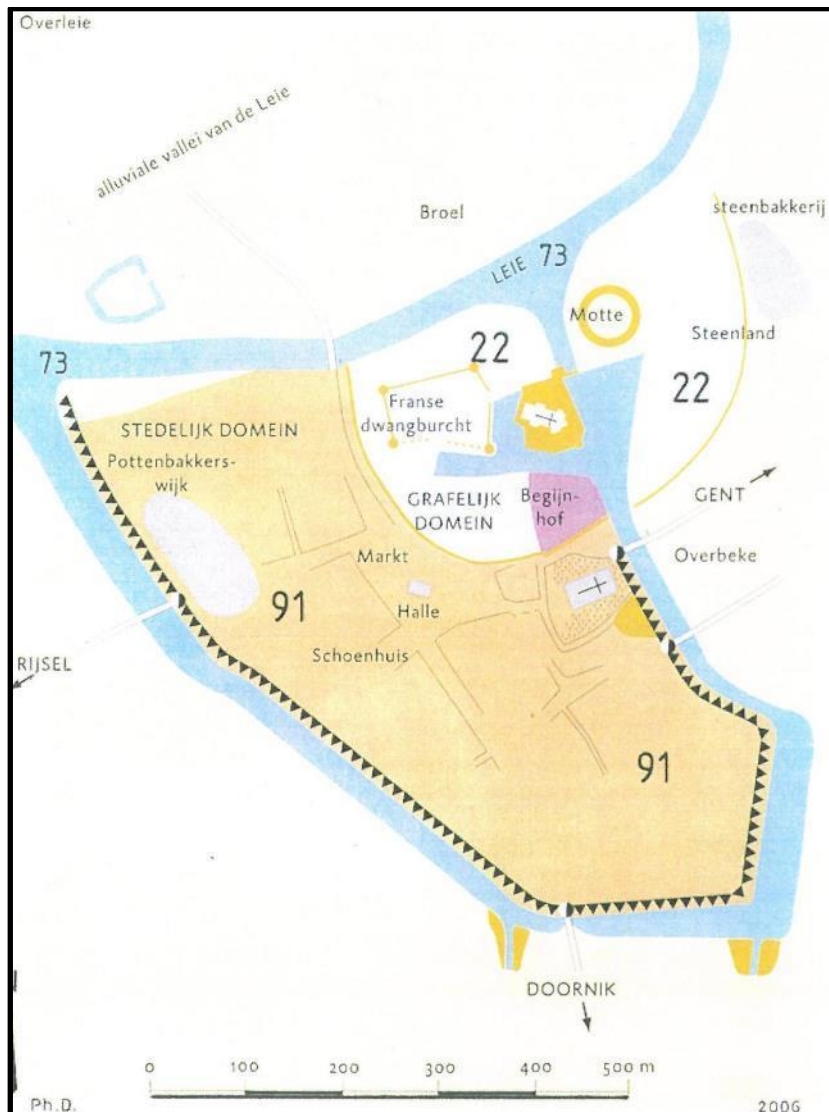

Figuur 17. Kortrijk in de Karolingische periode (9de eeuw). Het winterkamp van de Noormannen is aangeduid in groen, de limiet van de waterrijke zone in blauw (DESPRIET 2008, fig. 9).

In 1071 wordt Kortrijk een onafhankelijke kasselrij onder het Graafschap Vlaanderen. Het ‘*Opidium Cortracense*’ wordt gevormd door een motte en de agglomeratie hier rond. Het grondgebied wordt in het noorden begrensd door de Leie, ten zuiden en ten oosten door een arm van de Klakkaardsbeek en ten westen door een gracht. Het grafelijk domein (Figuur 18) bestaat onder meer uit de burcht, een neerhof, een boomgaard en magazijnen. In 1199 begint men met de bouw van de Onze-Lieve-Vrouwekerk in de boomgaard van het kasteel. Het burgerlijk centrum van de middeleeuwse stadskern situeert zich op en rondom de Grote Markt. De Halle, waar de kooplui hun waar aan de man brengen, wordt voor het eerst vermeld in de 13de eeuw.

Figuur 18 toont de middeleeuwse stadskern van Kortrijk, die reeds gedeeltelijk ommuurd is. Op het einde van de 13de eeuw rijst er een conflict tussen de Franse koning Filips de Schone en zijn leenman Gwijde van Dampierre, die toenadering gezocht had tot de Engelse kroon. In 1297 valt Kortrijk in Franse handen. De Franse vorst laat in 1300-1301 een imposante dwangburcht bouwen (Figuur 18-geel). De Fransen worden verslaan tijdens de Guldensporenslag. In 1385 krijgt de stad haar oude vrijheden terug.⁸

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Kortrijk, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121715> (geraadpleegd op 19 oktober 2016).

Figuur 18: Situering van de middeleeuwse stadskern met het grafelijk domein (geel), de dwangburcht (geel), de O.L.V.-kerk (geel) het begijnhof (rood). Toestand ca. 1350. (DESPRIET 2008, fig. 10)

Filips de Stoute, die het graafschap Vlaanderen beter wil beschermen, gaat in het midden van de 14de eeuw over tot de versterking van Kortrijk. De Bourgondische omwalling wordt gebouwd tussen 1354 en 1454 en omgeeft ook een deel van de noordelijke Leie-oever, alwaar zich - ondanks de minder gunstige bodemgesteldheid en wateroverlast - een nieuwe woonkern ontwikkelt. De twee-eenheid van de Broeltorens kwam tot stand, toen tussen beide Broeltorens een brug tot stand kwam.⁹ Het projectgebied is gelegen buiten deze versterking ter hoogte van een zone waar mogelijk steenovens waren ingericht.

Op de noordelijke Leieoever, in de omgeving van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal, ontwikkelt zich in de 14e eeuw een nieuwe woonkern. Gedurende de 13e en 14e eeuw breidt Kortrijk zich nog verder uit. Op economisch vlak zijn de wolbewerking en de lakennijverheid dé industrieën die de Kortrijkse economie bepalen. Kortrijk heeft zijn ontwikkeling vooral te danken aan zijn gunstige ligging op een kruispunt van wegen aan de Leie. Vanaf het einde van de 15de eeuw zijn de eerste sporen van damastweverij in Kortrijk te situeren.

Naar aanleiding van de crisistoestand aan het begin van de Tachtigjarige Oorlog wordt uit veiligheidsoverwegingen beslist om de zwakkere wijken beter te beschermen. In 1572 geeft de

⁹ DESPRIET 2013.

Spaanse koning Filips II de toestemming om een nieuwe vesting aan te leggen. In 1578 wordt Kortrijk door de Gentse Calvinisten onder de voet gelopen. Tijdens hun kortstondig bestuur werken ze verder aan de uitbouw van de vesting. Nadat de opstandelingen verjaagd worden door de katholieke en Spaanse malcontenten, voltooiën de nieuwe machthebbers de verdedigingswerken van hun voorgangers. Het plangebied is gelegen binnen deze versterking. Vanaf circa 1590 kent de stad een heropleving dankzij specialisatie in fijn linnen, damast en batist.

Het Twaalfjarige Bestand (1609-1621) brengt de Zuidelijke Nederlanden een korte periode van relatieve welstand. De bevolking groeit opnieuw aan en de linnenindustrie bloeit. De linnenindustrie komt echter bruusk ten einde door de oorlogen die vanaf 1645 de streek teisteren. Door een bondgenootschap gesloten tussen de Franse koning Lodewijk XIII en de Verenigde Provinciën, worden de Zuidelijke Nederlanden op twee fronten belaagd. Na een kortstondig beleg wordt Kortrijk op 28 juni 1646 door Franse troepen ingenomen. Om de stad beter te kunnen verdedigen beginnen de Fransen met de bouw van een indrukwekkende citadel ter hoogte van de huidige Vestingstraat, Gentsestraat, Harelbekestraat, Gentsesteenweg, Stasegemstraat, Veldstraat, Vaartstraat, Groeningenlaan en Jacob van Arteveldelaan. Daarnaast worden er nog verschillende buitenwerken aangelegd. Het geheel (citadel en buitenwerken) beslaat een oppervlakte van circa 21 ha. Het projectgebied is gelegen precies ten westen van deze citadel. Een jaar later wordt de stad echter opnieuw ingenomen door de Spanjaarden. Na een nieuw militair treffen wordt Kortrijk na de Vrede van Aken (1668) officieel eigendom van Frankrijk. Vrijwel onmiddellijk na de verovering van de stad legt de Franse bezetter voor haar citadel een grote open ruimte aan om de vijand te zien naderen. Deze ruimte wordt de Esplanade (huidig Plein) genoemd. Bij de aanleg ervan worden in het noordelijke deel van de wijk Overbeke ca. 300 huizen gesloopt waaronder het Capucijnen- en Capucinessenklooster.

Met de Vrede van Nijmegen (1678) komt Kortrijk voor korte tijd opnieuw in Spaanse handen. Bij de overdracht worden alle stadsversterkingen afgebroken. Zowel het kasteel, de citadel en quasi alle muren en torens worden opgeblazen. Op een maand tijd evolueerde Kortrijk tot een open stad. Tijdens de zeer bloedige Negenjarige Oorlog (1688-1697) worden zowel de bevolking als het landbouwareaal van de kasselrij Kortrijk met een vierde verminderd. Reeds in 1689 wordt de stad door Franse legers ingenomen en bezet. Opnieuw gaat het leger van start met de aanleg van verdedigingswerken. Deze worden in 1697 echter weer gesloopt.

Na de dood van de Spaanse koning Karel II breekt in 1702 de Spaanse Successieoorlog uit die beëindigd wordt door de Vrede van Utrecht (1713). Na 1713 komen de Zuidelijke Nederlanden onder het bewind van de Oostenrijkse Habsburgers terecht. Gedurende de navolgende decennia kent de stad een periode van relatieve voorspoed en welvaart. De dood van keizer Karel VI doet echter een nieuwe oorlog uitbreken. Gedurende de Oostenrijkse Successieoorlog wordt Kortrijk wederom ingenomen door de Fransen. Op 17 oktober 1748 maakt de Vrede van Aken een einde aan de vijandigheden en kent de stad onder het bewind van Maria Theresia een economische bloeiperiode. De Oostenrijkse regering neemt onder invloed van de Verlichting tal van maatregelen ter bevordering van de leefbaarheid van de steden. Zo ook in Kortrijk. Vanuit economische en hygiënische motieven, en vanuit een esthetische bezorgdheid, worden initiatieven genomen om het, door de voortdurende bouw- en afbraakwerken van de vele militaire installaties verloederde, uitzicht van de stad te verfraaien. Alle oude vestingen worden gesloopt, en de vrijgemaakte gronden verkocht. Om de stad afgesloten te houden van het omliggende platteland behoudt men de oude hoofdgrachten, en blijven vijf van de zes stadspoorten bewaard, enkel de Leiepoort, tussen de Leiestraat en Overleie wordt afgebroken.

Op 20 april 1792 verklaren de Franse revolutionairen de oorlog en op 18 juni wordt Kortrijk enkele dagen bezet. Heel wat huizen worden tot as herleid. Met het Koninkrijk der Nederlanden

(1815-1830) breekt voor Kortrijk een economisch gunstige periode aan, vertaald in een aanzienlijke bevolkingsstijging. Deze hausse is mede het gevolg van de Franse promotie van Kortrijk tot arrondissementshoofdstad.

Vanaf de 2de helft van de 19de eeuw, ontstaat uiteindelijk in de door de economische depressie zwaar getroffen Kortrijkse textielnijverheid een beweging tot industrialisering. Gedurende de 19^e en de 20^e eeuw zal de stadskern zich stelselmatig uitbreiden.

2.3.2.2 Archeologische indicatoren en cartografische bronnen

Op de Deventerkaart is bebouwing waar te nemen binnen de projectgrenzen. Het stratenpatroon op de kaart toont weinig gelijkenis met de huidige toestand. Ook op de Sanderuskaart is ter hoogte van het projectgebied bebouwing weergegeven. Op een niet gedateerde kaart uit de periode 1707-1750 is een versterking waar te nemen. Op de kaart wordt deze versterking aangeduid met de letter D *'nouveaux retrenchement fait 1706'* wat erop wijst dat deze versterking in 1706 zou gerealiseerd zijn, in het kader van de Spaanse Successieoorlog. Reeds in 1646-1648 zouden 300 huizen gesloopt zijn voor de realisatie van een citadel die is aangelegd door Lodewijk XIV ten oosten van het projectgebied. De versterking binnen de projectgrenzen betreft een aarden versterking omgeven door water. Deze aarden versterking fungeerde vermoedelijk als esplanade of oefenterrein en werd aangelegd als grote open ruimte voor de citadel om de vijand te zien naderen. Het projectgebied wordt aangesneden door een gracht die is omgeven door escarpe en contrescarpe. Rondom het geheel is een fijne waterloop waar te nemen. Mogelijk is de huidige kenmerkende driehoekige contour van het Plein ten zuiden van het projectgebied een restant van de contour van het bastion. Op de Ferrariskaart is de driehoekige contour van het plein duidelijk waarneembaar ten zuiden van het projectgebied. Het projectgebied zelf situeert zich ter hoogte van de versterking en wordt aangesneden door een gracht. Deze gracht is aan weerszijden omgeven door een éscarpe. De ligging van de grachten op de Ferrariskaart verschilt licht van de ligging op het plan van 1707-1750. Vermoedelijk is het oppervlak van de aarden versterking gedurende de 18e eeuw in omvang afgenomen. Het omvormen van het bastion tot plein zou volledig passen in de politiek onder Maria Theresia (1748-1780) waarbij de oude verloederde militaire installaties werden afgebroken om het uitzicht van de stad te verfraaien. De exacte locatie van het grachtensysteem rondom de versterking is - omwille van het ontbreken van betrouwbare 18^e-eeuwse kaarten – echter niet met absolute zekerheid te bepalen. De versterking zou volledig verdwijnen in 1782. Op de kadasterkaart van 1828 is de versterking inderdaad niet langer waar te nemen. In het zuidwestelijk deel van het projectgebied is wel bebouwing zichtbaar. De huidige bebouwing binnen de projectgrenzen gaat terug op de bebouwing die op deze kaart is weergegeven. De Atlas der Buurtwegen geeft een gelijk beeld weer. In 1840 koopt de congregatie van de zusters van liefde van Jezus en Maria een stuk grond op de voormalige locatie van het Fort nabij de Gentse poort. Kort daarop volgt de aanvang van de bouw van een klooster met meisjespensionaat naar ontwerp van J. Bruyenne. Dit klooster wordt voltooid in 1843 en situeert zich precies ten oosten van het projectgebied. Het klooster is duidelijk waar te nemen op een kaart van 1854. Gedurende de 19^e en de 20^e eeuw zal het gebouwenbestand van de school Onze-Lieve-Vrouw-Ter-Engelen zich verder uitbreiden tot binnen de contour van het projectgebied. Op de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw is de huidige toestand waar te nemen.

Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, ca 1560

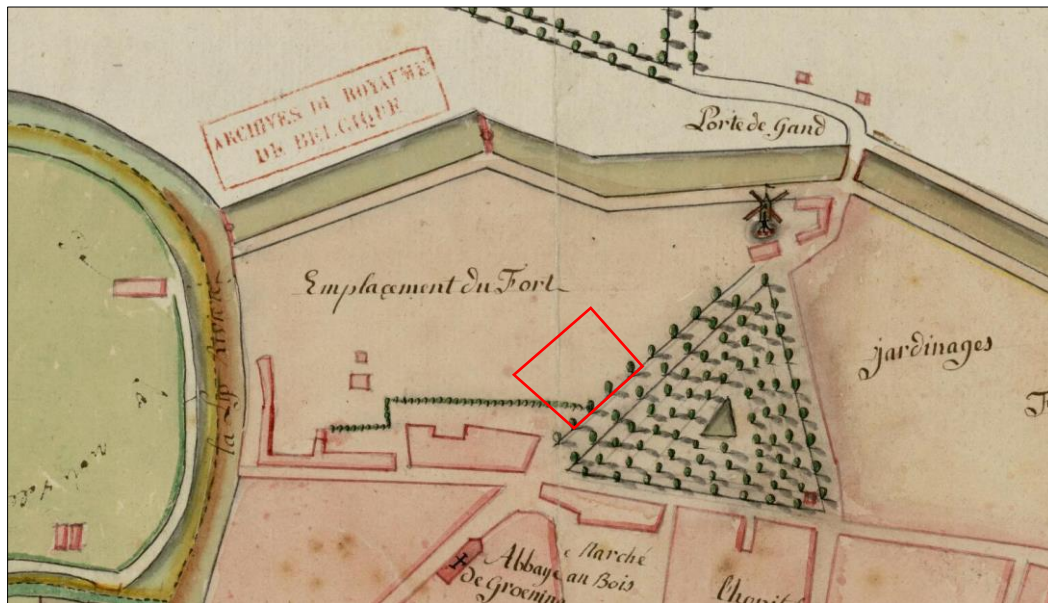
Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de Sanderuskaart, ca. 1640

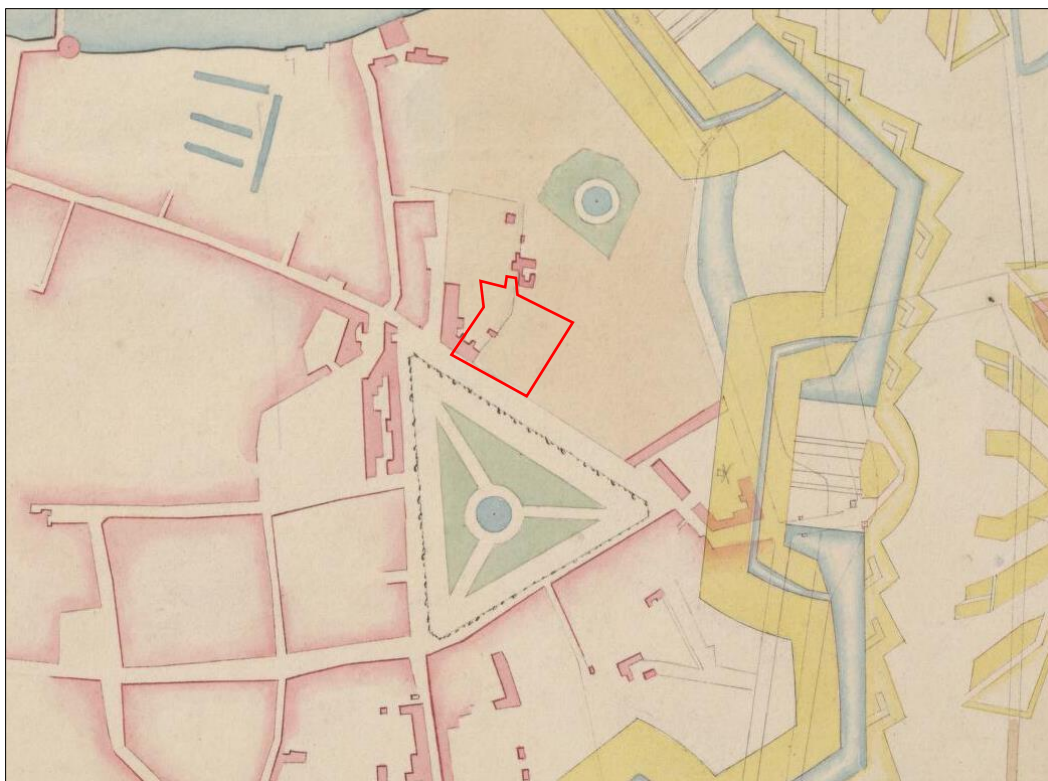
Figuur 21: Projectgebied weergegeven op een ongedateerd Frans militair plan van de periode 1707-1750

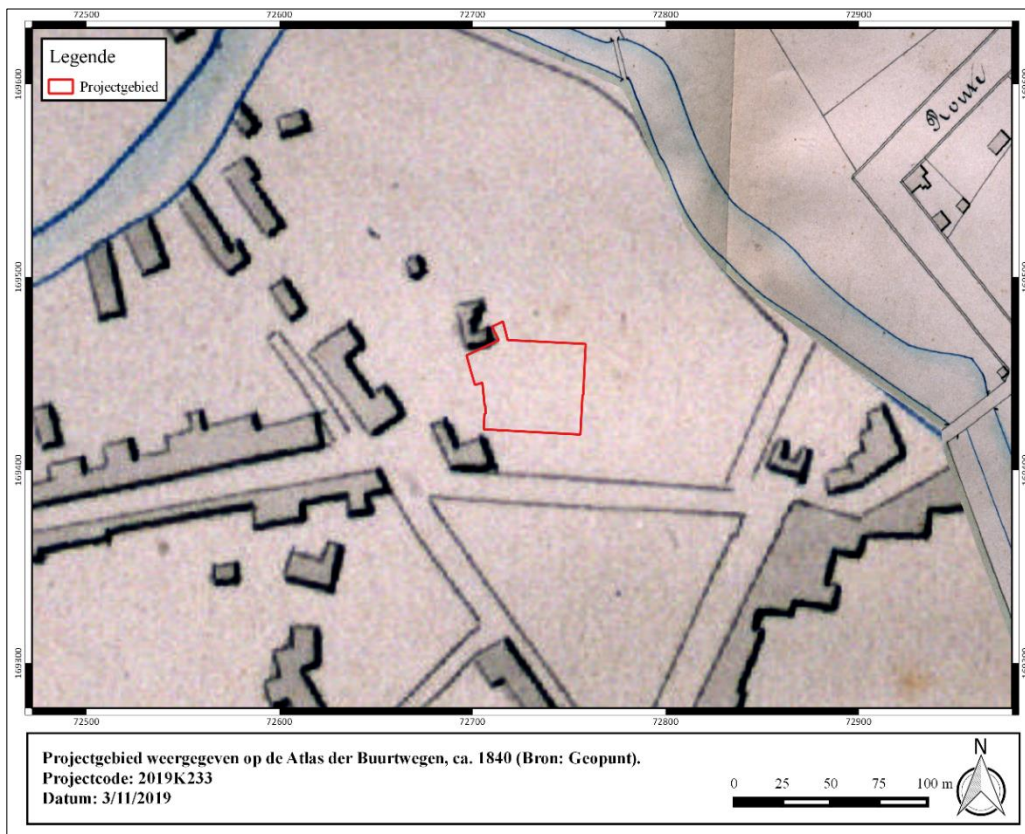
Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777

Figuur 23: Plan van Kortrijk uit 1780

Figuur 24: Projectgebied bij benadering weergegeven op een plan van 1828

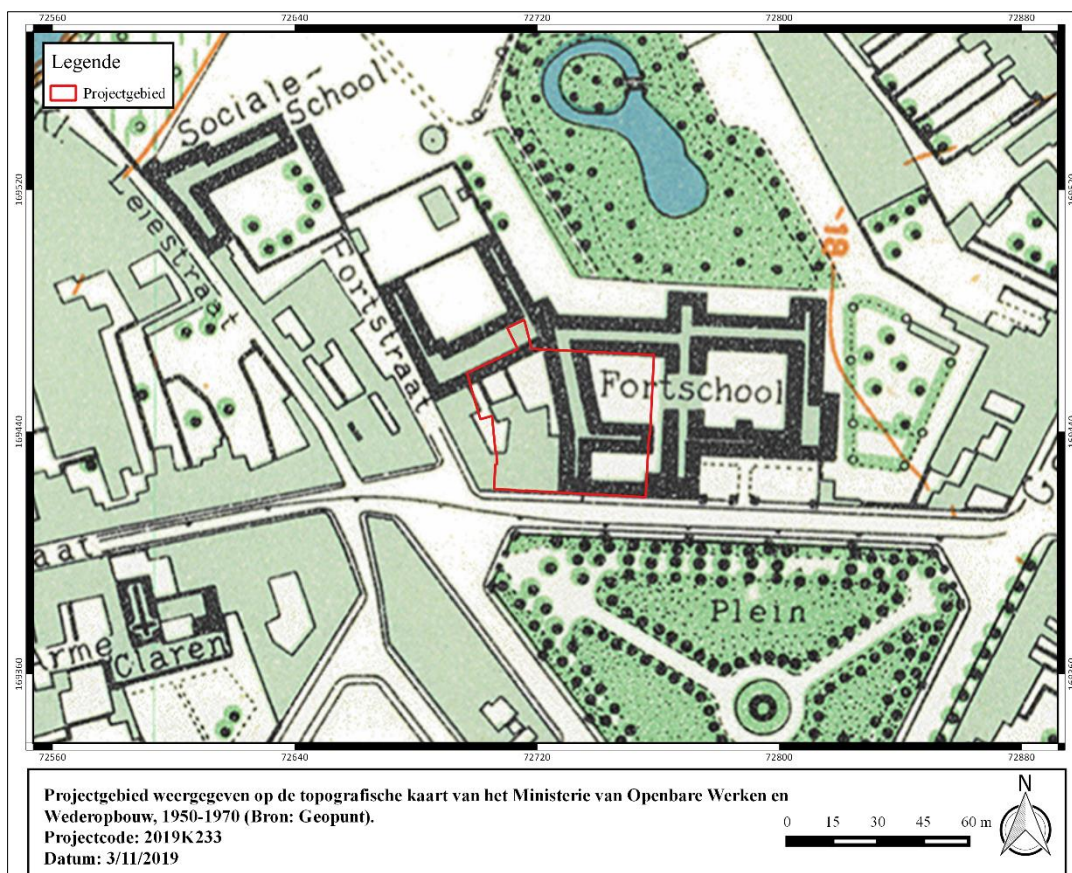
Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840

Figuur 26: Projectgebied weergegeven op het plan van 1854

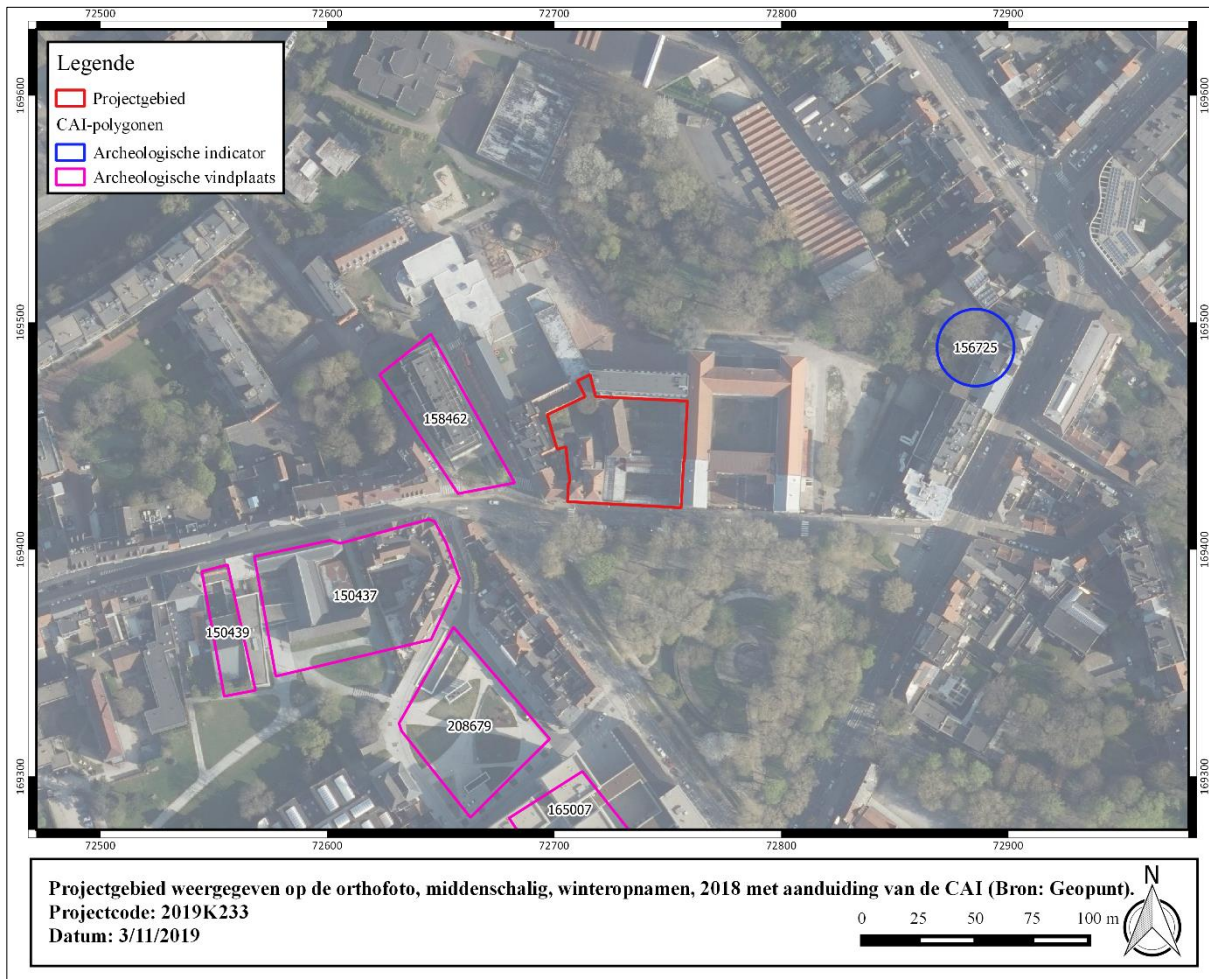
Figuur 27: Projectgebied bij benadering weergegeven op de topografische kaart van 1910

Figuur 28: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970

2.3.2.3 Overzicht van de gekende archeologische waarden

Op het projectgebied zijn tot op heden nog geen archeologische vaststellingen gedaan. Het merendeel van de gekende archeologische vindplaatsen in nabijheid betreffen voornamelijk resten van laatmiddeleeuwse infrastructuur of relictten uit jongere perioden. Naast deze resten van wonen en werken in de middeleeuwse binnenstad van Kortrijk zijn er eveneens materiële aanwijzingen voor bewoning en activiteiten tijdens de Romeinse periode. Zo werd bij onderzoek aan de Groeningestraat een waterput, afvalkuilen en beerputten onderzocht. Ter hoogte van het huidige gebouw voor professioneel hoger onderwijs werden eind de jaren '60 enkele objecten gerecupereerd van Romeinse oorsprong.

Figuur 29: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2018 met aanduiding van de CAI

I. Archeologische vindplaatsen

150437	Opgraving (1988, 1989); NK: 15 meter Romeinse tijd: 1, mogelijk 2 waterputten – afvalputten en beerputten; Een aantal kuilen, waarvan de inhoud gevuld is met aardewerkscherven, ook resten van artisanale activiteiten, evenals bouwmaterialen en metalen voorwerpen Late middeleeuwen: Leem- en zandontginning, kort na het uitgraven van de kuilen werden ze met stadsvuil, afval en mest opgevuld. Datering obv aardewerk in vulling
--------	---

	16^e eeuw: 2 mestputten (opzettelijk gevuld om het terrein bouwrijp te maken) en 3 kuilen. (Tussen 1411 en 1593) – abdijkerk – abdij uit 1593 – 19^e eeuw: klooster opgetrokken in de kern van de Groeningeabdij: 40-tal overblijfselen van de kloostergebouwen gevonden, o.a. waterreservoir, fornuis, beerputten, waterputten, oven Bron: Deschiet J., 1993. Periode I: Romeinse vondsten in de zuidwijk, in: Despriet (ed.), De Kortrijkse Groeningeabdij. Een archeologische en historische studie, Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen 28, 33-39.
150439	Opgraving (2004); NK: 15 meter Late middeleeuwen: zandwinningskuilen met o.a. verplaatst Romeins materiaal 16^e eeuw: bakstenen kelder die tot de Groeningeabdij behoorde 19^e eeuw: bakstenen waterput Bron: Despriet Ph. 2004. Noodopgraving 3e abdij van Groeninge, onuitgegeven rapport.
158462	Opgraving (1969); NK: 15 meter Romeinse tijd: aardewerk – munt van Nero – fibula in swastikavorm Bron: Anseeuw J. 1987, Gallo-Romeinse waterputten in Vlaanderen. Een status quaestionis, onuitgegeven licentiaatsverhandeling RUGent.
165007	Mechanische prospectie (2013); NK: 15 meter Nieuwste tijd: muurresten, verstoringen, rioleringstracés Bron: Bruggeman J., Reyns N., Van Celst M. 2013: Archeologisch vooronderzoek Kortrijk- Houtmarkt. Site Sint-Niklaasziekenhuis, Rapporten All-Archeo bvba 133, Bornem.
208679	Mechanische prospectie (2014); NK: 15 meter Late middeleeuwen: enkele kuilen en paalsporen Nieuwe tijd: zavelwinningskuilen, paalsporen en kuilen Bron: Bruggeman J., Reyns N., Van Celst M. 2013: Archeologisch vooronderzoek Kortrijk- Houtmarkt. Site Sint-Niklaasziekenhuis, Rapporten All-Archeo bvba 133, Bornem.

II. Archeologische indicator

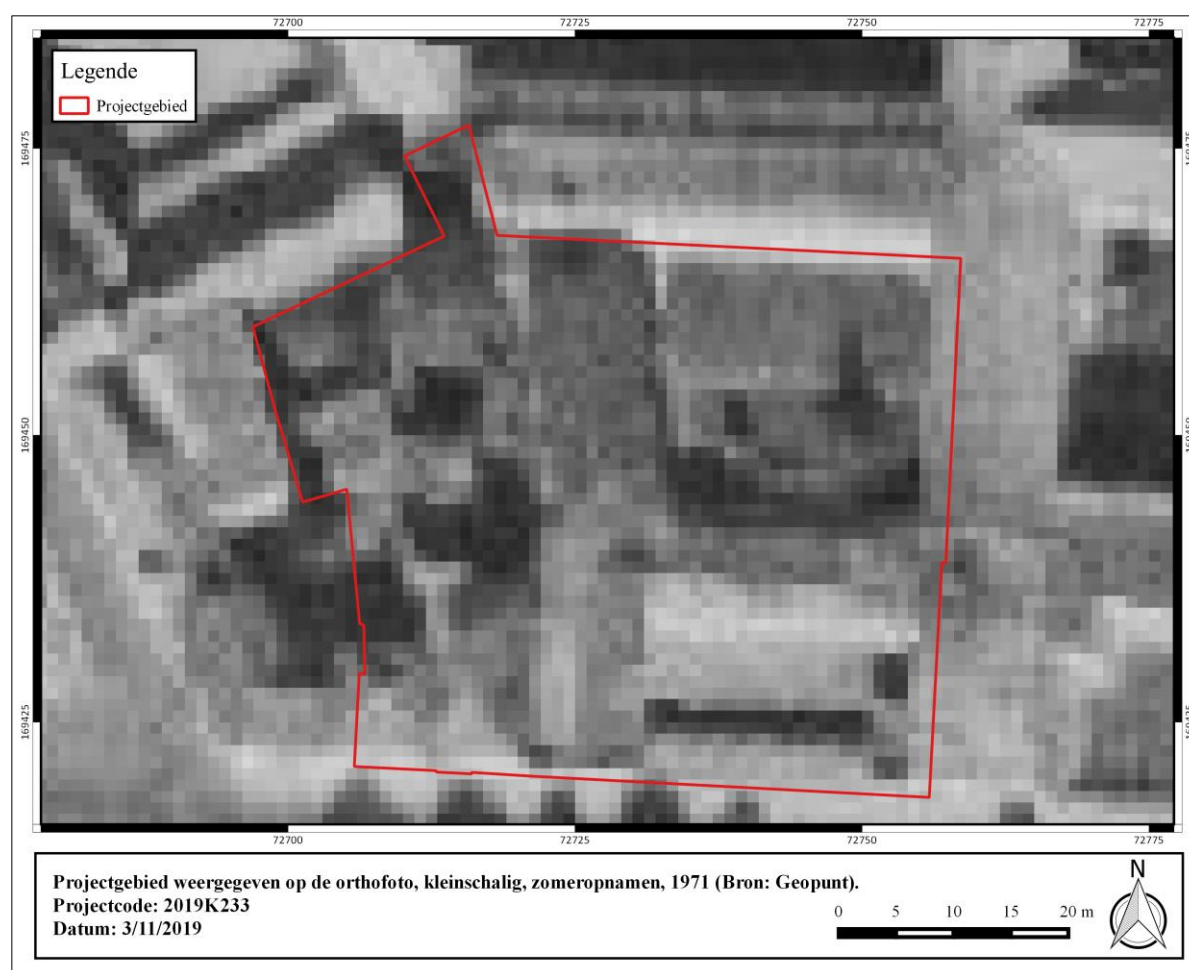
156725	Indicator cartografie; NK: 150 meter
--------	--------------------------------------

	16 ^e eeuw: staakmolen, korenmolen
	Bron: Mattelaer, P. 2011: De windmolens van Kortrijk, Leiegouw 53.1, 5-77.

2.3.2.4 Huidige gebruik en verstoringen

De orthofotosequentie geeft een zeer beperkte evolutie weer in het bodemgebruik binnen de contour van het projectgebied gedurende de laatste decennia. Reeds op de orthofoto van 1971 is de huidige toestand waar te nemen.

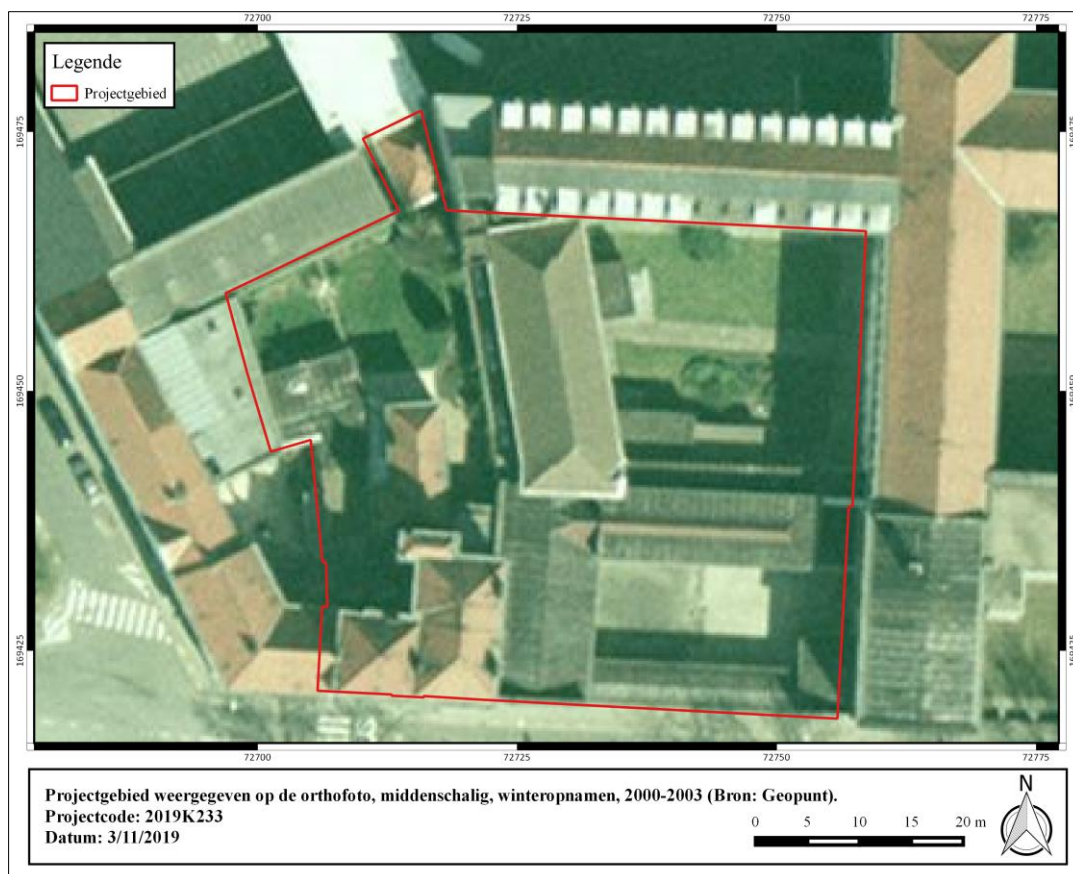
Op heden is ca. 1460 m² van het terrein bebouwd. Deze bebouwing betreft enerzijds een burgerhuis met achterbouw op percelen 712k en 712h en oude schoolgebouwen op perceel 718n². Op heden is een deel van het terrein onderkelderd. De kelders situeren zich deels onder het bestaande burgerhuis en deels onder de bestaande schoolgebouwen.

Figuur 30: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971

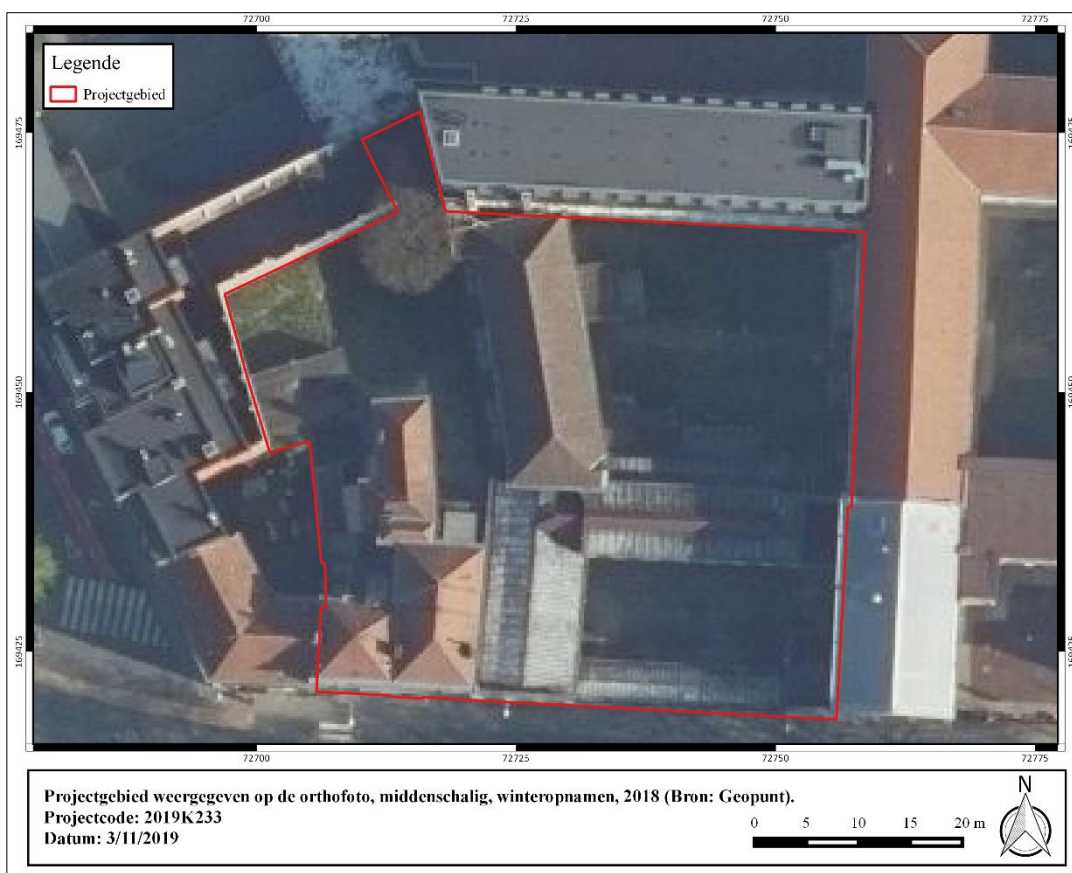
Figuur 31: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990

Figuur 32: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003

Figuur 33: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011

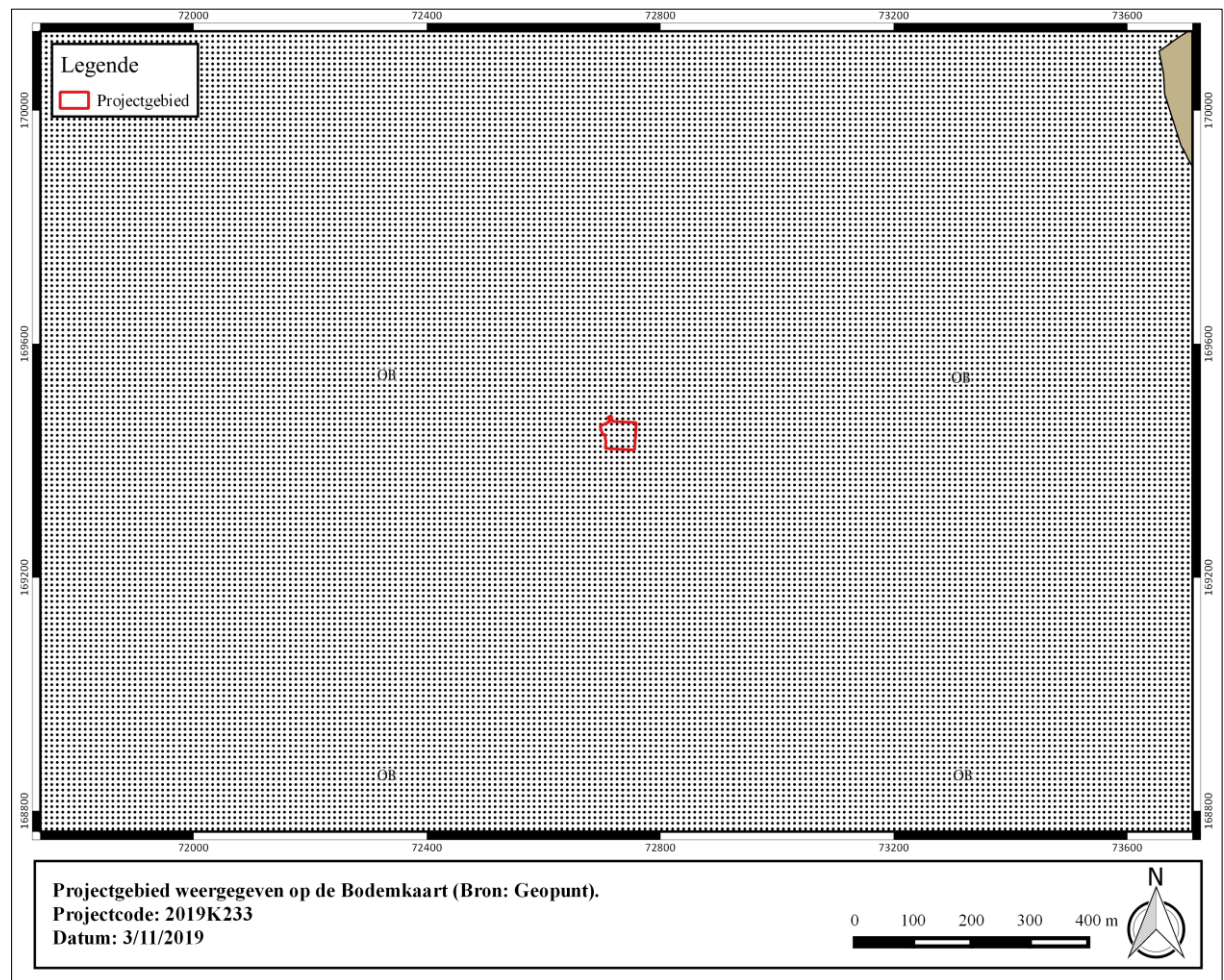

Figuur 34: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2018

2.3.3 Bodemkundige beschrijving

2.3.3.1 Bodemtypes

Het bodemtype **OB** is een kunstmatig bodemtype waarbij de natuurlijke bodem sterk verstoord kan zijn door de aanwezige verharding of bebouwing. Hierdoor is het niet altijd mogelijk de natuurlijke bodem te herkennen.

Figuur 35: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart

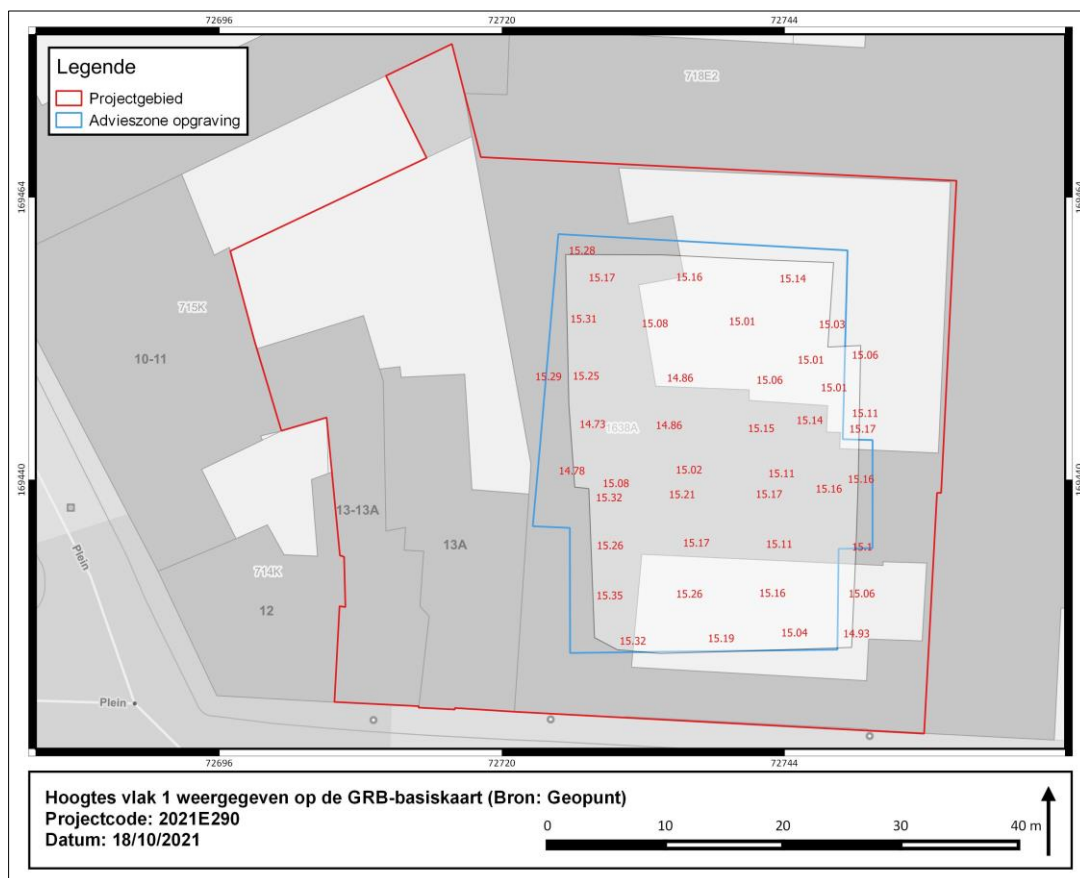
2.3.3.2 Algemene bodemopbouw

Op alle profielen waar de onaangeroerde grond (archeologisch leesbaar niveau of C-horizont) werd waargenomen werd een scherpe grens met het bovenliggende pakket waargenomen. Het is duidelijk dat de oorspronkelijke bodemopbouw werd afgetopt/weggegraven tijdens bouwwerken, sloopwerken of winningsactiviteiten. Op alle profielen werd een vrij dik ophogingspakket opgetekend, een pakket die in 19e – 20e eeuw te dateren is en in verband met de bouw/afbraak van het gebouwenbestand te brengen is.

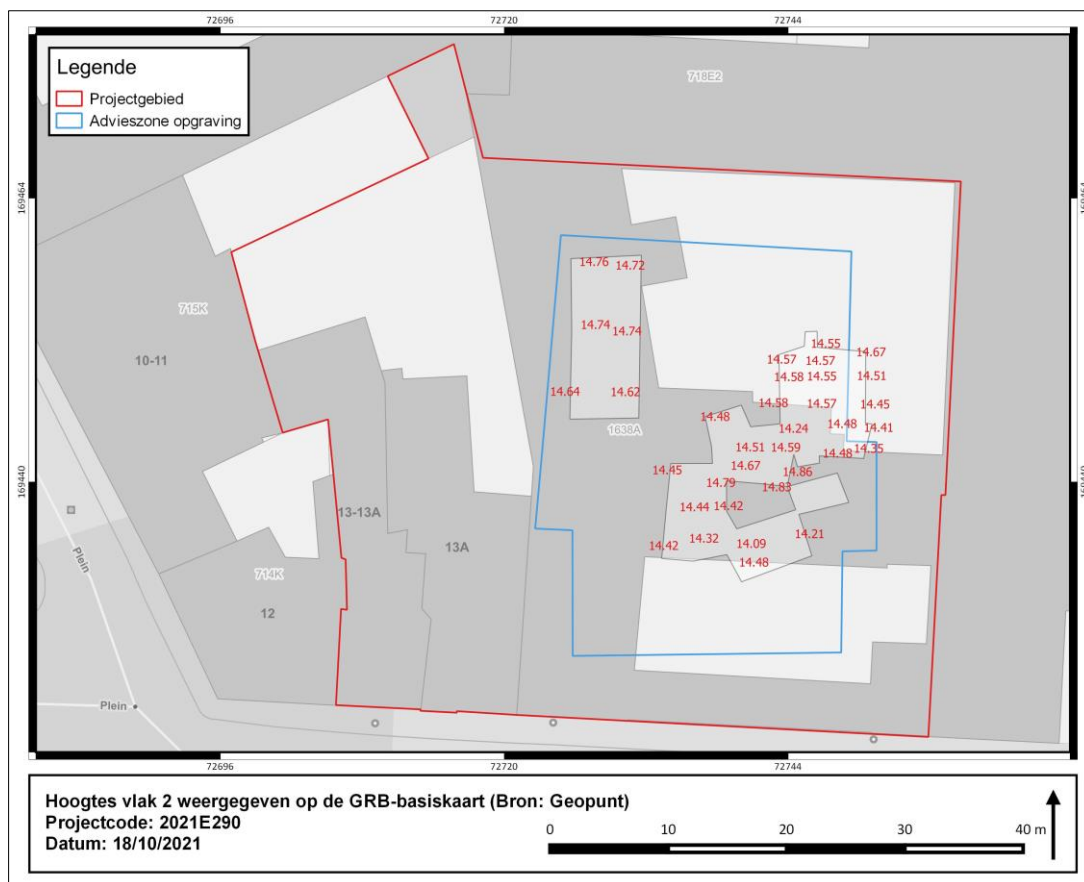

Figuur 36: Profiel 7 (proefsleuven)

Het archeologische niveau (vlak 1) werd aangelegd op een absolute hoogte tussen 15,01 en 15,32 m TAW. Daarnaast werd in verschillende zones een tweede vlak aangelegd. Deze vlakken bevonden zich in zones waar grote verstoringen aanwezig waren en de moederbodem niet direct zichtbaar was.

Figuur 37: Vlak 1

Figuur 38: Vlak 2

2.3.4 Voorlopige beschrijving van de archeologische site op basis van het sporen- en vondstenbestand

2.3.4.1 Analyse van de opbouw van de archeologische site

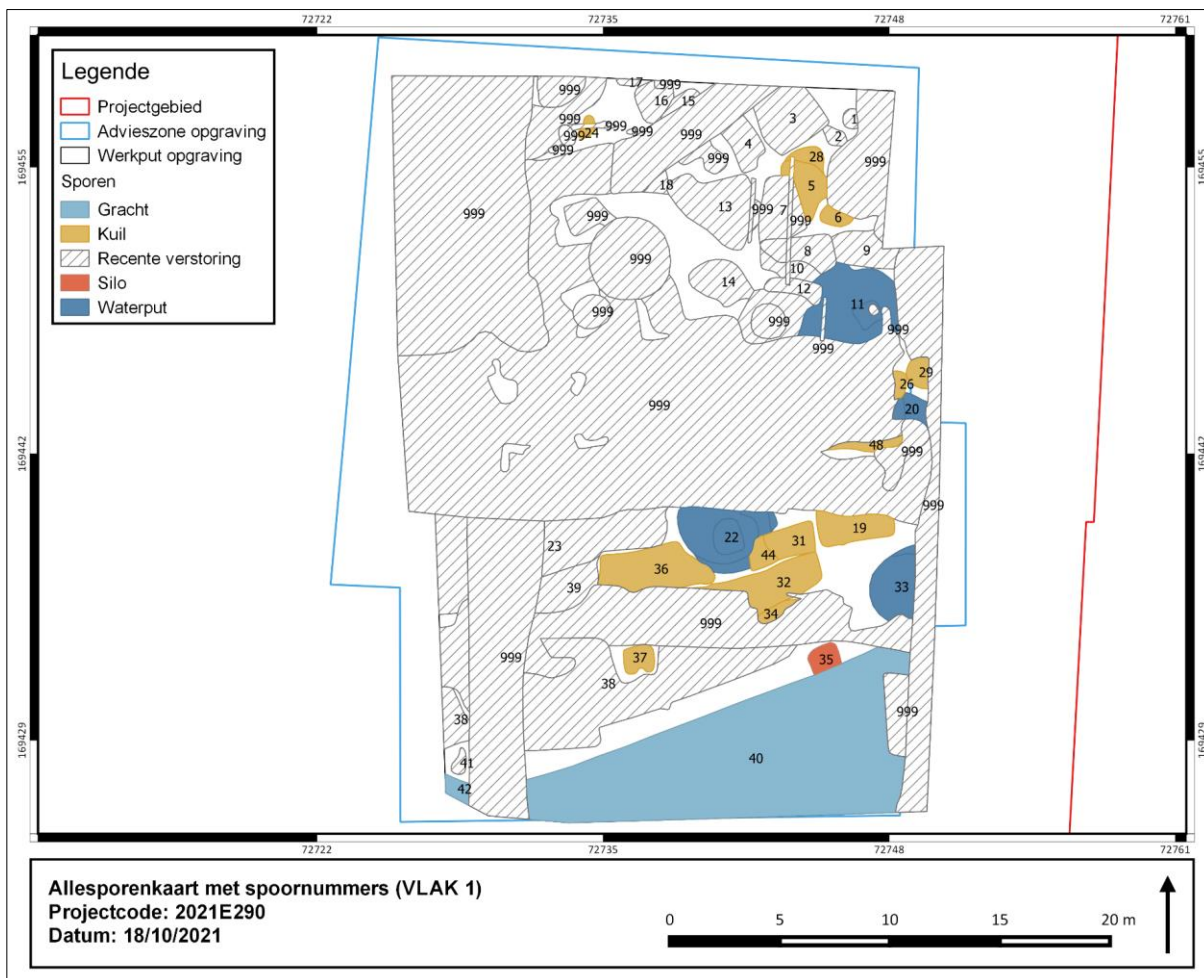
Tijdens de opgraving werden (paal)kuilen, waterputten, grachten en een silo aangetroffen. Deze sporen zijn te dateren in de Romeinse tijd, de late middeleeuwen en de nieuwe tijd.

2.3.4.2 Analyse van archeologische structuren, spoorcategorieën, spoorcombinaties en individuele sporen

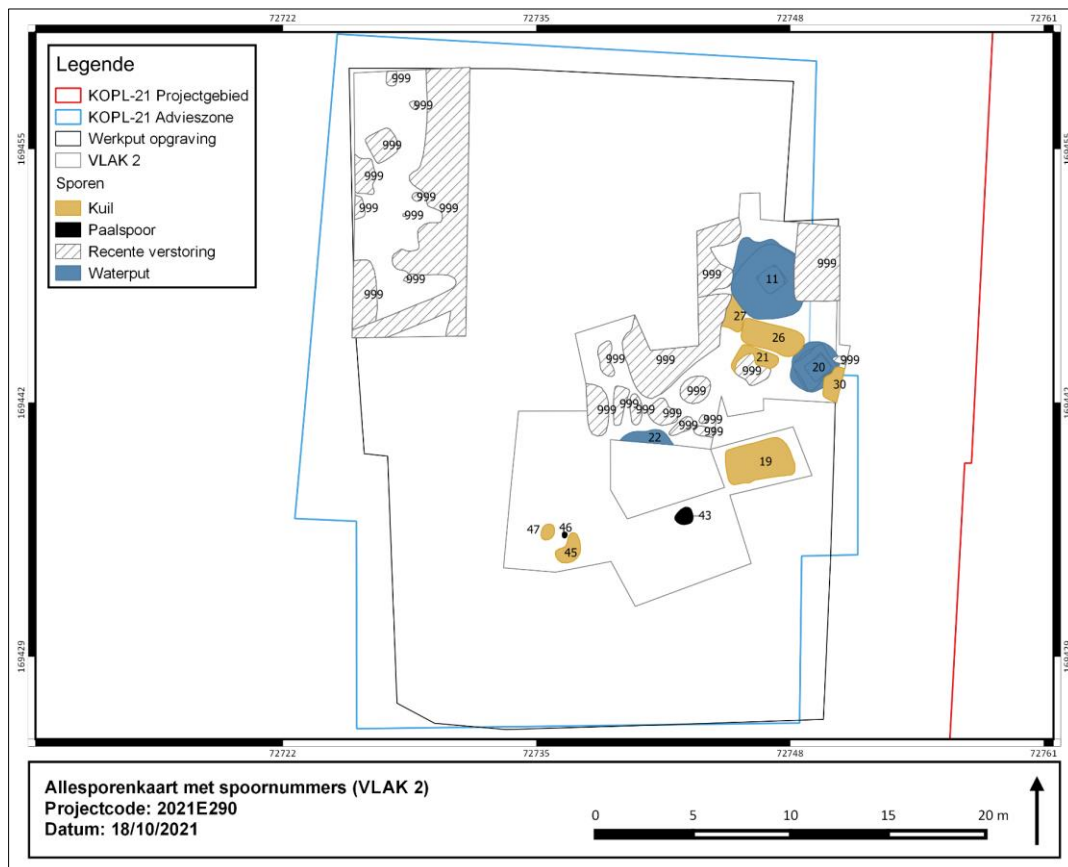
In totaal werden 47 sporen geregistreerd, waarvan 28 weerhouden als archeologisch relevant.

Archeologische sporen	
Aard	Aantal
Waterput	4
Kuil	19
Paalspoor	2
Gracht	2
Silo	1
Totaal	28

Tabel 10: Archeologische sporen

Figuur 39: Thematische kaart vlak 1

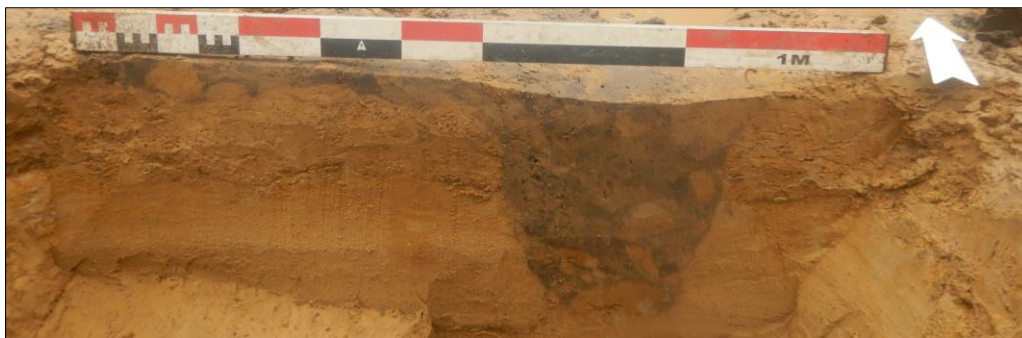
Figuur 40: Thematische kaart vlak 2

Hieronder worden de sporen per categorie besproken, waarbij de belangrijkste worden uitgelicht:

2.3.4.2.1 (paal)kuilen

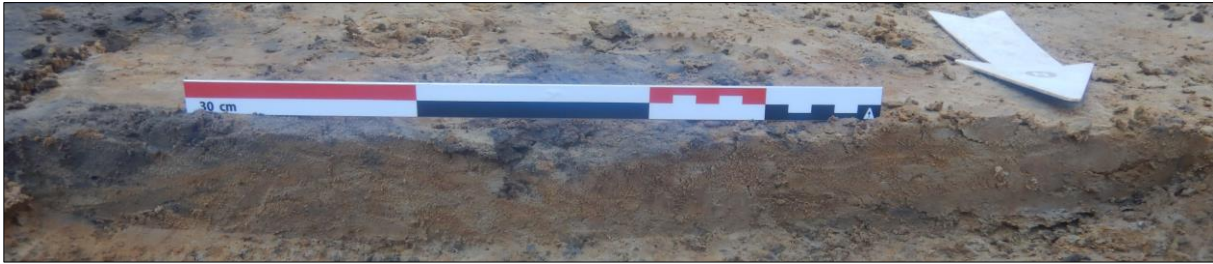
Kuilen komen vooral voor in het oostelijk deel van het terrein. Oversnijdingen door verstoringen zorgden ervoor dat een deel van deze sporen slechts volledig zichtbaar waren in vlak 2.

S43 (vlak 2) kan als paalkuil beschouwd worden. Het betreft in coupe een komvormig spoor tot 40cm diep bewaard met een heterogeen grijs gevlekte vulling. In deze vulling waren houtskoolspikkels, baksteenspikkels en aardewerk (VNR 131) aanwezig. Het aardewerk betreft enkele wandscherven kruikwaar, gedraaid grijs en handgevormd Menapisch aardewerk. Hiermee kan S43 in de Romeinse tijd geplaatst worden.

Figuur 41: S43

Mogelijk is ook S46 (vlak 2) een onderkantje van een paalkuil. In S46 werden geen vondsten aangetroffen.

Figuur 42: S46

Het gros van de kuilen betreft vrij grote afgeronde rechthoekige kuilen met een vlakke bodem en een heterogeen snel gedempte vulling. Deze sporen zijn soms tot 1m diep bewaard en opgevuld met nederzettingsafval (aardewerk, bouwmetaal, dierlijk bot, metaal, glas, natuursteen,...) Op basis van het aanwezige aardewerk kunnen vermoedelijk 2 fases worden onderscheiden. Namelijk een eerste fase in de Romeinse tijd en een tweede fase uit de late middeleeuwen / nieuwe tijd waarbij oudere Romeinse sporen werden vergraven. Ten zuidoosten van het projectgebied werden tijdens archeologisch onderzoek aan de Kortrijkse Groeningeabdij in de jaren 1988-1992 gelijkaardige Romeinse sporen opgegraven. Vermoedelijk kunnen deze geïnterpreteerd worden als zandwinningskuilen.¹⁰ Uit historische bronnen is geweten dat er eveneens zandwinning plaatsvond op een strook begrensd door de Groeningestraat en de Houtmarkt (bronvermelding in 1417). Vermoedelijk moeten deze kuilen in verband gebracht worden met bouwbedrijven op de heuvelflank aan de Leie waar tussen 1392-1726 verschillende kalk-, steen-, tegel- en pottenbakkersovens aanwezig waren en een infrastructuur met haven, stapelhuizen en loodsen.¹¹

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de datering van de kuilen:

Spoornummer	Datering
5	Romeins (50-270 n. Chr.)
6	Romeins (77-78 n. Chr.)
19	13 ^e -16 ^e eeuw
21	Romeins
24	Romeins
25	Romeins
26	Romeins
27	Romeins / 14 ^e eeuw
28	Romeins

¹⁰ Deschieter J., 1993, p. 33-37.

¹¹ Deschieter J. en Despriet Ph, 1993, p. 41.

29	Romeins
30	Romeins
31	Romeins
32	Romeins (70-270 n. Chr.)
34	Romeins?
36	Romeins / 14 ^e -16 ^e eeuw
37	Romeins / 13 ^e -14 ^e eeuw / 17 ^e -18 ^e eeuw
44	Romeins (2 ^e eeuw)
45	Romeins
47	Romeins?
48	Romeins

Tabel 11: Datering kuilen

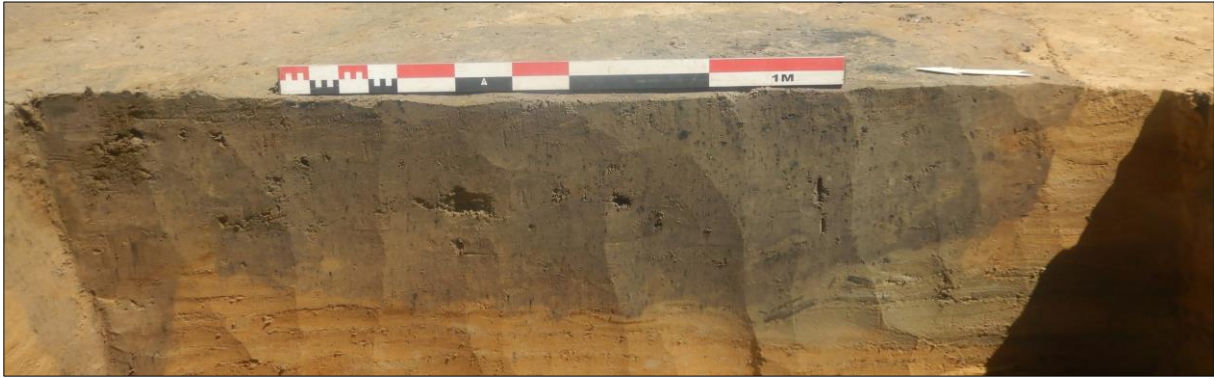
Uit bovenstaande tabel wordt duidelijk dat de meeste kuilen in de Romeinse tijd kunnen geplaatst worden. Deze werden opgevuld met nederzettingsafval te dateren tussen 50 en 270 n. Chr. S6 kon op basis van een munt nauwkeuriger gedateerd worden tussen 77-78 n. Chr. In de loop van de late middeleeuwen en de nieuwe tijd worden vervolgens enkele kuilen (S27, S36 & S37) aangelegd welke oudere Romeinse sporen gaan vergraven. S19 tot slot kent een gesloten context te dateren in de 13^e-16^e eeuw.

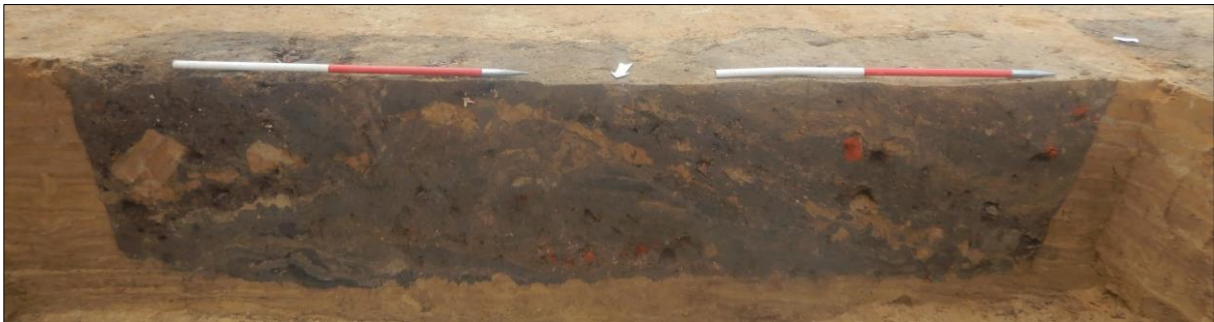
Figuur 43: S6 (Romeins)

Figuur 44: S26 (Romeins)

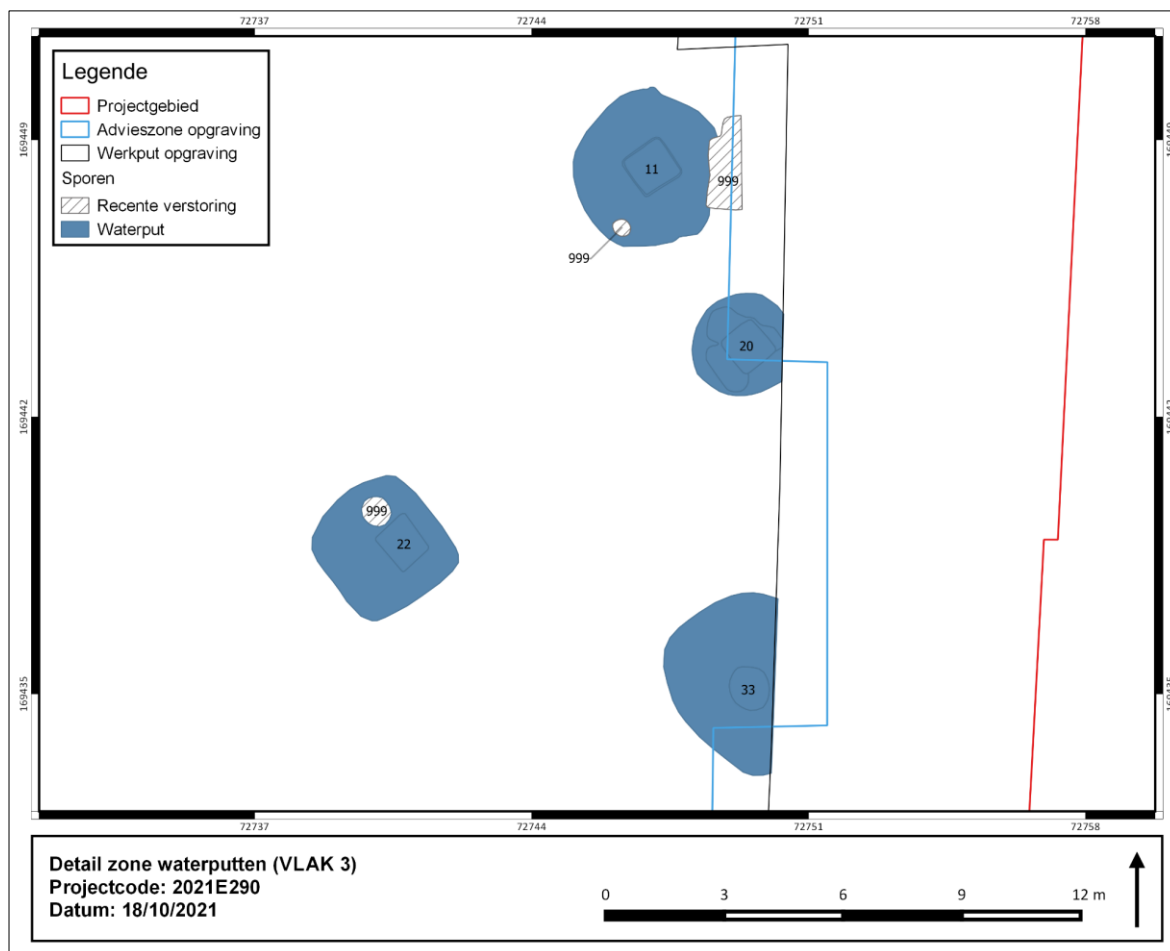
Figuur 45: S27 (late middeleeuwen)

Figuur 46: S19 (13^e-16^e eeuw)

2.3.4.2.2 Waterputten

Tijdens de opgraving kwamen 4 waterputten aan het licht. Na bemaling werden deze in een tweede fase van de opgraving opgegraven. S22 en S33 bevonden zich het meest zuidelijk en werden op vlak 1 (15,15 m TAW) geregistreerd. Beide sporen waren deels oversneden door recentere vergravingen. S11 en S20 waren op het eerste vlak slechts deels zichtbaar en werden pas herkend op vlak 2 (14,43 tot 14,60 m TAW).

Figuur 47: Detail grondplan ter hoogte van de waterputten op vlak 3.

De tweede fase had plaats van 4 oktober 2021 tot en met 7 oktober 2021 en werd uitgevoerd met een nieuwe bezetting. Het opgraven van de waterputten kon van start gaan na de plaatsing van een berlinerwand en een bemalingssysteem. Het onderzoek van de waterputten was daarnaast gebonden aan enkele restricties met betrekking tot veiligheid en de stabiliteit van de bodem die gesteld werden door zowel architect als stabiliteitsingenieur. De berlinerwand werd uiteindelijk aangezet tot op een niveau van 13,00 m TAW, dat zich 4,90 m onder de nulpas bevindt. De filterbemaling werd aangelegd tegen de berlinerwand aan de binnenzijde van de bouwput en werd gedimensioneerd en vergund om het grondwaterpeil te verlagen tot op 13,00 m TAW. De diepte van het archeologische onderzoek werd gebonden aan dit niveau. In de gesprekken voorafgaand aan de opgraving van de waterputten werd meermaals om advies van het Agentschap Onroerend Erfgoed gevraagd. Het archeologische team dat het veldwerk uitvoerde, zou zich echter genooddaakt zien deze beperkingen te aanvaarden en het tweede deel van de opdracht aan te vatten met 13,00 m TAW als eindpunt. Daarmee was al zeker dat de vier waterputten niet volledig opgegraven konden worden.

Ondanks het afdekken van de sporen op 9 juni en het doorsturen van grondplannen met de TAW-waarden van het vlak naar alle betrokkenen, bleek bij de aanvang van de tweede fase dat de site zwaar geleden had onder de werkzaamheden die intussen waren uitgevoerd. Zo bleek een deel van het vlak gewoon afgegraven. Ter hoogte van S33 was 106 cm van de ondergrond verdwenen. Bij S22 was dit 96 cm, bij S20 was dit 32 cm en bij S11 was eveneens 32 cm afgegraven van het niveau waarop de sporen het laatst gezien waren. Deze afgegraven delen van de sporen zijn met andere woorden ongeregistreerd verloren gegaan tussen juni en oktober. Bovendien waren S20 en S22 nog meer verstoord door de aanwezigheid van respectievelijk één en drie funderingspijlers die dwars door de vullingen van de sporen geboord waren. Het machinale grondverzet dat nodig was voor het onderzoek van deze sporen werd hierdoor behoorlijk gehinderd. S11 werd uiteindelijk slechts onderzocht tot op een maximale diepte van 12,86 m TAW. Voor S20 was dit 13,09 m TAW, voor S22 een diepte van 13,26 m TAW en voor S33 bedroeg deze diepte 13,09 m TAW.

S33

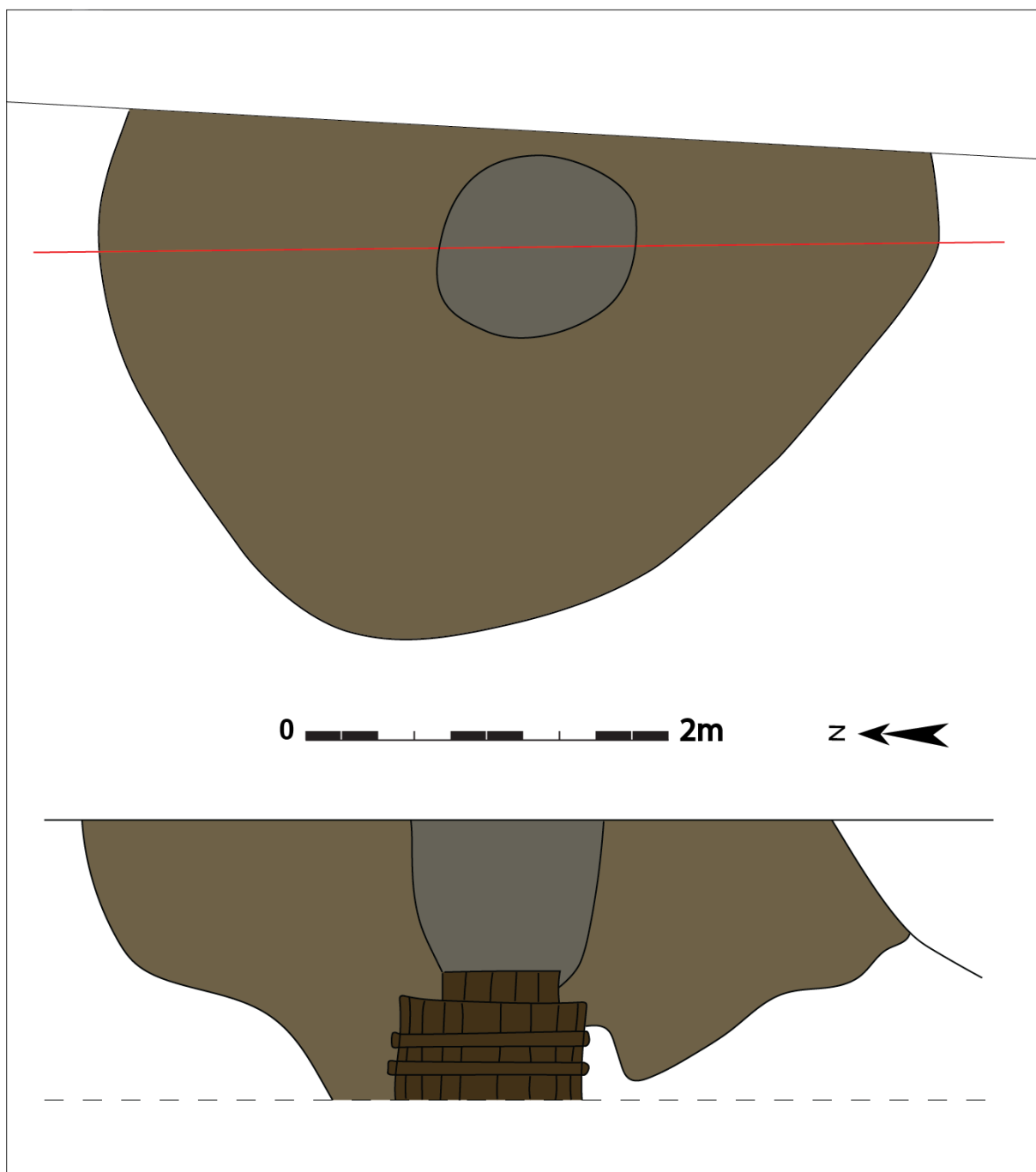
De aanlegkuil had een ronde tot ovale vorm met een diameter van 460 cm. De buitenste vulling was bruin. Daarnaast waren twee banden versmeten moederbodem zichtbaar en een grijsbruine band daartussen. Na bemaling (vlak 3) was de afwisseling tussen bruingrijze banden en zones met versmeten moederbodem in de aanlegkuil nog beter zichtbaar. Op dit niveau (14,04 m TAW) tekende zich ook een ronde kern (S53) af, met een diameter van 100 cm, die nog net binnen de berlinerwand gelegen was. Vanaf vlak 3 werd het spoor nog ca. 100 cm dieper gecoupeerd. Daarbij kon vanaf ca. 60 cm onder vlak 3 een houten bekisting uit eik waargenomen worden. De bekisting had een ronde vorm en was opgebouwd uit verticale plankjes die mogelijk een ton vormden. Deze bekisting was binnen een tweede ton aangelegd met een iets grotere diameter. De vulling van deze kern was op het niveau van de coupe weinig gelaagd en wijst mogelijk om de snelle en intentionele demping van de structuur. Uit de vulling kon aardewerk worden gerecupereerd te dateren in de Romeinse tijd, de volle middeleeuwen en de late middeleeuwen. Op basis van het aardewerk kan geconcludeerd worden dat deze waterput te dateren is in de 13de eeuw en dat er zich heel wat ouder residueel materiaal in de vulling bevond. Naast het aardewerk werd een opvallende vondst gedaan, namelijk een lanspunt (VNR 175). Tot slot werd een houten plank (VNR 177) van de bekisting onderworpen aan C14. Deze dateert de waterput tussen 1204 en 1276. Dit komt overeen met de datering van het aardewerk.

Figuur 48: S33/S53

Figuur 49: S33/S53

Figuur 50: S33/S53

S22

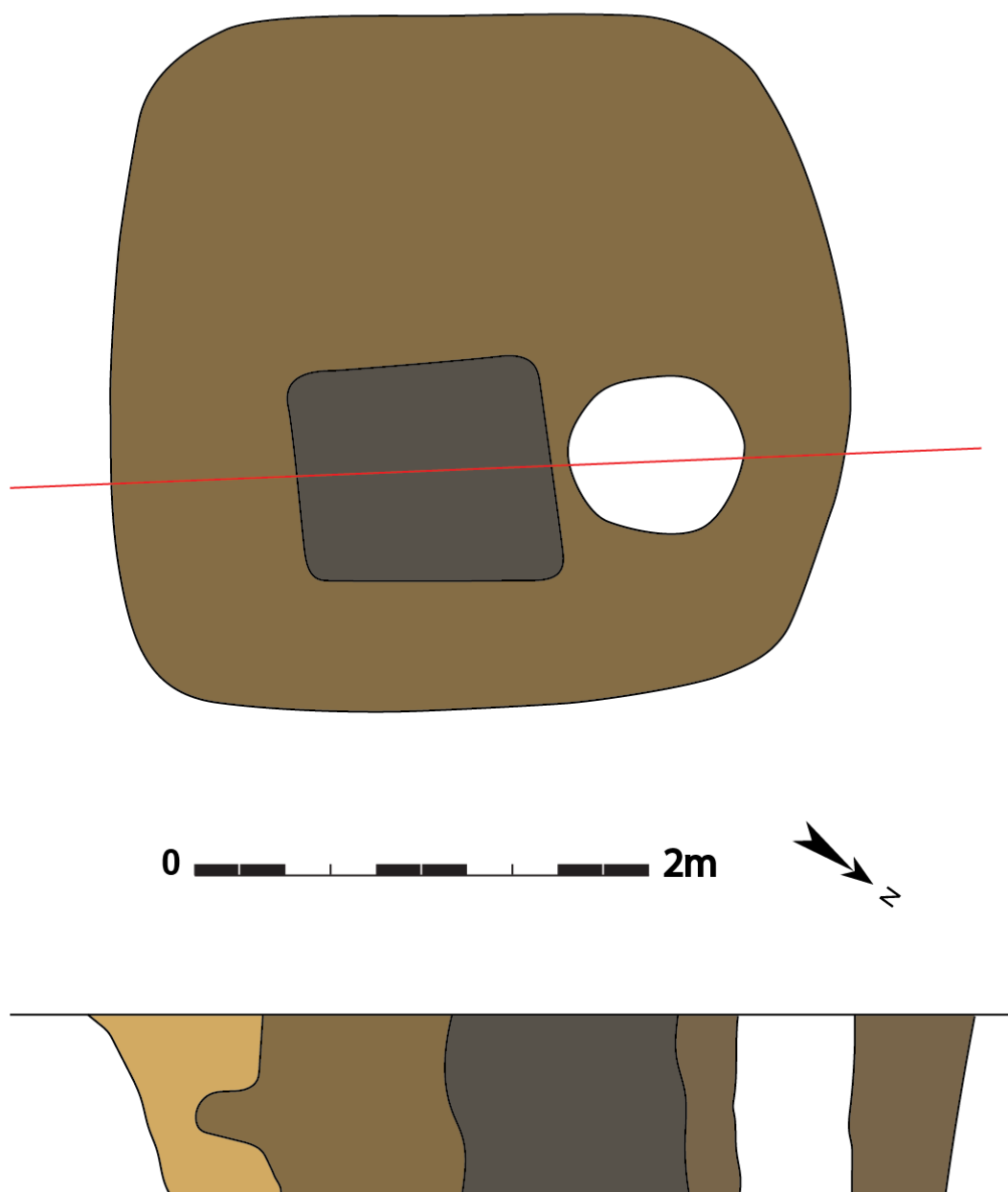
Aan de noordelijke kant werd deze waterput oversneden door recente verstoringen. Toch kon de ronde vorm op vlak 1 (15,17 m TAW) gereconstrueerd worden door de verstoring plaatselijk te verdiepen. De diameter van de aanlegkuil bedroeg 400 tot 440 cm. Verder kwam er op vlak 1 al een aflijning van een eerder rechthoekige bekisting (S57) tevoorschijn. Deze had afmetingen van 130 cm x 100 cm. In de aanlegkuil waren grijze tot bruine lagen zichtbaar, afgewisseld met enkele banden versmeten moederbodem. In oktober werd het spoor op 14,21 m TAW (vlak 3) teruggevonden, bijna een meter dieper dan het vlak waarop het afgedekt was achter gelaten. Opnieuw was de aflijning van bekisting zichtbaar in een aanlegkuil die heterogeen grijs en beige (versmeten moederbodem) van kleur was. De coupe werd dwars door de aflijning van de bekisting gezet, tot 13,24 m TAW. In de doorsnede was duidelijk de opvulling van de bekisting te zien. In vlak 4 kwam uiteindelijk het hout van de hoekbalken en horizontale planken tevoorschijn. Deze waterput mocht echter niet verder worden opgegraven. Het aangetroffen aardewerk bestaat hier in zowel de aanlegkuil als de kern uitsluitend uit Romeins aardewerk te dateren in tweede helft 1^e-2^e eeuw.. Verder werd er bouw materiaal, dierlijk bot, metaal en een maalsteen (VNR 180) teruggevonden.

Figuur 51: S22/S57

Figuur 52: S22/S57 in vlak 4

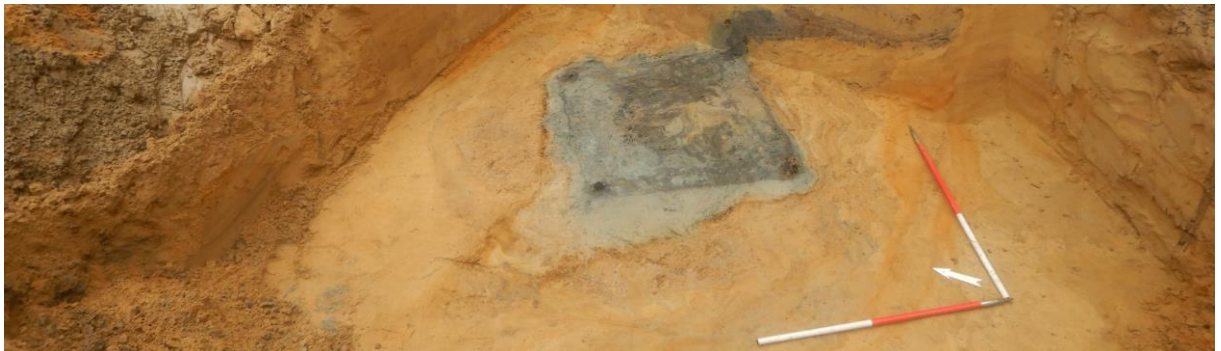
Figuur 53: S22/S57

S20

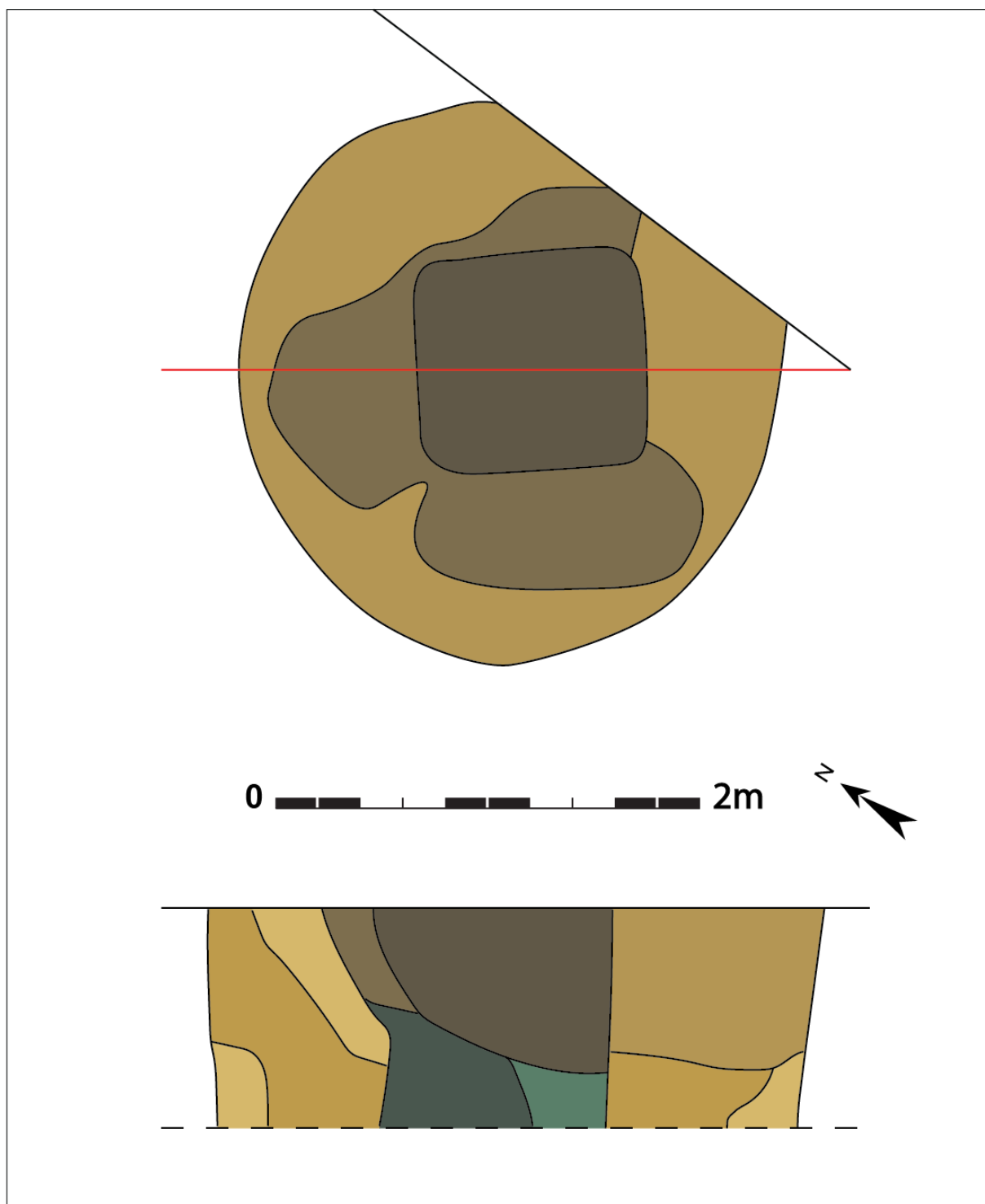
Op vlak 1 waren slechts een grijze kern met houtskoolspikkels en een bruine band zichtbaar. Deze werden oversneden door enkele verstoringen. In vlak 2 werd duidelijk dat S20 een opgevulde waterput was. Er was een aflijning van een vierkante houten bekisting zichtbaar met zijden van 100 cm. De vulling ervan was sterk heterogeen en bestond uit donkergrijze verspoelde lagen afgewisseld met versmeten moederbodem. De aanlegkuil vertoonde eveneens een dergelijke versmeten vulling. Vanaf vlak 3 (14,09 m TAW) werd een coupe geplaatst op het spoor tot ca. 100 cm dieper. In coupe was in de kern (S52) een afwisseling van horizontale bruine (moederbodem) en grijze (organische) lagen te zien, wat mogelijk wijst op de geleidelijke opvulling van de bekisting in dit deel van de sequentie. Helemaal onderaan de coupe begonnen de houten hoekpalen aan het licht te komen. Het aangetroffen aardewerk bestaat hier in zowel de aanlegkuil als de kern bijna uitsluitend uit Romeins aardewerk te dateren in de tweede helft 1^e-2^e eeuw.. Verder werd er bouw materiaal, dierlijk bot, metaal, natuursteen en een maalsteen (VNR 173) teruggevonden.

Figuur 54: S20/S52

Figuur 55: S20/S52 in vlak 4

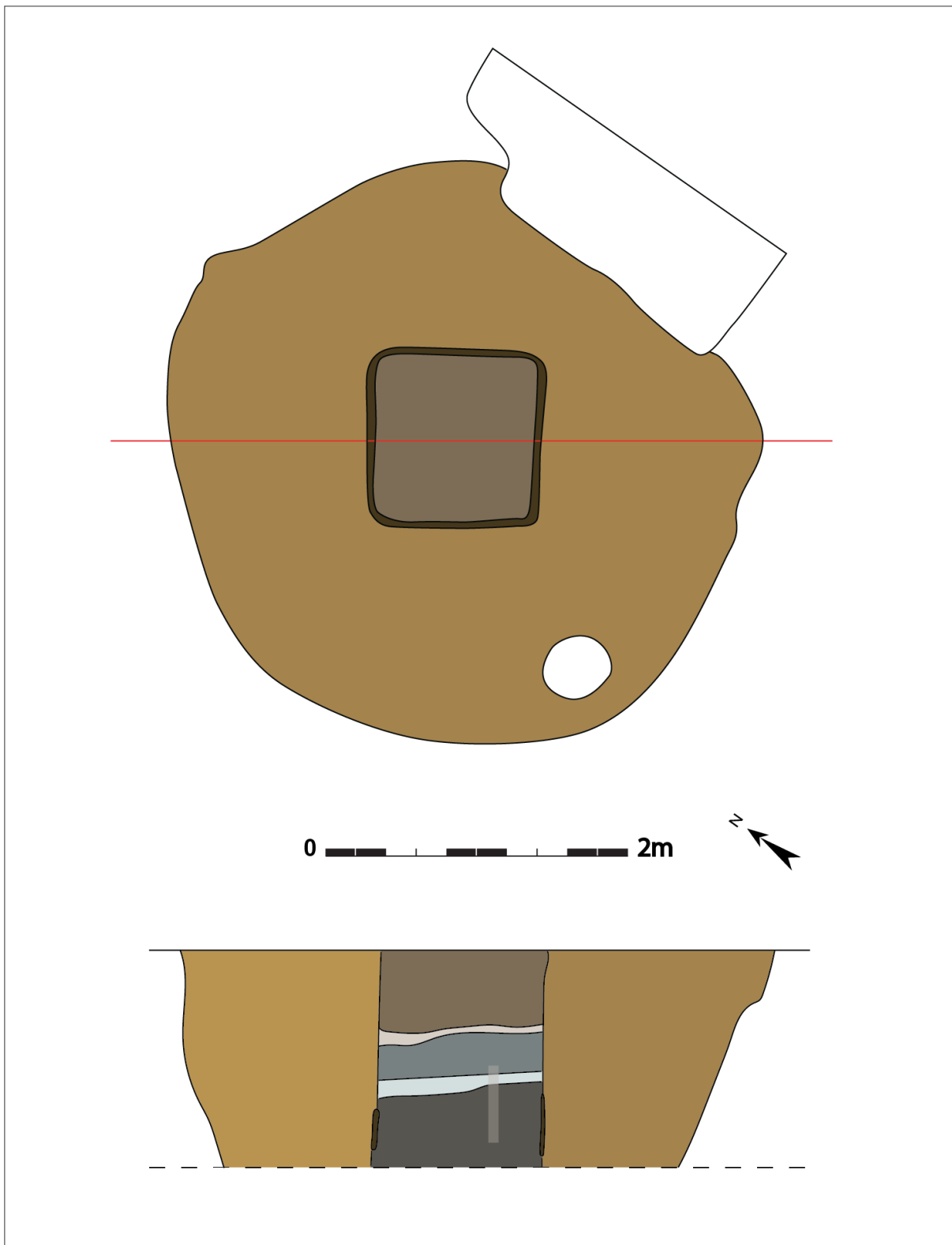
Figuur 56: S20/S52

S11

S11 werd op het eerste vlak (15,01 m TAW) oversneden door verstoringen. De oudere datering was echter duidelijk door de aard van de vulling en een aantal vondsten. Er werd een noord-zuid georiënteerde coupe geplaatst op S9, S11, S48 en de tussenliggende verstoring om een beter zicht te krijgen op de aflijning en aard van deze sporen. Daarbij bleek dat met S11 een waterput was aangesneden. Na het couperen van andere sporen in deze zone (S29, S26) werd een tweede vlak aangelegd (14,55 m TAW). S11 tekende zich daarbij duidelijk af als een quasi ronde waterput (diameter 390 cm). De vulling in het vlak bestond uit enkele concentrische banden bruine en grijze zandleem. Aan de buitenzijde waren ijzerafzettingen merkbaar. De centraal gepositioneerde kern bestond uit een aflijning van een vierkante bekisting met zijden van 120 cm. In de doorsnede (vanaf vlak 3 op 14,23 m TAW) was de gelaagde vulling van de bekisting (S50) duidelijk te onderscheiden van de aanlegkuil. Op het diepste punt (12,86 m TAW) werd bewaard hout aangetroffen. Het aangetroffen aardewerk bestaat hier in zowel de aanlegkuil als de kern uitsluitend uit Romeins aardewerk te dateren in de tweede helft 1^e- 2^e eeuw. Verder werd er bouw materiaal, dierlijk bot, metaal, en natuursteen teruggevonden. Uit de vulling van de kern werden stalen voor macroresten (VNR154 & 176) en pollen (VNR155) genomen. De kapdatum van het hout (eik) van de bekisting (VNR 166) wordt op basis van dendrochronologie gedateerd tussen 84-111 n.Chr. Dit sluit aan bij het aangetroffen aardewerk.

Figuur 57: S11/S50

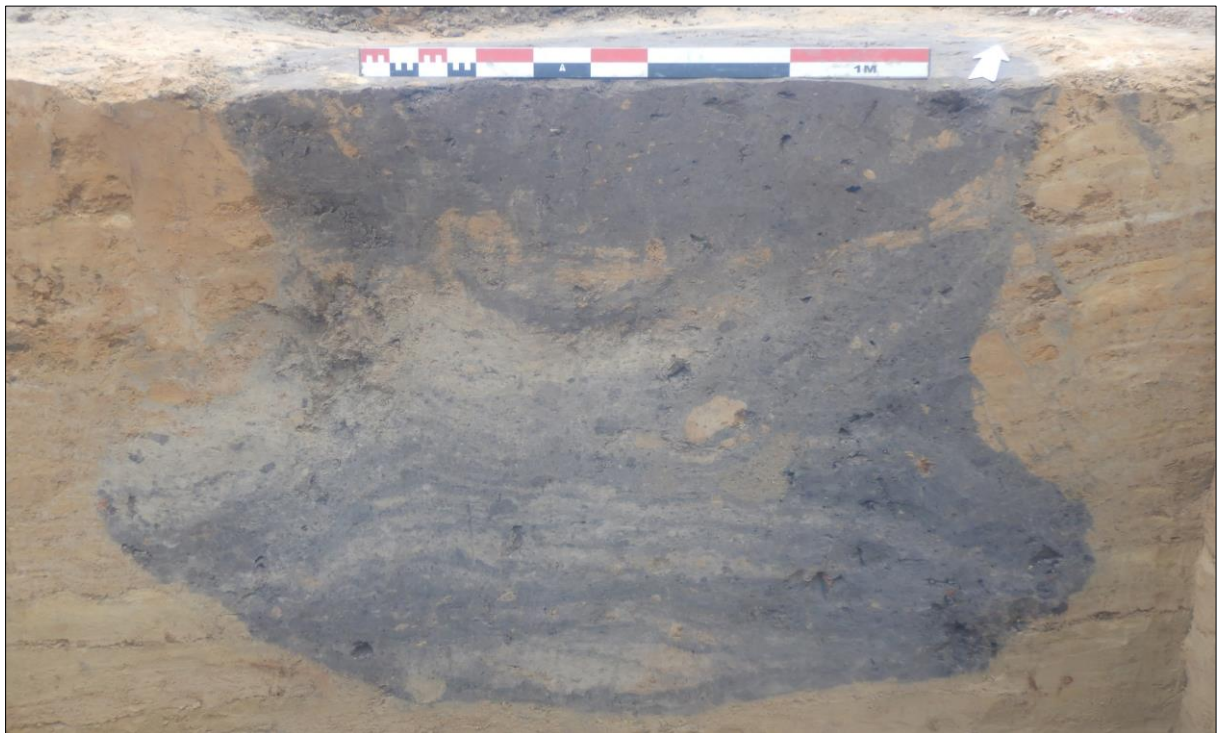
Figuur 58: S11 /S50

Conclusie

S11, S20 & S22 betreffen Romeinse waterputten bestaande uit een vierkante houten bekisting van eik. Deze zijn waarschijnlijk gelijktijdig te dateren in de tweede helft 1^e eeuw - 2^e eeuw. S33 bestaat uit een dubbele eiken tonwaterput te dateren in de 13^e eeuw.

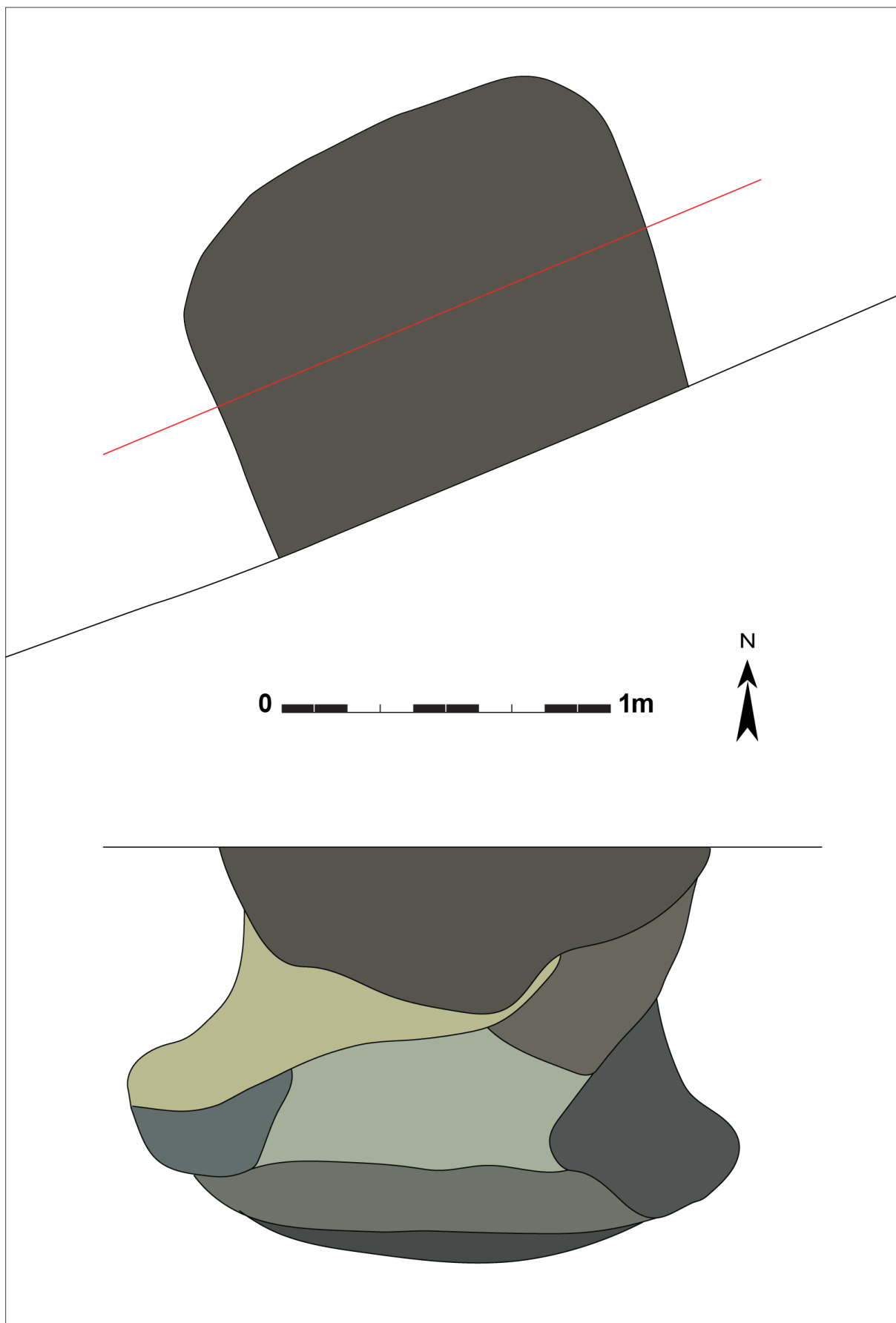
2.3.4.2.3 Silo?

S35 werd deels oversneden door gracht S40. Vermoedelijk had deze een afgeronde vierkante vorm met zijden van ca. 130 cm. In coupe bleek S35 een omgekeerde klokvorm te hebben met een diepte van 126cm. Deze vorm doet een interpretatie als silo vermoeden. Na registratie van de coupe werd het spoor manueel leeggehaald en werden stalen genomen van elke laag in de hoop meer te weten te komen over de originele inhoud, waarvan kan verondersteld worden dat die bestond uit oogstopbrengsten. Het aangetroffen aardewerk is een mix van Romeins aardewerk en laatmiddeleeuws aardewerk wat doet vermoeden dat S35 in oorsprong laatmiddeleeuws is en het Romeins aardewerk als vergraven te beschouwen is. Verder werd er bouw materiaal, dierlijk bot, metaal, en houtskool teruggevonden. Op de onderste laag (VNR 121) werd een waarderend macrorestenonderzoek uitgevoerd waarbij blijkt dat het staal arm is aan botanische resten en alle resten in verkoolde staat zijn aangetroffen. De verkoolde resten betreffen twee schaalfragmenten van hazelnoot, een gerstekorrel, een halve korrel van emmer of spelt en vier graanfragmenten die niet op soort kunnen worden gedetermineerd. De conservering van de verkoolde resten is matig tot slecht. Het aantal aangetroffen macroresten is te laag om conclusies te trekken met betrekking tot de opslag van goederen in het spoor. Gezien dat resten van ten minste drie verschillende voedingsgewassen/-planten zijn aangetroffen, wordt vermoed dat in de kuil nederzettingsspuis en/of -afval terecht is gekomen. Ook de aangetroffen houtskool en vondsten lijken daar op te wijzen. Het gebrek aan onverkoolde macroresten wijst op een ligging boven de grondwatertafel wat dan weer de interpretatie van silo of voorraadkuil kan ondersteunen. In de late middeleeuwen komen wel degelijk gelijkaardige kuilen voor waarbij de functie moeilijk te achterhalen is door de slechte bewaring van onverkoolde resten¹² Met andere woorden kan men er voorzichtig van uitgaan dat S35 te interpreteren is als laatmiddeleeuwse silo/ voorraadkuil of artisanale kuil welke mooi werd geledigd en bij opgave werd gevuld met ter plaatse vergraven grond wat de aanwezigheid van Romeins materiaal kan verklaren.

Figuur 59: S35

¹² Hoorne J. et. al. 2024

Figuur 60: S35

2.3.4.2.4 Grachten

S40 = S42

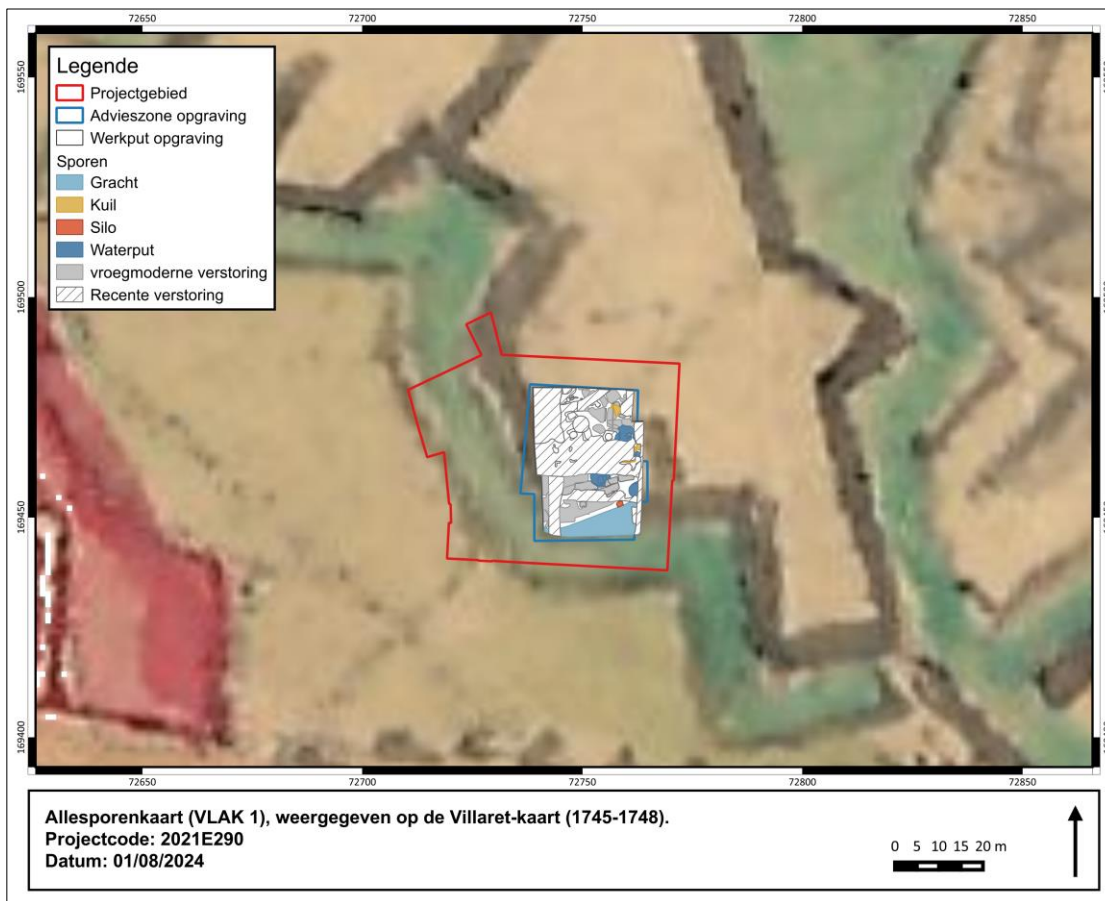
S40 werd aangetroffen in het zuiden van het projectgebied als een noordoost-zuidwest georiënteerde gracht met een minimale breedte van 7,5m en een minimale diepte van 2m. Door de ligging op de grens van het projectgebied kon het spoor maar deels gecoupeerd worden. Uit de grachtvulling kon aardewerk worden gerecupereerd te dateren tussen de 14^e eeuw en de 17^e eeuw. De grootte en de datering wijzen in de richting van de 17^e-18^e eeuwse versterking die ter hoogte van het projectgebied was gelegen. Bij projectie op historische bronnen wordt dit bevestigd. S42 toont de knik in de versterkingsgracht.

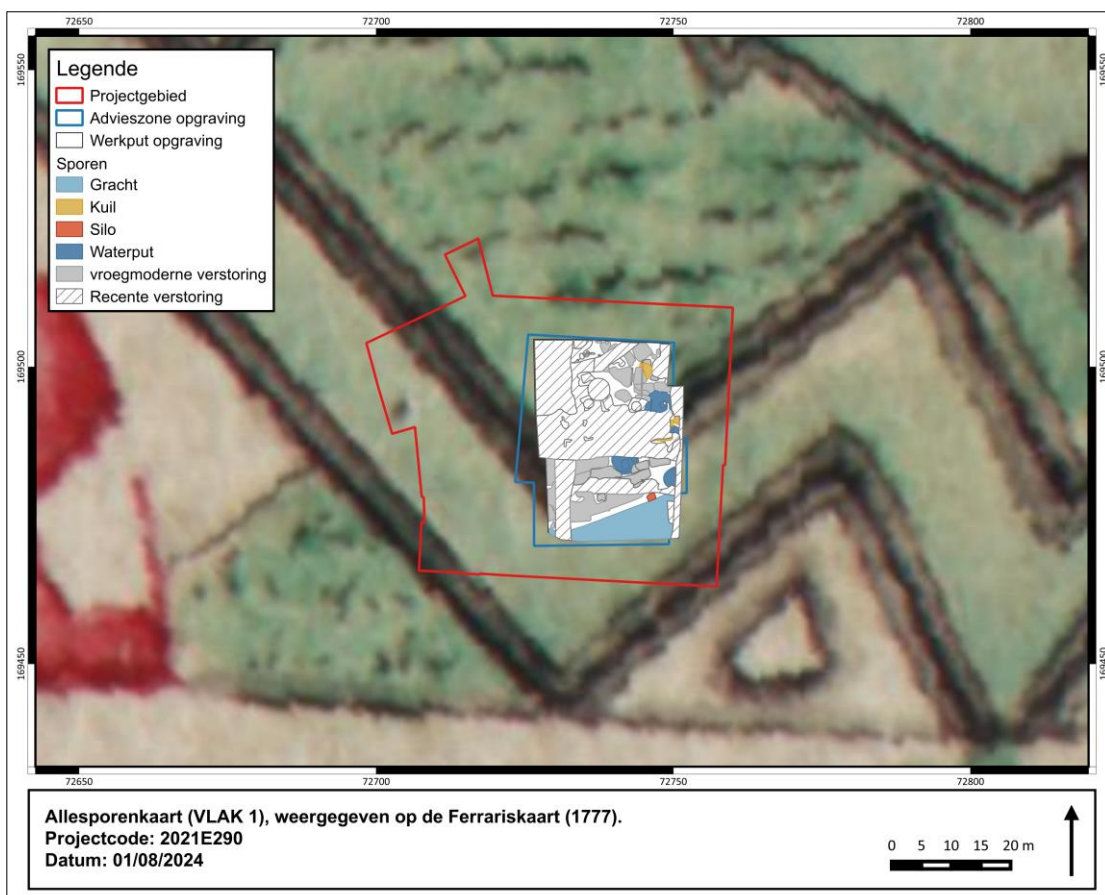
Figuur 61: S40 in vlak

Figuur 62: S40 in coupe

Figuur 63: S40 op Villaret-kaart (1745-1748)

Figuur 64: S40 op de Ferrariskaart (1777)

2.3.5 Bespreking van de resultaten gekoppeld aan het uitgevoerde natuurwetenschappelijke onderzoek

2.3.5.1 Beschrijving van de analysemethoden en technieken

In afweging met het voorziene budget werden enkele stalen geselecteerd voor natuurwetenschappelijk onderzoek. Volgende stalen werden onderzocht met het oog op het beantwoorden van de gestelde onderzoeksvragen:

Onderzoek	Spoornummer	Vondstnummer
C14	S33 (waterput)	VNR 177
Waardering macroresten	S35 (silo)	VNR 121
Dendrochronologisch onderzoek	S11 (waterput)	VNR 146 & 166

Tabel 12: Geselecteerde stalen

Het waarderend onderzoek macroresten en selectie dendrochronologie werden uitgevoerd door BIAAX consult, het dendrochronologisch onderzoek door BAAC en de C14 datering door het Poznan Radiocarbon Laboratory. Deze resultaten zitten als bijlage 5 in dit rapport.

2.3.5.2 C14

Vondst	spoor	context	labcode KIK	datering (¹⁴ C-jaar BP)	gekalibreerde ouderdom 2 σ
177	33	waterput	Poz-150959	810 $\pm$ 30	1204-1276AD

Tabel 13: C14

Zie bijlage 5

Zie 2.3.4.2.2

2.3.5.3 Waarderend onderzoek macroresten

Zie bijlage 5

Zie 2.3.4.2.3

2.3.5.4 Dendrochronologisch onderzoek

Zie bijlage 5

Zie 2.3.4.2.2

2.3.6 Beschrijving van de vondsten die op basis van selectie bij het assessment verder onderzocht werden

Alle vondsten worden rudimentair uitgewerkt en alleen op de meest interessante sporen / contexten wordt dieper ingegaan. Dit valt te verklaren doordat het overgrote deel van de sporen (zowel Romeins als laatmiddeleeuws) werd vergraven door latere bodemingrepen en zodanig gemixte contexten betreffen.

2.3.6.1 Onderzoeksmethode van de vondsten

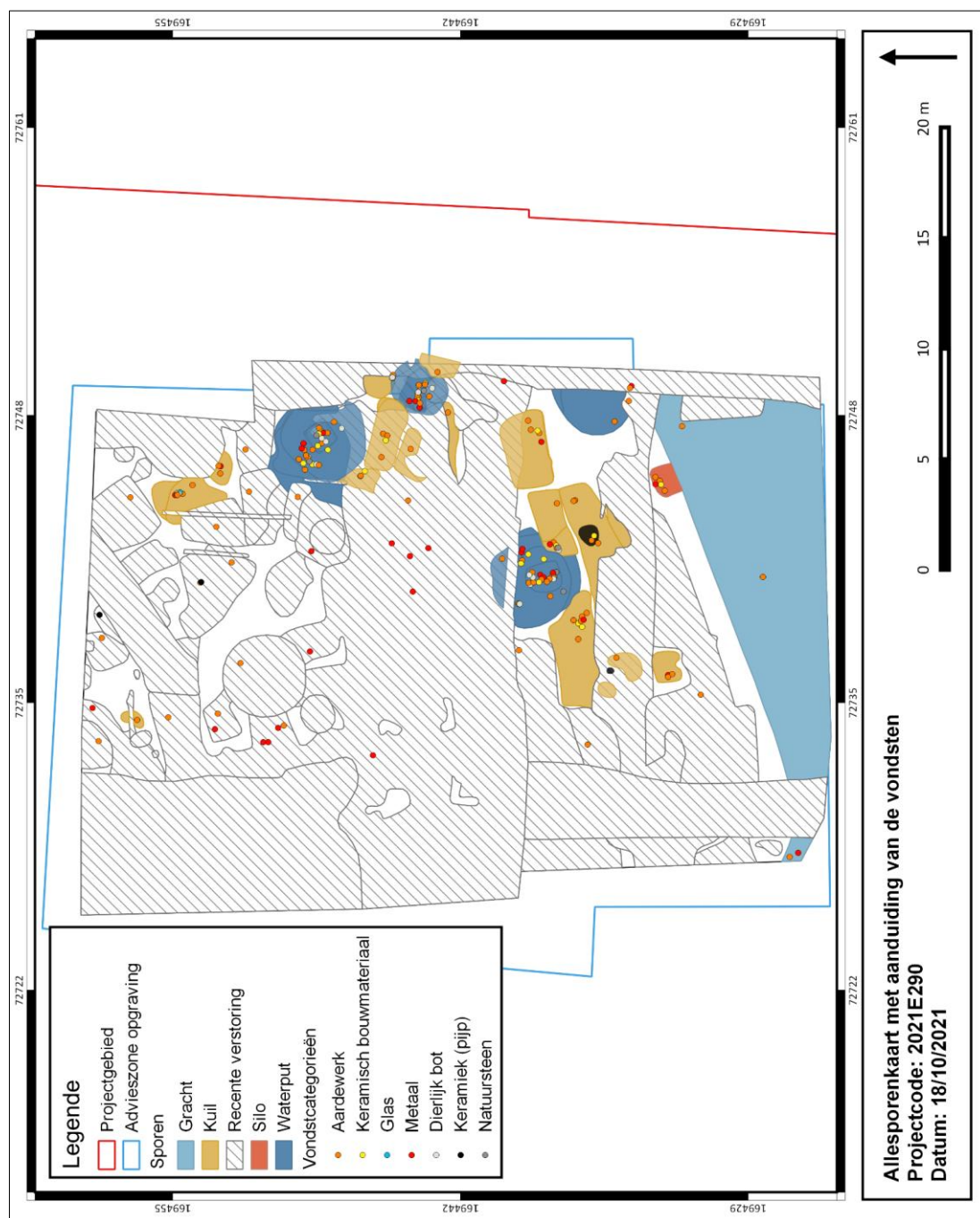
Alle vondsten werden gewassen, geteld, gewogen, gedetermineerd en in een lijst toegevoegd. Indien nodig werden ze gefotografeerd en getekend door Emiel Vandewalle. Het aardewerk werd voorgelegd aan Emiel Vandewalle en Sofie Vanhoutte. Het dierlijk bot aan Arno van den Dorpel. De metaalvondsten aan Bruno Polfliet & Balten Den Temmerman.

2.3.6.2 Beschrijving van de typologische, chronologische en ruimtelijke indeling van de vondsten

Gedurende de opgraving werden in totaal 218 vondsten gerecupereerd. Het merendeel van de vondsten betreft aardewerk. Daarnaast komt een vrij grote fractie metaal en bouw materiaal voor. De andere vondstcategorieën zijn zeer beperkt in aantallen. Per vondstcategorie zal kort een algemeen beeld geschetst worden en enkele belangwekkende contexten zullen verder uitgewerkt worden. Voor een overzicht van alle aangetroffen vondsten wordt verwezen naar de vondstenlijst in bijlage. Onderstaande tabel geeft een overzicht van het aantal uitgeschreven vondstnummers per materiaalcategorie.

Vondstcategorie	Aantal vondstnummers (n=218)	Aantal fragmenten (n=1836)
Aardewerk (AW)	112	1435
Onverbrand dierlijk bot (ODB)	19	130
Natuursteen (SXX)	12	45
Bouw materiaal (BOUWM)	29	118
Glas (GLS)	2	4
Hout (HT)	1	4
Metaal (MXX)	37	90
Pijp (PIJP)	4	5
Slak (SLAK)	1	1
Verbrand dierlijk bot (VBOT)	1	3

Tabel 14: Overzicht en aantallen van de verschillende vondstcategorieën

Figuur 65: Thematische kaart met vondstlocaties

2.3.6.2.1 Aardewerk

Wat hieronder volgt is een algemene beschrijving van het aangetroffen aardewerk. Daarnaast is enerzijds door budgettaire beperkingen en anderzijds door weloverwogen assessment de keuze gemaakt om dieper in te gaan op enkele interessante contexten.

Periode	Aantal fragmenten (n=1435)
Romeinse tijd	1282
Volle middeleeuwen	10
Late middeleeuwen	138
Nieuwe tijd	4
Nieuwste tijd	1

Tabel 15: Aantallen aardewerkfragmenten per periode

2.3.6.2.1.1 Romeinse tijd

Het leeuwendeel (#1282) van de aardewerkvondsten valt te plaatsen binnen de Romeinse tijd. Het soortenspectrum aan provinciaal-Romeins aardewerk is zeer uitgebreid. Grosso modo kan een indeling gemaakt worden in fijn aardewerk (#99) en gewoon aardewerk (#1163). Naast vaatwerk (en bouwkeramisch materiaal) komen ook nog andere producten vervaardigd uit ‘gebakken aarde’ voor (#20). Hier betreft het fragmenten van vuurbokken en een fragment van een weefgewicht.

Aardewerksoort	Aantal fragmenten (n=1282)
Fijn aardewerk	99
Terra sigillata	76
Terra nigra	7
Terra rubra	3
Gevernist aardewerk	4
Pompeiaans rood aardewerk	9
Gewoon aardewerk	1163
Kruikwaar	224
Amforen	32
Dolia	17
Mortaria	22
Reducerend, gedraaid aardewerk	329
Oxiderend gedraaid aardewerk	156
Handgevormd of traag (na)gedraaid aardewerk	282
Briquetage	101
Overig	20
Vuurbokken	19
Weefgewichten	1

Tabel 16: Romeinse aardewerksoorten en hun aantallen

2.3.6.2.1.2 Volle middeleeuwen

Slechts 10 scherven, uit twee vondstnummers (VNR 88 en VNR 178), kunnen met zekerheid gedateerd worden in de volle middeleeuwen. Deze werden gerecupereerd uit waterput S33. Het betreft grijs gedraaid aardewerk. Het gaat om minsten 3 exemplaren van kogelpotten. Eén rand uit VNR 88 vertoont een radstempel. Gelijkaardige types werden onder andere aangetroffen op de site Merelbeke-Caritas¹³.

2.3.6.2.1.3 Late middeleeuwen

In totaal werden 137 scherven laatmiddeleeuws aardewerk ingezameld. De vertegenwoordigde aardewerksoorten zijn rood aardewerk, grijs aardewerk, protosteengoed en steengoed.

Aardewerksoort	Aantal fragmenten (n=137)
Rood aardewerk	37
Grijs aardewerk	94
Protosteengoed	1
Steengoed	5

Tabel 17: Laatmiddeleeuwse aardewerksoorten hun aantallen

2.3.6.2.1.4 Nieuwe tijd (16de tot en met 18de eeuw)

De hoeveelheid aardewerk dat met zekerheid in de nieuwe tijd te plaatsen valt is zeer miniem. Het gaat maar om vier vondstnummers (VNR 15, 22, 89 en 102), die slechts door vier scherven vertegenwoordigd worden. De aangetroffen aardewerksoorten zijn rood aardewerk (#2), faience (#1) en Westerwaldsteengoed (#1).

2.3.6.2.1.5 Nieuwste tijd (19de eeuw tot heden)

Eén vondstnummer valt binnen de nieuwste tijd te dateren (VNR 1, #1). Het betreft een bodemfragment van een kom of bord in industrieel wit aardewerk, gerecupereerd uit S3.

¹³ De Groote et al. 2007.

2.3.6.2.2 Dierlijk bot

In totaal werden 133 fragmenten dierlijk bot ingezameld, verspreid over 20 vondstnummers. Het gaat om 130 stukken onverbrand materiaal en 3 verbrand. De aangetroffen diersoorten zijn: rund, schaap en varken. Voor een meer uitgebreid overzicht van het aangetroffen botmateriaal kan verwezen worden naar de vondstenlijst in bijlage.

Figuur 66: VNR 172: 2 fragmenten metatarsus rund, 1 fragment metacarpus rund, teenkootjes rund, fragment bovenkaak rund en 1 metatarsus van een schaap.

2.3.6.2.3 Natuursteen

In totaal zijn er 14 vondstnummers uitgeschreven voor natuursteen. Het gaat om in totaal 45 steenfragmenten. Er zijn verschillende steensoorten aanwezig, die mogelijk voor diverse toepassingen zijn aangewend (o.a. maalsteen, wetsteen, etc.). De vondstnummers kunnen toegeschreven worden aan een drietal verschillende steensoorten (o.a. tefriet (basaltlava), kwartsitische zandsteen en kalksteen).

Tefriet is enkel gebruikt als maalsteen, niet als bouw materiaal, en duidt op maalactiviteiten voor graan. Het is vaak afkomstig uit het gebied ten noorden van Mayen, in het Laacher See gebied, waar vanaf de nieuwe steentijd tot ver in de middeleeuwen grote hoeveelheden maalstenen zijn geproduceerd uit het plaatselijk voorkomende vulkanische gesteente. Het Laacher See gebied wordt ongeveer begrensd door de Rijn en de riviertjes de Brohl en de Nette. Bekende plaatsen zijn Koblenz, Andernach en Mayen. Het gesteente is zeer populair als maalsteen doordat het sterk blazig is en de randen van de holtes vrij ruw zijn; tezamen een goed malend oppervlak vormend. Tijdens het slijten van de steen zullen er steeds nieuwe holtes worden aangesneden die de maalsteen ruw houden, zodat een uitstekend malend oppervlak blijft behouden. Bovendien is het gesteente zeer fijn kristallijn. Daardoor is het, ondanks de blazige structuur, erg taai en slijtvast; de kans dat stukjes gesteente in het maalsel terechtkomen is gering¹⁴.

¹⁴ Kars, 1983.

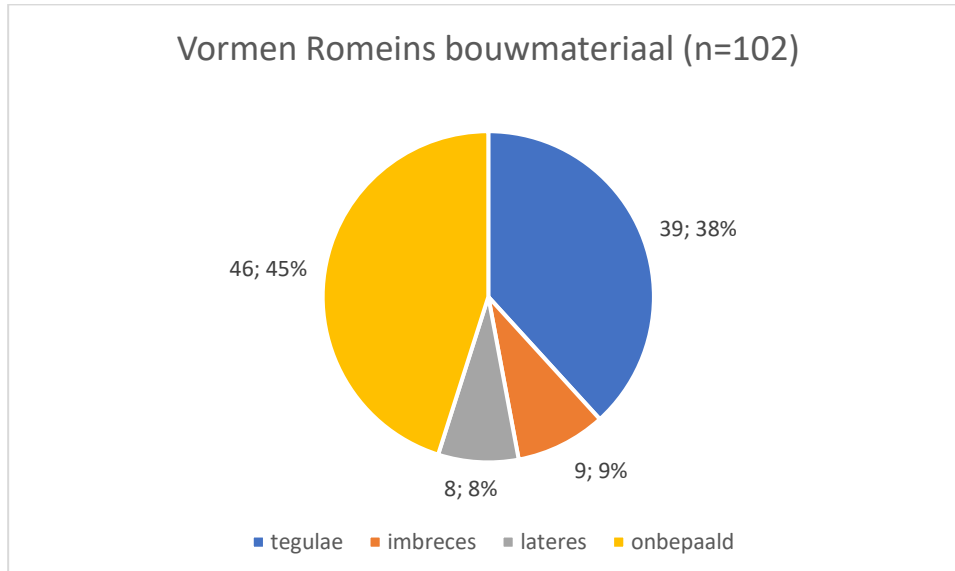
Figuur 67: VNR 173: maaltsteen (tefriet) en stukken kalksteen (?)

Figuur 68: VNR 180: maaltsteen (kwartsitische zandsteen).

2.3.6.2.4 Bouwmateriaal

Tijdens de veldregistratie werden 29 vondstnummers (#119) uitgeschreven voor bouwmateriaal. 24 vondstnummers, vertegenwoordigd door 102 fragmenten, zijn te dateren in de Romeinse tijd. 9 Fragmenten zijn met zekerheid afkomstig van *imbreces*, 8 fragmenten van *lateres* en 39 fragmenten van *tegulae*.

Figuur 69: Verhouding van de vormen Romeins bouwmateriaal (n=102).

De Romeinen ontwikkelden een eigen ingenieus systeem van keramische dakbedekking waarbij ze elementen uit verschillende voorgaande tradities combineerden. Het eindresultaat was een combinatie van vlakke pannen met opstaande rand (*tegulae*) en overkoepelende gebogen pannen (*imbreces*).

Naast dakpannen zijn bakstenen en tegels het best vertegenwoordigd in archeologische contexten. In fragmentaire aard is het vaak moeilijk een duidelijk onderscheid te maken tussen deze drie vormgroepen. Bakstenen of *testae* laten zich nog het best onderscheiden daar ze opvallend dikker zijn dan de doorsnee dakpan of tegel en hebben overwegend een rechthoekige vorm. Het onderscheid tussen een tegel en een dakpan is veelal moeilijker te maken. Beide worden in de literatuur dan ook betiteld als *tegula*, al is het voor tegels gebruikelijker om als *later* te worden benoemd. Overwegend lijken tegels dikker te zijn dan de doorsnee dakpan, een kenmerk dat tot op zekere hoogte als indicatief kan worden beschouwd. Tegels en bakstenen, meer dan dakpannen, hebben ook de neiging om in meer gestandaardiseerde maten voor te komen. De basismaat is daarbij een Romeinse voet. Tegels werden voor allerlei doeleinden gebruikt in vloerwerk, opgaand metselwerk en bij de bouw van hypocaustsystemen¹⁵.

De Romeinen introduceerden in onze contreien de keramische bouwmaterialen. In vroeg-Romeinse contexten blijft het grootschalig gebruik vooral beperkt tot sterk geromaniseerde contexten. Belangrijke infrastructuur voor en door militairen aangelegd, is hiervan een treffend voorbeeld. Keramisch bouwmateriaal is duurzaam en weerbestendig, wat in de meer noordelijke provincies mooi meegenomen is. Dit maakte van de invoering van dit materiaal in onze contreien een dermate succes dat het ook al snel aansloeg in meer civiele context. In steden en *vici* zien we al vanaf de Flavisch periode de eerste grootschalige voorbeelden opduiken. Vanaf de tweede eeuw wordt het gebruik nog verder veralgemeend en verdwijnt de dominante rol van het leger in zowel het gebruik als de productie van het keramisch bouwmateriaal.

¹⁵ De Clercq, Clerbaut, 2018, p. 228-232.

Gedurende de midden-Romeinse periode treffen we bouwkeramisch materiaal ook steeds vaker aan op kleinere rurale nederzettingen en boerenerven. Tot op heden is het niet geheel duidelijk of het daar aangetroffen materiaal ook daadwerkelijk dienst deed als dakbedekking bij deze boerenerven. De nog lang doorlevende inheemse bouwtechniek lijkt niet meteen compatibel te zijn met deze nieuwe dakbedekking. Dit wijst in de richting van een breder, polyvalent gebruik van bouwkeramisch materiaal in Romeinse context ('speelstenen' in keramisch materiaal, opmetsen van funderingen en muren, gebruik voor de opbouw van zgn. 'huisgraven', beschoeien van kuilen of kuipen, etc.)¹⁶.

Eén van de meest numeriek-dominant aanwezige vondstcategorieën op de doorsnee Romeinse site, is dus deze van het bouwkeramisch materiaal¹⁷. Jammer genoeg kon in het kader van deze opgraving geen gedegen beschrijvende studie uitgevoerd worden. Enkel tellingen en het controleren op de aanwezigheid van merken, stempels of afwijkende vormen kon binnen het beperkte budget uitgevoerd worden.

2.3.6.2.5 Glas

Er konden slechts vier minuscule stukken glas ingezameld worden. Het gaat om VNR 58 (#3) en VNR 226 (#1). Beide werden aangetroffen in kuil S5. In combinatie met de andere vondsten kan dit glas vermoedelijk in de Romeinse tijd gedateerd worden.

2.3.6.2.6 Metaal

In totaliteit werden er 39 vondstnummers uitgeschreven voor metaal. Het gaat om in totaal 90 (fragmenten van) metalen objecten. De overgrote meerderheid van de metaalvondsten (21 vondstnummers, #70) betreft spijkers, waarvan de meeste voorkomen in Romeinse contexten.

Figuur 70: VNR 157

¹⁶ De Clercq, Clerbaut, 2018, p. 227-239.

¹⁷ De Clercq, Clerbaut, 2018, p. 227.

Twee interessante vondsten betreffen VNR 40 en VNR 175.

VNR 40 is een bronzen dupondius van Vespasianus (77-78 n.C.). Deze werd aangetroffen in kuil S6. De munt heeft een diameter van 29 mm en is geslagen te Lugdunum (Lyon). Op de voorzijde is Vespasianus kijkend naar rechts afgebeeld. Op de achterzijde is Fortuna, gekleed en rechtstaand kijkend naar links weergegeven. Het opschrift op de munt luidt: "IMP CAES VESPASIAN AVG COS VIII P P".

Figuur 71: VNR 40

VNR 175 betreft een mogelijke lanspunt in ijzer. Deze werd gerecupereerd uit waterput S33 en kan gedateerd worden in de late middeleeuwen.

Figuur 72: VNR 175

2.3.6.2.7 Pijp

Tijdens de opgraving te Kortrijk Plein 13 werden 4 vondstnummers (VNR 17, 42, 229 en 233) uitgeschreven voor kleipijpjes. Het gaat om in totaal 5 pijpfragmenten, allen in witbakkende klei. Zowel onversierde als gedecoreerde fragmenten werden ingezameld.

Kleipijpjes vertellen het boeiende verhaal van de opkomst van de tabak als genotsmiddel en van het roken. Een slechte gewoonte die sinds de introductie in Europa rond 1600 razendsnel verspreid geraakte in alle lagen van de bevolking. Op die manier gaf ‘Toeback drinken’ als sociaaleconomisch en sociaal-cultureel fenomeen mee vorm aan de vroegmoderne samenleving en onze huidige Westerse maatschappij.

Het was de bemanning van Christoffel Columbus die als eerste Europeanen kennismaakten met de pijp dankzij de inheems bevolking van Centraal Amerika. De eerste pijpjes in Europa werden in Engeland gemaakt op het einde van de 16de eeuw. Via Engelse migranten kreeg het pijpen maken voet aan wal in de Noordelijke Nederlanden om in de 17de eeuw verder te verspreiden in de rest van Noordwest-Europa. Met een snel toenemende populariteit van het tabaksroken tijdens de 17de eeuw – iedereen rookte de pijp, arm en rijk, jong en oud - steeg ook de vraag naar kleipijpen, in heel Europa maar ook in de overzeese (koloniale) gebieden. Het spel van vraag en aanbod zorgde al snel voor een massaproductie en -consumptie. Pas in de 19de eeuw zou het belang van de kleipijp als dagdagelijks gebruiksvoorwerp gaan afnemen met de groeiende populariteit van pijpen uit andere materialen (o.a. hout) en vooral de opkomst van nieuwe manieren van roken met de sigaar (al in Europa geïntroduceerd rond 1717) en de sigaret.

Kleipijpen werden tijdens de Vroegmoderne Tijd dus massaal geproduceerd en geconsumeerd. Ze waren fragiel en breekbaar en het waren bovendien echte wegwerpproducten. Het is dan ook weinig verwonderlijk dat archeologen deze kleipijpjes vrijwel wereldwijd terugvinden op archeologische vindplaatsen uit de 17de tot de 20ste eeuw¹⁸.

2.3.6.2.8 Slak

Er werd slechts één vondstnummer uitgeschreven voor slakmateriaal, VNR 199.

Zowel op rurale als urbane sites zijn slakken een relatief veelvoorkomende vondstcategorie. Ze zijn van groot belang bij de studie van metallurgie en hebben ook implicaties voor economische, ecologische en sociale interpretaties van de site. Slakken zijn quasi het enige bewijs dat overblijft van metaalbewerking. Oventjes die hiermee kunnen geassocieerd worden, werden niet waargenomen. Slakken zijn afvalproducten van zowel ijzerproductie als -bewerking, maar komen ook voor bij andere (metallurgische) activiteiten, zoals koper(legering)productie. Bij keramiekproductie en glasbewerking kunnen ook (keramiek)slakken worden gevormd die morfologisch sterk gelijkaardig zijn aan metaalslakken. Het gewicht en een chemische analyse kunnen de quasi volledige afwezigheid van ijzer in deze slakken verraden. Microscopisch onderzoek en chemische analyse zijn vereist indien men met zekerheid wil weten over welke slakken het gaat. Enige voorzichtigheid is dus wel op zijn plaats, daarom dat hier de algemene term slakken werd toegepast¹⁹.

¹⁸ Herremans, Van Thienen, 2022, p. 29-30.

¹⁹ Windey 2013, p. 20.

2.3.6.2.9 Belangrijkste contexten

2.3.6.2.9.1 S11 (= S49 & S50) – waterput

Een heel resem vondsten werd ingezameld uit waterput S11. Het betreft aardewerk, bouw materiaal, metaal, natuursteen, dierlijk bot en hout.

Aardewerk

In totaal werden 14 vondstnummers of 262 fragmenten aardewerk gerecupereerd. Het betreft uitsluitend Romeins aardewerk, hoofdzakelijk te dateren in de tweede helft 1^e-2^e eeuw.

Aardewerksoort	Aantal fragmenten (n=262)
Fijn aardewerk	23
Terra sigillata	18
Terra nigra	3
Terra rubra	1
Gevernist aardewerk	0
Pompeiaans rood aardewerk	1
Gewoon aardewerk	227
Kruikwaar	60
Amforen	5
Dolia	8
Mortaria	7
Reducerend, gedraaid aardewerk	53
Oxiderend gedraaid aardewerk	20
Handgevormd of traag (na)gedraaid aardewerk	51
Briquetage	23
Overig	12
Vuurbokken	12

Tabel 18: Romeinse aardewerksoorten en hun aantallen

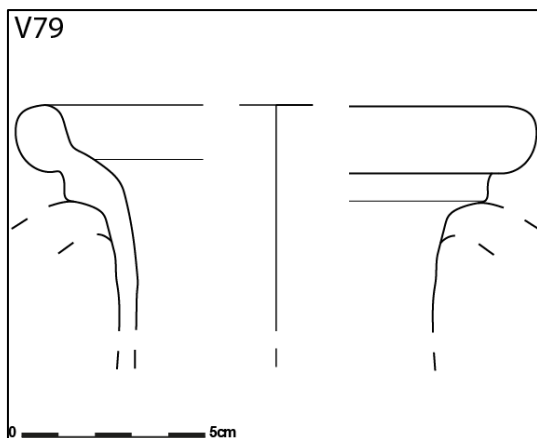
De opvallendste Romeinse vondsten zijn:

- Een wandfragment en een oor van een Dressel 20 amfoor – Spaanse olijfolieamfoor.
- Een wandfragment en aanzet van een oor van een Gauloise 4/5 – Zuid-Gallische wijnamfoor.
- Een randfragment van een fijne kom in zeepwaar. Deze is een imitatie van terra sigillata.
- Fragmenten van een kelk- of emmervormige container briquetage-aardewerk (VNR 147)
- Zeer divers kruikwaar: o.a. Bavay-Famars, Rijnlands, Maaslands of Eifel, Zeepwaar, ‘Scheldevallei’.
- Een wandfragment oxiderend aardewerk met rolstempelversiering.

- 5 mortariafragmenten uit zowel het Maasland als Bavay-Famars, waaronder een Vanvinckenroye type 350 en een type 352 (VNR 151).
- Een bodemfragment van een bord in Pompeiaans rood aardewerk.
- Terra sigillata: o.a. Dr. 20, Dr. 33, Dr. 37 (VNR 162), Dr. 18/31 en een wandscherf met doorboring.
- Terra nigra wandscherven waarvan één versierd fragment.
- Eén terra rubra wandfragment met versiering (streepjes)
- Randfragment van een kruik (VNR 79).

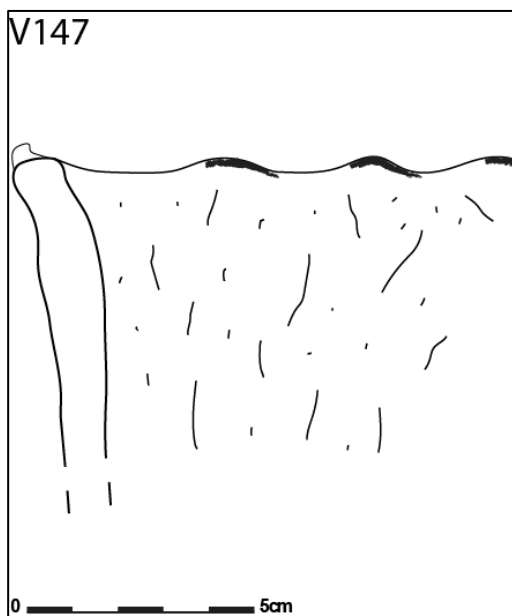
Figuur 73: VNR 79

Figuur 74: Tekening VNR 79

Figuur 75: VNR 147

Figuur 76: Tekening VNR 147

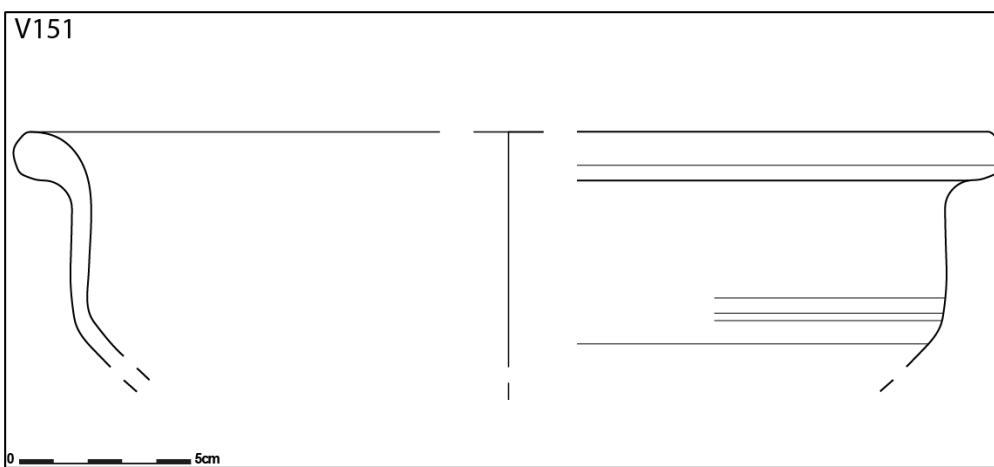
Figuur 77: VNR 147

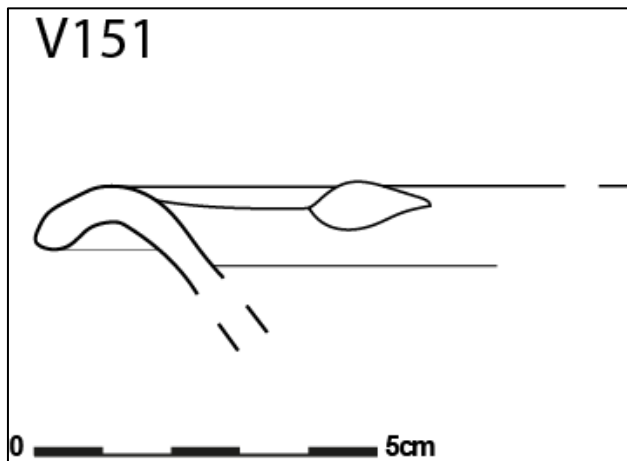
Figuur 78: VNR 162 (Dr. 37 met versiering)

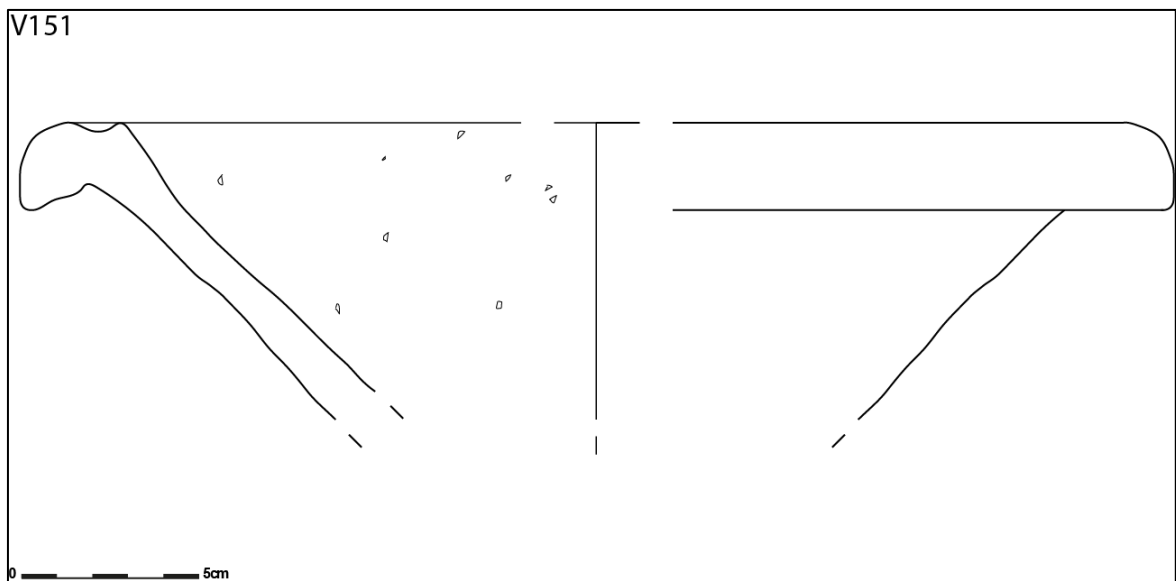
Figuur 79: VNR 151

Figuur 80: tekening VNR 151 (kom in lokaal/regionaal grijs gedraaid aardewerk)

Figuur 81: Tekening VNR 151

Figuur 82: Tekening VNR 151 (mortarium Bavay-Famars met scoring)

Bouwmateriaal

Er werden zeven vondstnummers uitgeschreven voor bouwmateriaal, met een totaal van 30 fragmenten. Het gaat om zowel fragmenten van *tegulae*, *imbreces* als *lateres*. Eén van de *later* vertoont twee vingermarkeringen en één van de *tegula* vertoont mogelijke pootindrukken.

Metaal

In totaliteit werden vijf vondstnummers uitgegeven voor metaal bij S11. Het gaat om 10 ijzeren spijkers.

Dierlijk bot

Zeven vondstnummers werden uitgeschreven voor dierlijk bot. In totaal gaat het om 39 fragmenten. Het betreft fragmenten van runderen en schapen. Voor een gedetailleerder overzicht kan verwezen worden naar de splitslijst.

Natuursteen

Er werden zes vondstnummers natuursteen ingezameld. Het lijkt voornamelijk om kalkstenen te gaan.

2.3.6.2.9.2 S20 (= S52) – waterput

Uit S20 werd aardewerk, bouw materiaal, metaal, dierlijk bot en natuursteen ingezameld. Het aardewerk bestaat grotendeels uit Romeins aardewerk te dateren in de tweede helft 1^e-2^e eeuw. Echter komt naast het Romeinse materiaal eveneens laatmiddeleeuws en vroegmodern materiaal voor. Gezien de zeer beperkte hoeveelheid en het feit dat deze in de aanlegkuil werden aangetroffen kan het jongere materiaal via bioturbatie of herwerking van de bovenste lagen in het spoor terechtgekomen zijn. Met andere woorden lijkt het jongere materiaal intrusief te zijn en kan een datering in de tweede helft 1^e-2^e eeuw aangehouden worden voor de waterput.

Aardewerk

Het aardewerk gaat in totaal om 129 scherven. 124 Scherven zijn te dateren in de Romeinse tijd, 5 fragmenten in de late middeleeuwen en 1 scherv in de nieuwe tijd.

Het laatmiddeleeuwse aardewerk bestaat uit 1 bodemscherf grijs gedraaid aardewerk (lensbodem) en 4 fragmenten rood aardewerk. Het oxiderend gebakken aardewerk bestaat uit 2 randen van bakpannen (eenvoudige extern verdikte randen) en 2 bodems van kannen/kruiken (vlakke bodem en bodem van aaneengesloten standvinnen). Het materiaal is te dateren in de 13de/14de eeuw.

Verder komt één vlakke bodem in onversierde faience voor. Deze is te dateren in de nieuwe tijd, eerder in de 17de/18de eeuw.

In de tabel hieronder wordt een overzicht gegeven van het aangetroffen Romeins aardewerk.

Aardewerksoort	Aantal fragmenten (n=124)
Fijn aardewerk	10
Terra sigillata	8
Terra nigra	0
Terra rubra	0
Gevernist aardewerk	2
Pompeiaans rood aardewerk	0
Gewoon aardewerk	113
Kruikwaar	10
Amforen	5
Dolia	2
Mortaria	3
Reducerend, gedraaid aardewerk	31
Oxiderend gedraaid aardewerk	19
Handgevormd of traag (na)gedraaid aardewerk	37
Briquetage	6
Overig	1
Weefgewichten	1

Tabel 19: Romeinse aardewerksoorten en aantallen

De opvallendste Romeinse vondsten zijn:

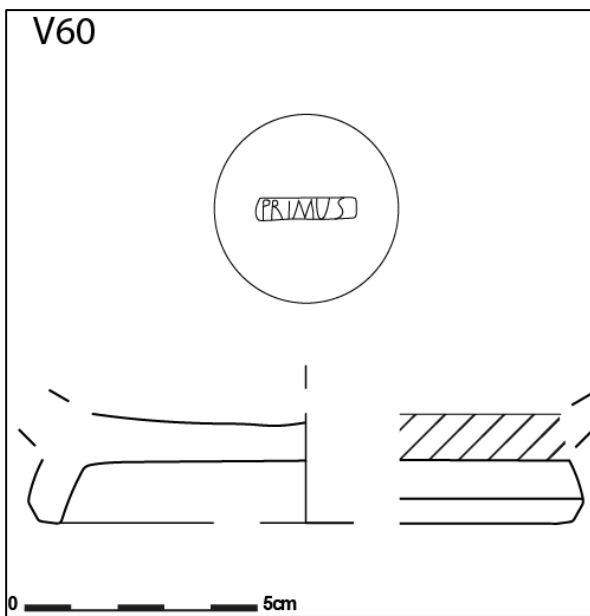
- Twee wandscherven gevernist aardewerk, waarvan één met metaalglans uit Trier.
- Twee wandfragmenten van een Dressel 20 amfoor (Spaanse olijfolieamfoor)
- Een randfragment en een wandfragment van een mortarium van Bavay-Famars, van het Vanvinckenroye type 352 (VNR 61).
- Handgevormd aardewerk met kamstreken en spatelindrukken.
- Een bodemfragment met perforaties.
- Een bodemfragment terra sigillata met stempel “PRIMUS” (VNR 60). Deze pottenbakker was actief in La Graufesenque tussen 25 en 70 n.Chr.
- Een rand van een Dr. 18/31
- Een wand van een Dr. 33 (beker)
- Twee randfragmenten met barbotineblaadjes van een kopje/napje met knik in de wand.
- Twee randfragmenten van een Dr.36
- Fragmenten van kruiken in zeepwaar van Bavay-Famars.
- Een mogelijk weefgewichtje.

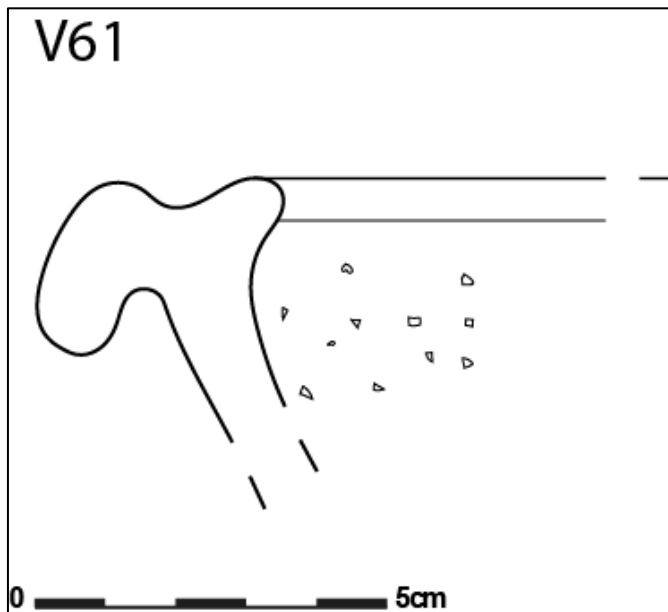
Figuur 83: VNR 60

Figuur 84: VNR 60

Figuur 85: Tekening VNR 60

Figuur 86: Tekening VNR 61

Metaal

Uit S20 werden drie vondstnummers metaal ingezameld (VNR 63, 157 en 202). Het gaat in totaal om 26 spijkers.

Dierlijk bot

Verder werden drie vondstnummers uitgeschreven voor dierlijk bot (VNR 64, 172 & 203). Het gaat om in totaal 16 fragmenten, waaronder metatarsus rund (2x), metacarpus rund, metatarsus schaap, kootjes rund, bovenkaak rund en twee runderkiezen.

Bouwmateriaal

Het gerecupereerde bouwmateriaal betreft twee vondstnummers (VNR 62, 171 & 205). Het gaat om Romeinse tegulae en imbrex fragmenten.

Natuursteen

In de kern werd naast 6 fragmenten kalksteen, een fragment maalsteen in basaltlava (VNR 173) aangetroffen. Hierop zijn de groeven nog zichtbaar.

2.3.6.2.9.3 S33 (= S53) – waterput

Uit S33 werd aardewerk (VNR 88, 174 & 178), metaal (VNR 175) en onverbrand dierlijk bot (VNR 215) ingezameld.

Aardewerk

In totaal betreft het 45 scherven aardewerk. 21 Scherven zijn te dateren in de Romeinse tijd. Het gaat om 7 fragmenten handgevormd aardewerk, 2 scherven briquetage-aardewerk, 6 fragmenten kruikwaar (5x Bavay-Famars en 1x ‘Scheldevallei’), 5 scherven Low Lands Ware 1c en 1 fragment *terra sigillata* (Dr. 36).

Figuur 87: VNR 178.

Daarnaast zijn 10 fragmenten te plaatsen in de volle middeleeuwen. Het gaat uitsluitend om grijs gedraaid aardewerk, afkomstig van minstens 3 kogelpotten.

Het overige aardewerk, 14 scherven, zijn te dateren in de late middeleeuwen, meer bepaald in de 13de eeuw. Het gaat om 9 fragmenten grijs gedraaid aardewerk, 4 scherven rood aardewerk en 1 wandscherf protosteengoed. De enige te herkennen vorm binnen het ensemble betreft kannen/kruiken.

Op basis van het aardewerk kan geconcludeerd worden dat waterput, S33, te dateren is in de 13de eeuw en dat er zich heel wat ouder residueel materiaal in de vulling bevond.

Metaal

Het aangetroffen metalen object betreft een ijzeren lanspunt (VNR 175).

Onverbrand dierlijk bot

Het ingezamelde bot (VNR 215) bestaat uit een tand en een klein botfragment. De diersoort kon op basis van het beperkte materiaal niet achterhaald worden.

2.3.6.2.9.4 S35 – silo

Uit S35 werd aardewerk, metaal (VNR 124), dierlijk bot (VNR 219) en bouw materiaal (VNR 111) ingezameld.

Aardewerk

Er werden 8 vondstnummers uitgeschreven voor aardewerk. Het gaat om in totaal 213 fragmenten die te dateren zijn in de Romeinse tijd en 21 fragmenten in de late middeleeuwen.

Het laatmiddeleeuws materiaal wordt gevormd door 2 fragmenten (bodem en een wand) rood aardewerk. Daarnaast werden 19 scherven grijs gedraaid aardewerk in de late middeleeuwen geplaatst. Het gaat om 16 wandscherven, 2 bodems en 1 rand. De vertegenwoordigde vormen zijn: voorraadpot, grape en kan/kruik.

In de tabel hieronder wordt een overzicht gegeven van het aangetroffen Romeins aardewerk.

Aardewerksoort	Aantal fragmenten (n=213)
Fijn aardewerk	6
Terra sigillata	3
Terra nigra	2
Terra rubra	0
Gevernist aardewerk	1
Gewoon aardewerk	205
Kruikwaar	41
Amforen	2
Dolia	1
Mortaria	4
Reducerend, gedraaid aardewerk	44
Oxiderend gedraaid aardewerk	22
Handgevormd of traag (na)gedraaid aardewerk	48
Briquetage	43
Overig	2
Vuurbokken	2

Tabel 20: Romeinse aardewerksoorten en hun aantallen

De opvallendste Romeinse vondsten zijn:

- Een wandscherf gevernist aardewerk uit Keulen.
- Een bodemfragment van een Gauloise 4/5 kruik/amfoor.
- Twee randfragmenten van mortaria. Het gaat om twee fragmenten uit het Maasland, beide van het Vanvinckenroye type 348. Eén van de fragmenten heeft een schenktuit en beschildering aan de buitenkant.
- Een wandfragment terra sigillata van een Dragendorff 27.
- Een rand- en wandfragment terra nigra.
- Een fragment van een vuurbok.

Op basis van het Romeins aardewerk kan S35 gedateerd worden in 2e helft 1e eeuw / 1e helft 2e eeuw. Echter naast het Romeinse materiaal komt eveneens laatmiddeleeuws materiaal voor. Vermoedelijk kan het spoor dus gedateerd worden in de late middeleeuwen en betreft het Romeinse aardewerk residueel materiaal.

Bouwmateriaal

Uit S35 werd één vondstnummer bouwmateriaal ingezameld (VNR 111). Het gaat om in totaal 10 fragmenten. Acht stuks, waarvan twee met zekerheid afkomstig zijn van *tegulae*, zijn in de Romeinse tijd te dateren. Twee fragmenten zijn in de late middeleeuwen te plaatsen. Het gaat om twee geglazuurde tegelfragmenten.

Metaal

Er kon één vondstnummer metaal (VNR 124) gerecupereerd worden. Het betreft een ijzeren spijker.

Dierlijk bot

Tot slot konden 11 niet verder determineerbare botsnippers verzameld worden (VNR 219).

2.3.7 Datering en interpretatie van de archeologische site

2.3.7.1 Datering op basis van de vondsten

2.3.7.1.1 Romeinse Tijd

- Paalkuil: S43
- Kuilen: S5, S6, S21, S24, S25, S26, S28, S29, S30, S31, S32, S44, S45, S48
- Waterput: S11, S20 & S22

2.3.7.1.2 Late middeleeuwen

- Kuilen: S19, S27, S36, S37
- Waterput: S33
- Silo: S35

2.3.7.1.3 Nieuwe Tijd

- Grachten: S40 & S42

2.3.7.2 Absolute datering op basis van natuurwetenschappelijke dateringstechnieken

2.3.7.2.1 Romeinse Tijd

- S11 (waterput): 84-111 n.Chr. (op basis van VNR 166).

2.3.7.2.2 Late Middeleeuwen

- S33 (waterput): 1204-1276 n.Chr. (op basis van VNR 177).

2.3.7.3 Datering op basis van historische kaarten en orthofoto's.

2.3.7.3.1 Nieuwe Tijd

- S40 & S42 (grachten): Ferraris & Villaret.

2.3.7.4 Relatieve datering op basis van het sporenbestand

Relatieve datering wordt bekomen door oversnijdingen van sporen en vergelijkingen op basis van oriëntatie, afmetingen en typologieën.

S34 wordt oversneden door S32 (Romeins) en is dus waarschijnlijk te dateren in de Romeinse tijd of ouder.

S46 & S47 worden enkel oversneden door recente verstoringen. Op basis van vulling lijken deze gelijkaardig aan S45 welke te dateren is in de Romeinse tijd.

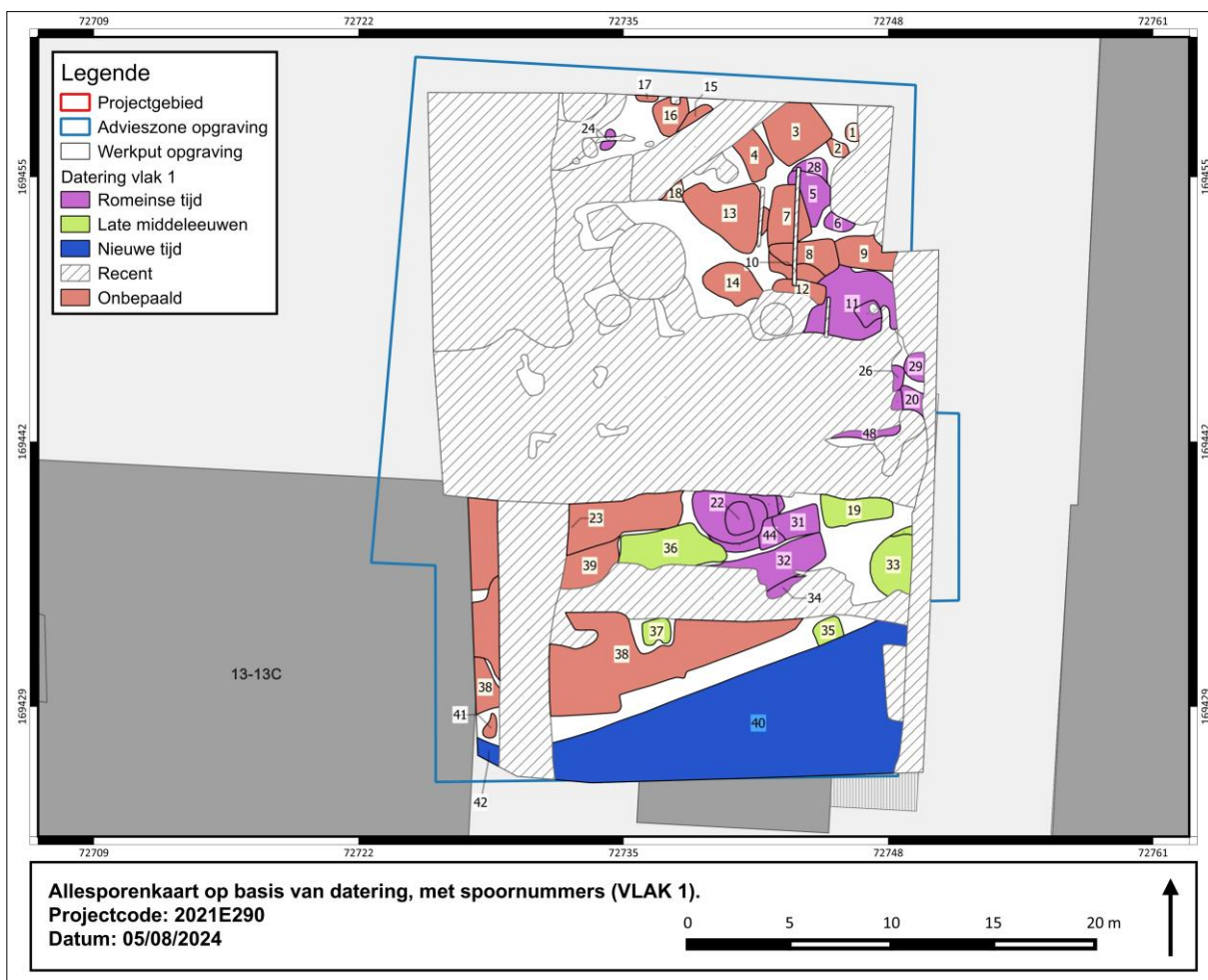
2.3.7.5 Tafonomische opbouw en formatie van de archeologische site

De bodemopbouw bestaat uit een AC-profiel waarbij de oorspronkelijke bouwvoor werd afgetopt en vervolgens werd afgedekt met een dik ophogingspakket. Deze ingrepen zijn te koppelen aan de 19^e tot 21^e eeuwse bouw- en sloopwerken. Het archeologisch niveau of de top van de C-horizont (vlak 1) werd aangelegd op een absolute hoogte tussen 15,01 en 15,32 m TAW. Daarnaast werd in verschillende zones een tweede vlak aangelegd. Deze vlakken bevonden zich in zones waar grote verstoringen aanwezig waren en de moederbodem niet direct zichtbaar was.

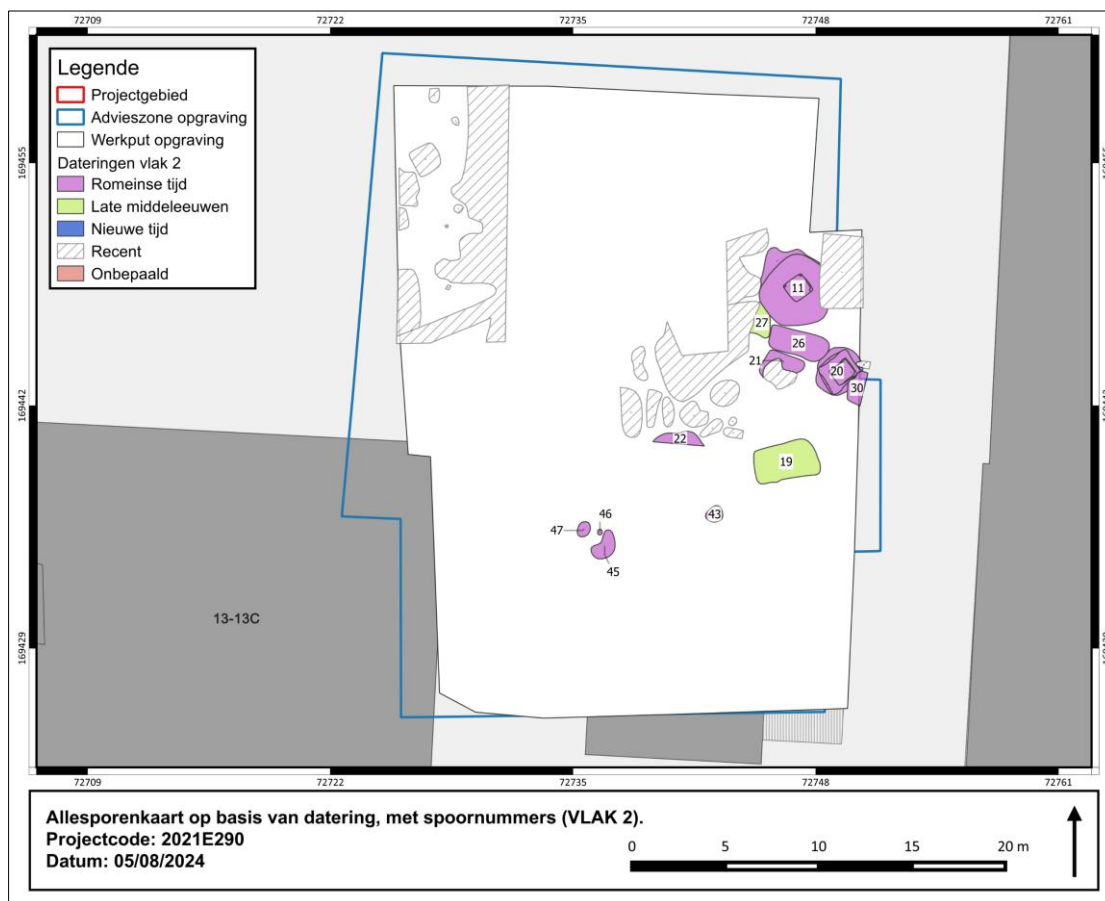
2.3.8 Synthese

2.3.8.1 Gemotiveerde interpretatie van de vondsten, vondstcategorieën, sporen, spoorcombinaties, spoorcategorieën, archeologische structuren, en activiteitenzones

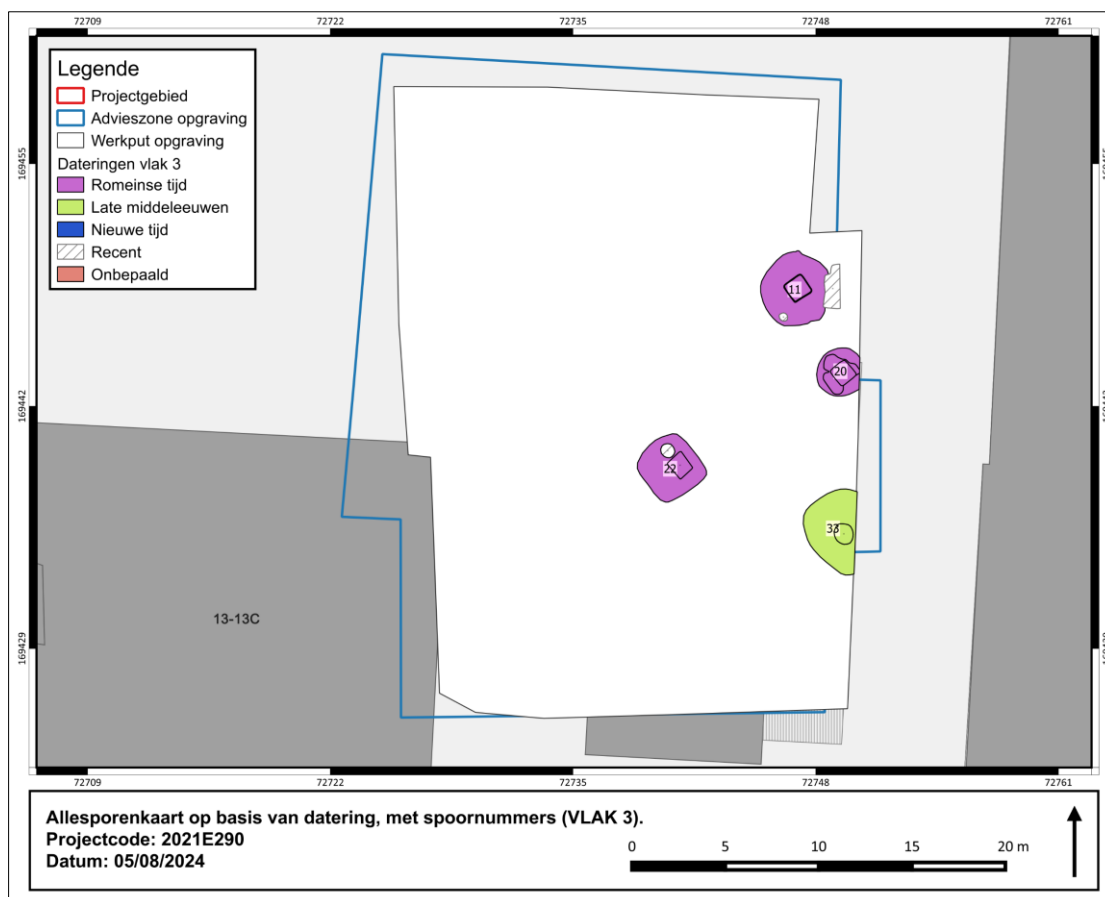
Op basis van bovenstaande gegevens is het mogelijk om de site te schetsen doorheen de tijd. Het is belangrijk op te merken dat ondanks de budgettaire beperkingen de site zo goed mogelijk werd uitgewerkt om zo de onderzoeksvragen te beantwoorden. Desondanks blijft er potentieel voor meer gedetailleerder onderzoek. Zo kunnen de vondsten nog meer in detail worden uitgewerkt met een mogelijk scherpere datering binnen de Romeinse tijd en blijven stalen ter beschikking voor aanvullend natuurwetenschappelijk onderzoek.

Figuur 88: Opgravingsplan met de sporen per periode (vlak 1)

Figuur 89: Opgravingsplan met de sporen per periode (vlak 2)

Figuur 90: Opgravingsplan met de sporen per periode (vlak 3)

2.3.8.1.1 Romeinse Tijd

Het terrein was duidelijk intensief in gebruik tijdens de Romeinse tijd. Het talrijk vondstmateriaal kan bestempeld worden als nederzettingsafval van de vicus van Kortrijk te dateren in de 2^e helft 1^e eeuw – 1^e helft 2^e eeuw. Getuige hiervan zijn enerzijds een 14-tal kuilen welke mogelijk zijn te interpreteren als zandwinningskuilen. Anderzijds werden ook 1 duidelijke paalkuil en 3 waterputten aangetroffen. Of er effectief bewoning op het projectgebied aanwezig was kon niet worden vastgesteld, wel wijzen de waterputten en talrijk nederzettingmateriaal op bewoning in de dichte nabijheid.

2.3.8.1.2 Late middeleeuwen

Enkele sporen getuigen van menselijke aanwezigheid tijdens de overgang van de volle naar de late middeleeuwen, namelijk de 13^e eeuw. Deze sporen bestaan uit 4 kuilen welke mogelijk zijn te interpreteren als zandwinningskuilen. Daarnaast werd nog een waterput en mogelijke silo of voorraadkuil aangetroffen. Deze laatste sporen wijzen op bewoning in de dichte nabijheid.

2.3.8.1.3 Nieuwe Tijd

In het zuiden van het projectgebied werd een grote gracht aangesneden die kan geïdentificeerd worden als onderdeel van de 17^e-18^e eeuwse versterking die ter hoogte van het projectgebied was gelegen. De versterking binnen de projectgrenzen betreft een aarden versterking omgeven door water. Deze aarden versterking fungeerde vermoedelijk als esplanade of oefenterrein en werd aangelegd als grote open ruimte voor de citadel om de vijand te zien naderen. Het projectgebied wordt aangesneden door een gracht die is omgeven door escarpe en contrescarpe.

2.3.8.2 Confrontatie van de bevindingen met eerder uitgevoerd onderzoek

Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden kuilen en materiaal aangetroffen te dateren in de Romeinse tijd (1^e-3^e eeuw). De opgraving bevestigt deze sporen en levert bijkomend 3 Romeinse waterputten op. Ook de datering kan verfijnd worden tot de 2^e helft 1^e eeuw- 1^e helft 2^e eeuw.

Verder werden tijdens het proefsleuvenonderzoek laatmiddeleeuwse kuilen aangetroffen welke opgevuld waren met een mix van Romeins materiaal en laatmiddeleeuws materiaal. Deze werden geïnterpreteerd als zandwinningskuilen. Ook deze sporen worden bevestigd door de opgraving. Bovendien werd een laatmiddeleeuwse waterput en mogelijke silo of voorraadkuil aangetroffen.

De opgraving kon ook de 17^e-18^e eeuwse versterkingsgracht lokaliseren welke reeds werd herkend in het landschappelijk booronderzoek. Tijdens het proefsleuvenonderzoek werd deze dan weer niet herkend.

2.3.8.3 Verwachtingen ten aanzien van nog niet opgegraven archeologisch erfgoed op het onderzochte terrein

Tijdens de opgraving werd de advieszone volledig onderzocht. De aangetroffen waterputten mochten echter niet over hun volledige diepte worden aangelegd, dit was wegens stabiliteitsredenen beperkt tot 13m TAW. Naar kenniswinst toe is dit een jammere zaak aangezien de basis van de waterput vaak het interessantst is, zowel voor vondsten en constructie als voor natuurwetenschappelijk onderzoek. Voor de zones buiten de advieszone werd tijdens het proefsleuvenonderzoek duidelijk aangetoond dat de recente verstoringen het mogelijk archeologisch archief reeds hebben vernietigd.

2.3.8.4 Besluit

Het archeologisch onderzoek aan Plein 13 te Kortrijk toont het rijke verleden van Kortrijk aan. Het projectgebied was tijdens de 1^e-2^e eeuw duidelijk gelegen binnen de Romeinse vicus. In de late middeleeuwen maakt het projectgebied waarschijnlijk deel uit van een eerder artisanale zone langs de Leie en in de 17^e eeuw wordt ter hoogte van het projectgebied een versterking opgericht.

2.3.8.5 Belang en betekenis van de archeologische site binnen de bestaande kennis

Deze site vormt een aanvulling voor de geschiedenis van de stad Kortrijk en zo de reconstructie van Kortrijk tijdens de Romeinse tijd en de 13^e eeuw. Daarnaast draagt deze opgraving bij tot de exacte lokalisatie van de 17^e-18^e eeuwse versterking van Kortrijk.

2.3.8.6 Zones waar geen archeologisch erfgoed aanwezig is.

Zoals eerder aangegeven werd de volledige advieszone opgegraven. Hieruit blijkt dat de sporen vooral aan de oostelijke zijde aanwezig zijn. Het archeologisch patrimonium is sterk aangetast door recente verstoringen waardoor het moeilijk is om uit te maken naar welke richting de sporen eventueel doorlopen. De weergave van de sporen is vooral het gevolg van de impact van recente verstoringen en hun diepte.

2.3.9 Beantwoording van de onderzoeksvragen

Hieronder wordt getracht de onderzoeksvragen geformuleerd in het programma van maatregelen zo goed mogelijk te beantwoorden:

Wat is de relatie tussen de aangetroffen resten, de vastgestelde stratigrafie, de bodemgesteldheid en het landschap (geomorfologie en reliëf)?

De Leie speelt een belangrijke rol bij de ontwikkeling van Kortrijk in de Romeinse tijd. Zo ook voor de artisanale activiteiten in de late middeleeuwen en de inplanting van de versterking in de 17^e-18^e eeuw.

Het archeologisch archief werd helaas zwaar verstoord door bouw- en afbraakwerken in de 19^e-20^e en 21^e eeuw. Het is duidelijk dat de bodem sterk werd afgetopt en zeer dens werd verstoord door diepe uitgravingen. Vermoedelijk zijn enkel de diepe sporen bewaard gebleven wat een vertekend beeld kan geven

Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de sporen?

Zoals eerder aangehaald waren de sporen afgetopt en soms sterk verstoord door recentere ingrepen.

Het terrein was duidelijk intensief in gebruik tijdens de Romeinse tijd. Het talrijk vondstmateriaal kan bestempeld worden als nederzettingsafval van de vicus van Kortrijk te dateren in de 2^e helft 1^e eeuw – 1^e helft 2^e eeuw. Getuige hiervan zijn enerzijds een 14-tal kuilen welke mogelijk zijn te interpreteren als zandwinningskuilen. Anderzijds werden ook 1 duidelijke paalkuil en 3 waterputten aangetroffen. Of er effectief bewoning op het projectgebied aanwezig was kon niet worden vastgesteld, wel wijzen de waterputten en talrijk nederzettingmateriaal op bewoning in de dichte nabijheid.

Enkele sporen getuigen verder van menselijke aanwezigheid tijdens de overgang van de volle naar de late middeleeuwen, namelijk de 13^e eeuw. Deze sporen bestaan uit 4 kuilen welke mogelijk zijn te interpreteren als zandwinningskuilen. Daarnaast werd nog een waterput en mogelijke silo of voorraadkuil aangetroffen. Deze laatste sporen wijzen op bewoning in de dichte nabijheid.

In het zuiden van het projectgebied werd een grote gracht aangesneden die kan geïdentificeerd worden als onderdeel van de 17^e-18^e eeuwse versterking die ter hoogte van het projectgebied was gelegen. De versterking binnen de projectgrenzen betreft een aarden versterking omgeven door water. Deze aarden versterking fungeerde vermoedelijk als esplanade of oefenterrein en werd aangelegd als grote open ruimte voor de citadel om de vijand te zien naderen. Het projectgebied wordt aangesneden door een gracht die is omgeven door escarpe en contrescarpe.

Worden naast de winningskuilen nog andere sporen herkend?

Ja, namelijk waterputten, een vermoedelijke silo en een versterkingsgracht.

In hoeverre kunnen er gebouwplattegronden worden herkend en kunnen er uitspraken gedaan worden met betrekking tot typen plattegronden en functionele en constructieve aspecten van de gebouwen?

Er werd slechts één paalkuil aangetroffen. Verder werden geen aanwijzingen voor gebouwplattegronden aangetroffen. Mogelijk waren deze vrij ondiep gefundeerd en zo verloren

gegaan door recentere verstoringen. Zo niet moeten ze toch in de nabije omgeving aanwezig geweest zijn aangezien de vondst van 4 waterputten en een vermoedelijke silo.

Welke bijdragen en nieuwe inzichten leveren de specialistische onderzoeken van de verschillende materiaalcategorieën t.a.v. de bestaande kennis over de bewoning en economische activiteiten, het gebruik van het landschap en de natuurlijke vegetatie, de opbouw van de huizen en de aanpalende erven, het gebruik en herkomst van bouwmaterialen en brandstof, de bestaanseconomie en de culturele achtergronden van de bewoners?

Tijdens de Romeinse tijd ontwikkelt zich een vicus ter hoogte van het projectgebied. Hier zijn de Romeinse invloeden dan ook zeer duidelijk met keramische dakpannen en fijn aardewerk uit o.a. Spanje en Zuid-Frankrijk. Verder waren er ook duidelijk contacten met Noord-Frankrijk en de kustregio. Uit het dierlijk botmateriaal blijkt consumptie van rund, varken en schaaap. Tot slot werd op het projectgebied waarschijnlijk ook aan zandwinning gedaan.

Sporen van zandwinning werden ook aangetroffen in de 13^e eeuw. De aanwezigheid van een waterput en vermoedelijke silo of voorraadkuil doen ook bewoning in de nabije omgeving vermoeden. Opvallend is de vondst van een lanspunt. Mogelijk is deze te koppelen aan een conflict tussen de Franse koning Filips de Schone en zijn leenman Gwijde van Dampierre, die toenadering gezocht had tot de Engelse kroon. Verder wijzen verkoolde macroresten uit de vermoedelijke silo naar de consumptie van hazelnoot, gerst, emmer of spelt. Deze zijn eerder te interpreteren als nederzettingsafval dan als te koppelen aan de functie van de silo of voorraadkuil. Aangezien ook heel wat residueel Romeins vondstmateriaal aanwezig is, is het niet uitgesloten dat deze macroresten eigenlijk behoren tot de Romeinse vicus.

Worden er resten gevonden van ambachtelijke activiteiten binnen het projectgebied?

De aangetroffen kuilen kunnen vermoedelijk gekoppeld worden aan zandwinning in zowel de Romeinse tijd als de 13^e eeuw. Verder is het niet uitgesloten dat de vermoedelijke silo of voorraadkuil te interpreteren is als een artisanale kuil.

Hoe uiten deze activiteiten zich in het sporenbestand (bakstenen structuren, lagen met organisch materiaal)?

De interpretatie wordt bekomen op basis van vorm en vergelijkend materiaal. De zandwinningskuilen betreffen grote afgeronde rechthoekige kuilen tot 1m diep bewaard terwijl de mogelijke artisanale kuil een klokvorm heeft.

Wat is de aard en datering van het vondstmateriaal?

Het aangetroffen vondstmateriaal bestaat uit nederzettingsafval uit de Romeinse tijd (2e helft 1e eeuw – 1e helft 2e eeuw) en de late middeleeuwen (13e eeuw). Het betreft aardewerk, keramisch bouwmetaal, dierlijk bot, metaal en natuursteen. Één vondst, namelijk een lanspunt (13e eeuw) wijst op militaire activiteiten.

Wat is de conserveringsgraad van de verschillende materiaalcategorieën (inclusief aanwezig archeobotanisch en archeozoologisch materiaal)? Zijn er verschillen op te merken tussen de verschillende opgravingzones?

De vondsten zijn fragmentarisch bewaard en als nederzettingsafval te beschouwen. Bovendien is dit soms meermaals verplaatst. Onverkoold organisch materiaal is slechts bewaard onderaan de waterputten (= vanaf de permanente grondwatertafel).

Levert het vondstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van de site?

Er is eerder sprake van bevestiging dan nieuwe inzichten.

Is op grond van deze informatie een uitspraak te doen over de maatschappelijke status van de bewoners?

De talrijke aanwezigheid van keramische dakpannen, fijn aardewerk en relaties met Spanje, Frankrijk en de kustregio wijzen op een welstellende bevolking van de Romeinse vicus. De aanwezigheid van een lanspunt uit de 13^e eeuw wijst dan weer op militaire aanwezigheid.

Wat kan er op basis van het organisch vondstmateriaal gezegd worden over de functionele indeling, het voedselpatroon en de bestaanseconomie van deze bewoning?

In de Romeinse tijd blijkt uit het dierlijk botmateriaal consumptie van rund, varken en schaap.

Verder wijzen verkoolde macroresten uit de vermoedelijke laatmiddeleeuwse silo naar de consumptie van hazelnoot, gerst, emmer of spelt. Deze zijn eerder te interpreteren als nederzettingsafval dan als te koppelen aan de functie van de silo of voorraadkuil. Aangezien ook heel wat residueel Romeins vondstmateriaal aanwezig is, is het niet uitgesloten dat deze macroresten eigenlijk behoren tot de Romeinse vicus.

Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis van de stadsgeschiedenis/stadsontwikkeling van Kortrijk?

Deze site vormt een aanvulling voor de geschiedenis van de stad Kortrijk en zo de reconstructie van Kortrijk tijdens de Romeinse tijd en de 13^e eeuw. Het projectgebied was tijdens de 1^e-2^e eeuw duidelijk gelegen binnen de Romeinse vicus. In de late middeleeuwen maakt het projectgebied waarschijnlijk deel uit van een eerder artisanale zone langs de Leie. Daarnaast draagt deze opgraving bij tot de exacte lokalisatie van de 17^e-18^e eeuwse versterking van Kortrijk.

2.3.10 Samenvatting van het onderzoek voor een gespecialiseerd publiek

Naar aanleiding van de geplande realisatie van een nieuw woonproject bestaande uit zeven wooneenheden, een kantoorruimte en een ondergrondse parkeergarage ter hoogte van Kortrijk Plein 13 werd een archeologisch traject doorlopen bestaande uit een bureaustudie, booronderzoek, proefsleuvenonderzoek en opgraving. Op basis van het proefsleuvenonderzoek kon worden vastgesteld dat er binnen het projectgebied vermoedelijk Romeinse en laatmiddeleeuwse zandwinningskuilen aanwezig waren. Er werd bijgevolg een vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving geadviseerd over een oppervlakte 879m². De opgraving kon deze sporen bevestigen en leverde bijkomend 4 waterputten op, waarvan 3 Romeins en 1 in de 13^e eeuw te dateren. Bovendien werd een vermoedelijk laatmiddeleeuwse silo of voorraadkuil aangetroffen. De opgraving kon tot slot ook de 17^e-18^e eeuwse versterkingsgracht lokaliseren.

2.3.11 Samenvatting van het onderzoek voor een niet-gespecialiseerd publiek

Naar aanleiding van de geplande realisatie van een nieuw woonproject langsheen Plein 13 te Kortrijk werd een opgraving uitgevoerd over een oppervlakte van 879m². Hierbij werden zandwinningskuilen en waterputten uit de Romeinse tijd en de 13^e eeuw blootgelegd. Verder werd naast een 13^e eeuwse voorraadkuil nog de gracht aangesneden van de 17^e-18^e eeuwse versterking van Kortrijk.

2.4 Gemotiveerd voorstel over het bewaren of deponeren van het archeologisch ensemble

Het archeologisch ensemble zal bewaard worden in het **Erfgoeddepot Trezor**. In afwachting hiervan zullen de vondsten bewaard worden in het depot van Ruben Willaert nv waarbij alle vondsten zullen ingepakt worden conform de vereisten zoals gesteld in de handleiding “*Inpakken, een kunst. Het verpakken van archeologische vondsten.*”

2.5 Bibliografie

Bartels M. et al. 1999: *Steden in Scherven 1*. Amersfoort.

Bot B. & Vanbrabant E. 2021: *Verslag van resultaten proefsleuvenonderzoek Kortrijk Plein 13*, Ruben Willaert nv, Brugge.

Brulet R., Vilvorder F. & Delage R. 2010: *La céramique Romaine en Gaule du Nord. Dictionnaire des céramiques. La vaisselle à large diffusion*, Turnhout.

Cools A., 2009: *Inpakken; een kunst. Het verpakken van archeologische vondsten*, Onroerend Erfgoed Brussel.

De Groote K., et al., 2007. *Het aardewerk uit een 10de-/vroeg 11de-eeuwse pottenbakkersoven te Merelbeke (Oost-Vlaanderen, België)*, Corpus Middeleeuws Aardewerk 18.

De Groote K., 2008. *Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen: Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late middeleeuwen (10de – 16de eeuw)*, Relicta Monografieën 1, Brussel.

De Clercq W., Clerbaut T., 2018. *Een inleiding tot de studie van provinciaal Romeins aardewerk*. Editie 1.0, cursus UGent: Materiaalstudie van de Provinciaal Romeinse periode.

Deru X. 1994: La deuxième génération de la céramique dorée (50-180 après J.-C.). In: Tuffreau-Libre M. & Jacques A. (dir.), *La céramique du Haut-Empire en Gaule Belgique et dans les régions voisines: faciès régionaux et courants commerciaux. Actes de la table ronde d'Arras (12 au 14 octobre 1993) organisé par le Centre de Céramologie GalloRomaine, Nord-Ouest Archéologie N° 6*, Berck-Sur-Mer, 81-94.

Deschietter j., 1993, De bewoningsgeschiedenis, in: *Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen deel 28, De Kortrijkse Groeningeabdij, Een archeologische en historische studie*, Kortrijk.

Deschietter J. en Despriet Ph, 1993, Laat-middeleeuwse zand- en leemexploitatie, in: *Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen deel 28, De Kortrijkse Groeningeabdij, Een archeologische en historische studie*, Kortrijk

Despriet Ph. 1974: *Het oudheidkundig bodemonderzoek in het arrondissement Kortrijk in 1973*, in: De Leiegouw, jg. 16, afl. 3-4, p. 327-338.

Despriet, Ph. 1990. *2000 jaar Kortrijk. Topografische atlas van ambachtelijke Romeinse nederzetting tot moderne stad*, Kortrijk.

Despriet Ph. 2013: *Archeologische atlas van Kortrijk. Deel I Buda en Overleie*. Kortrijk (Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen, 84).

Doeve P., 2022. *Dendrochronologisch onderzoek naar de Romeinse waterput van de site Kortrijk Plein 13*, BAAC Rapport D-22.0266, 's-Hertogenbosch.

Ervynck A., Debruyne S. & Ribbens R. 2015: *Assessment Een handleiding voor de archeoloog*, Handleiding agentschap Onroerend Erfgoed 9

Ghyselbrecht E. 2021: *Verslag van landschappelijk bodemonderzoek Kortrijk Plein 13*, Ruben Willaert nv, Brugge.

Goslar T., 2022. *Report on C14 dating*, Poznan.

Herremans D., Van Thienen V., 2022. *Gentse kleipijpjes uit de periode 1600 - 1900 in archeologisch en sociaal cultureel perspectief*, SYNTAR 009, Brussel: Onroerend Erfgoed.

Hoorne J., Devos Y., Storme A., Malfliet L., Allemeersch L., De Logi A. & Laloo P., 2024. *Kuilen vol wol? Op zoek naar een functionele interpretatie van artisanale kuilen uit zandig Vlaanderen tijdens de volle middeleeuwen (900-1250)*, SYNTAR, Adegem.

Kars H., *Een maalsteenproductiecentrum bij Mayen in de Eifel*, Grondboor & Hamer, 37(3/4), p. 110–120.

Vanhercke J. 2021: *Archeologierapport Kortrijk Plein 13*, Ruben Willaert nv, Brugge.

Van den Broeke P. W., 2007. Zoutwinning langs de Noordzee: de pre-middeleeuwse sporen, in: de Kraker A.M.J., Borger G.J., (red.), *Veen-vis-zout. Landschappelijke dynamiek in de zuidwestelijke delta van de Lage Landen*, *Geoarchaeological and Bioarchaeological studies* 8, Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam, 65-80

Willaert A., Van Goidsenhoven W., Thys C. 2020: *Verslag van resultaten bureauonderzoek Kortrijk Plein 13*, Ruben Willaert nv, Brugge.

Windey S., 2013. *Archeometallurgische Studie Van Metaalslakken Uit Drie Oost-vlaamse sites*, masterproef UGent, Gent.

Van Beurden L. 2022: *Selectieadvies Kortrijk Plein 13: Botanische macroresten uit een kuil en daterend onderzoek van twee waterputten uit de Romeinse tijd*, Zaandam.

2.6 Bijlagen

2.6.1 Fotolijst

Zie Bijlage 1

2.6.2 Sporenlijst

Zie Bijlage 2

2.6.3 Vondstenlijst

Zie Bijlage 3

2.6.4 Stalenlijst

Zie Bijlage 4

2.6.5 Natuurwetenschappelijk onderzoek

Zie Bijlage 5